

Problemi št. 105, november 1971, letnik VIII

MAG

MAGAZIN

Problemi št. 105, november 1971, letnik VIII

Glavni urednik: Rudi Seligo, odgovorni urednik: Niko Grafenauer, tajnik uredništva: Matjaž Kocbek, lektor: Peter Kuhar.

Uredniški odbor je sestavljen iz teh ljudi: Iztok Geister, Niko Grafenauer, Taras Kermauner, Matjaž Kocbek, Tomaž Kralj, Andrej Inkret, Jernej Novak, Marko Pogačnik, Marjan Pungartnik, Dimitrij Rupel, Ivo Svetina, Marko Slodnjak, Tomaž Šalamun, Rudi Seligo, Marko Švabič, Aleksander Zorn, Primož Žagar.

Uredništvo in uprava: 61000 Ljubljana, Gregorčičeva 4 / Soteska 10, tel. 20 487. Tajnik uredništva posluje vsak delovni dan od 9. do 13. ure, uprava pa vsak delovni četrtek od 14.30 do 16.30 ure. Naročila in ostalo prijazno pošto pošiljajte na upravo Problemov, 61000 Ljubljana, Gregorčičeva 4 / Soteska 10; tekoči račun je 501-8-475/1 z oznako: za Probleme. Celoletna naročnina 50 din, cena posamezne številke 5 din, cena dvojne številke 8 din. Izdajata predsedstvo ZM in UO ZSJ. Tiska nas tiskarna PTT v Ljubljani

Ovitek 103—104: Marjana Juvanc

Ovitek 105: Milenko Matanović

ROB

- 1 Igralec
- 16 Radoslav Dabo
- 22 Milka Osrajnik zanosila
- 33 Emigrantje s posledicami
- 35 Niko Goršič
- 36 Petri Rudolf Rudolf Petri
- 43 Komuniste streljajo
- 47 Ilegalec
- 47 IFIP 71
- 49 Brki med Cankarjevimi nogami
- 52 Hlače so preklane od Francke
- 56 Naj se javi dotični tič
- 1 Dane Zajc: Likvidacija
- 12 Niko Grafenauer: Statični soneti
- 14 Marjan Rožanc: Slepo oko
- 21 Andrej Medved: Izpovitje krvi
- 25 Franco Vacari
Pavel Lužan
Dreja Rotar
- 26 Paul de Vree
Eugenio Miccini: Sinergična pesem
- 27 Dreja Rotar
Giusi Coppini: Bog reši ljudstvo
- 28 Biljana Tomić: Typoezija 70
J. H. Kocman: Projekt tornada za Evropo
- 29 Miroljub Todorović: Propan C₃H₈
Orest Zagoričnik
- 30 Biljana Tomić
Sarenco
Adriano Spatola
- 31 Slavko Matković: Vizualna raziskava
Ugo Carrega, Eugenio Miccini, Sarenco
Franci Zagoričnik
- 33 Marjana Srčič: Afriški bobni
- 39 Lado Planko: Igra-nje free jazz
- 41 Dimitrij Rupel: Kaj je povedal predsednik Popit
- 44 Taras Kermauner: Prednosti izdajavstva
- 46 Niko Grafenauer: Kaj je revolucija?
- 47 Primož Žagar: V kaj je udarila politična intervencija?
- 51 Taras Kermauner: O neki slovenski arhinacionalni in hiperaktualni izkušnji
- 54 Jernej Novak: Kdo jezdi v visokem sedlu?
- 56 Marko Švabič: Vprašanje o suverenosti neke balkanske države

Dane Zajc

LIK VIDACIJA

IGRALEC SEM!

Rob pričujoče številke uvaja novo rubriko v časopis Magazin. Gre za gledališko kroniko, ki pa je pisana izključno skozi akterje posameznih likov, igra. Pametna ideja je vzbrstela iz prepričanja, da se gledališka kritika zdaj vse preveč posveča literarnim predlogam in kvečjemu razglablja o režiji kakšne predstave. Na drugi strani pa je igralec, ki je po našem mnenju 99-odstotna postavka teatra, potisnjen ven iz vsake luči. Potem pa igralec ne ve drugega, kot da se gre po časopisju spirati in pretepati z onim, ki mu je voljan biti partner; naređi pa še kakšno bolj dokončno dejanje, ki more biti le malokomu v prid. In vse to iz svoje nature — igralec je igralec, bodimo mu hvaležni, da se je pripravljen s čisto vestjo prostituirati in potem ostati čiste vesti. Nova rubrika ima več namenov, poleg poglobitnega, ki je zgoraj opisan, namreč igralca po naših skromnih močeh bodriti, tudi tega, da bo bodreni igralec rajši segal po najboljšem čtivu, kar ga more nuditi njegova dežela. K današnjemu uvodu je pridati še to, da se bo rubrika razvijala po zakonih evolucije. Počasi bo rastla, kvalitetnejša bo postajala, kmalu bomo vzporedno z oceno kake igre priobčili tudi fotografijo igralca, ob koncu sezone bomo mogoče sestavili občinsko komisijo iz vrst našega bralstva in sodelavstva ter podelili nekaj lepih nagrad najzaslužnejšim igralcem. Dokler bodo igralci manipulirani, ne bo nobenega konca krize gledališča. Tudi temu manipuliranju bomo, ko bomo dovolj močni in enotni, stopili na vrat. Spomnili se bodo tedaj oni, ki odpirajo rane grobove!

Osebe:

A	Ravnikarica
B	Možinovka
Možina	Nemec
Pajk	Straža
Nace	Dežurni
Terenec	Partizan
Ravnikar	Učiteljica
A ti si bil še otrok.	Otroci
B	Otrok.

A Ste se Nemcev bali?

B Polovica mojega bitja je sestavljena iz strahov, ki so nam grozili, kadar smo jih pričakovali. Cela tisočletja sem preživel v tistih urah. Rekli so nam, otrokom; Pojdi cepit drva. Pojdi okopavat, ampak ne predaš. Potem si cepil drva. Izza vogala je prišel ded. Kaj pa je, je zavpil, ker je bil naglušen. Nemci, si rekel in požrl slino, in šele pred njim, ki je prihajal iz svojega starega, mirnega sveta, zavarovanega z naglušnostjo, si spoznal, da je nenaravno, kar se dogaja. Da so tvoje oči in tvoj skrepeneli obraz iz drugega, starejšega, bolj nečloveškega sveta, kot je njegov.

Cepiš torej drva in čakaš. Ne smeš se ozirati, čeprav veš: prišli bojo z desne, od kozolca sem bojo prišli. Takoj ko jih zagledaš, samo s koticom očesa, se potuliš: ne vidim vas. Čisto naravno je, da ste prišli, govori tvoja sekira, ki samodejno cepi drva. Potem pridejo do tebe, ogovarjajo te, začenjajo te zanimati, ampak zanimanje skrivaš za igrano ravnodušnostjo. Hitro zasedejo dom, ga preiščejo, postavijo svoje preže in straže in že poležejo. Prižgejo cigarete, žro sadje, kruh, odpirajo konzerve. Postavijo oddajnik. Govorijo glasno. Naduti, mladi, rejeni plavalasci. Iz tvojega doma ne vzamejo nič, ker tudi vzeti ni nič. Potem pride črnih, ki s tolmačem zaslišuje mater in očeta. Banditen, slišiš, Banditen, se ponavlja. Starši jih zavajajo v svoje skrivalnice, konča se dobro, to pot hvala bogu po sreči, brez presenečenj. Že odhajajo, že pospravljajo. Ko odide zadnji, se zgrnete skupaj, tako skupaj, kot se niste nikoli v navadnih razmerah. Nenaravno veliko se smejete, govorite drug čez drugega, kot bi se vsi vrnili z dolgega popotovanja. Popotovanja v strah, ki je minil, spet je minil, ni bilo treba doživeti zadnjega, najhujšega. Spet je minil strah, na katerega se nikoli ne privadiš.

HRUP NEMSKIH BESED.

ODPRE SE NEKAJ VRAT.

HITRI KORAKI.

Nemec: Ravnikar, čigav je kotel?

Ravnikar: Na Grmačah sem ga našel.

Nemec: Bil je na Grmačah, bil. Ampak od tam ga nisi ti prinesel.

Ravnikar: Seveda sem ga.

Nemec: Banditi. ZVOK KLOFUTE Banditi, Ravnikar, so ga prinesli sem. ZVOK KLOFUTE. Kdaj so odšli?

Ravnikar: Kdo?

GLAS NEMCA SE PRIBLIŽA: Še spraševal boš, kdo, ali ne?

OB LESENI STENI ZAROPOTA LES —

GLAS NEMCA SE ODDALJUJE.

Nemec: Kdo je odšel, Ravnikar?

UDAREC Z LESENIM PREDMETOM.

Ravnikar: Če me ubijete, ne vem, kaj me sprašujete.

Nemec: Ubijete? Pa ne takoj, Ravnikar.

UDAREC.

Ravnikarica: Zakaj ga tepete s tem kolom! Bolan je!

Nemec: Sem stopi, gospodinja.

KLOFUTA.

Nemec: Kdaj so shranili banditi pri vas ta kotel?

Ravnikarica: Ta kotel je našel mož v Tomažinovi hosti spomladi. Za svinjsko kuho ga bomo rabili, je rekel.

Nemec: Za svinjsko kuho! Ampak za katere svinje bi kuhal v njem, Ravnikar?

Ravnikar: Za svoje. Vzidati ga mislim.

Nemec: Ne boš ga imel kam vzidati, ker boš pogorel, Ravnikar.

Ravnikar: Po nedolžnem.

Nemec: Po nedolžnem?

DVA UDARCA.

NEKDO PRISTOPI.

ZAUPNE NEMŠKE BESEDE.

Nemec: Še se bova pogovarjala, Ravnikar!

Tudi naj še posebej poudarimo, da je na robu vedno dovolj prostora za koticček, kjer bi se lahko objavljala pisma in strokovni članki igralcev. A vse brez zdrašništva, brez politikantstva; vse toplo, zbrano, z ljubeznijo. Ljubezzen potem družji, kar je moč.

IVO BARIŠIČ. —

Tine
(»Primorske zdrahe«)

Igralec, ki na začetku svoje igralske poti očitno izhaja predvsem iz gledališke prakse, je v omenjeni vlogi prepričal z obilico radoživega temperamenta. Tako rekoč vso svojo vlogo je gradil na doživetje razburjenega in vzkipljivega mladeniča, ki se komično kontrastira v bojazljivih trenutkih. Igralec je tudi izpričal dovolj eksaktno mero odrske dikcije in ustreznega obvladovanja prostora.

DANILO
BENEDIČIČ. —
(»Žalujoči ostali«)

Najbrž ni treba posebej poudarjati izkušenj, ki jih igralec prinaša pred avditorij tudi v tej vlogi. Z razumsko in pregledno razčlenjeno fakturo realistično zasnovane figure kakor tudi jasno in sproščeno dikcijo je igralec ustvaril pregleden in življenjski lik. Očitno v skladu z režiserjevim konceptom ni vnašal komičnih elementov, čeprav so bili v odrskem prostoru navzoči. Pač pa je pomagal prenašati komičnost na osebe, ki so ob njegovem liku še bolj zaživele v smislu načrtovanega osmešenja.

MARIJA BENKOVA. —
(»Žalujoči ostali«)

Igralki je uspelo ostro zarezati kontrast med svojim likom in vsemi tistimi liki, ki predstavljajo drugačno življenjsko

KORAKI, KI ODHAJAJO.

MOLK.

Ravnikar PRESENEČENO, TIHO: Kaj je bilo?

Ravnikarica: Dušana so peljali mimo, nisi videl? Zvezanega. Misliš, da bo izdajal?

Ravnikar: A kaj veš, kakšni so ljudje? Jaz že ne.

Ravnikarica: Da bi že šli.

Ravnikar: Požgali bojo, je rekel.

PREHOD.

Možina: Spet sem tam. Pa zvezan za nameček. (Hodi po škripajočem podu.) A, lopata, kramp, sekira, žaga, brana, grablje. Vseeno boljše kot tisto v trgu. Tudi to, da sem sam zaprt. Lahko bi pobegnil, če bi razmaknil plohe na stropu. Ampak kam? K mami? Me bo skrila? Nič ne prenese, odkar je Jaka umrl. Kaj sta hotela od mene Pajk in Nace?

Tak norec sem bil, da sem mislil, kako se jima bom prikupil. Kar popustil sem pa začel pripovedovati zgodbe o mami in Jakobu pa o Mini. To potem, ko sem sklenil, da bom kuhal zamero. Pa sem kar začel mahljati z repom, češ saj smo vsi ljudje. Saj smo spet stari znanci. Vse tisto grdo na začetku je že poravnano. Da sem pijan, je rekel Pajk pa me nagnal, naj trikrat tečem okoli hiše. Nace pa petkrat. Res nisem mogel več po vsem strahu in nerazumljivih dogodkih. Saj bi se drugače ne uprl, ker se nerad.

Nace: Še enkrat!

ZASOPLI TEK.

Nace: Še enkrat!

ZASOPLI TEK.

Nace: Še enkrat!

SOPLJENJE ČISTO BLIZU. — TEK SE USTAVI.

Nace: Ali boš! Še enkrat, sem rekel!

Možina: Ta bi me gonil, dokler bi se ne stegnil. Kako bi potlej ne bežal! Kaj napravijo s tistimi, ki jim roke zvežejo s štrikom? Nič dobrega. Po drugi strani, zakaj sem bežal? Ali sem česa kriv? Ali zaradi tistih nekaj besed, ki sem jih ujel skoz vrata? Ne tako, je rekel Pajk, drugače sva bila domenjena.

Pajk: Saj veš, kaj sva rekla. Da se bova poigrala z mišjo, ne?

Nace: Ogoljufati naju hoče. Kar prvi dan.

Pajk: Vse ob svojem času, Nace.

Nace: Fant, ko ga gledam, kako je predrzen, bi ga najraje na mestu počil.

Pajk: Začetnik si. Mnogo takšnih tičkov, kot je Možina, smo že imeli.

Nace: Pa kaj?

Pajk: Imeli, sem rekel. Zdaj jih ni več, sem hotel reči.

Možina: Hotel sem pobegniti. Kam? Kaj me je obsedlo? Obup se pravi temu, ampak to je šolska beseda. To besedo je nekoč rekel učitelj. Pesem ali kaj je bilo tisto.

V šoli si na varnem. Tu nisem varen. O najbrž nisem čisto nič varen. Kaj sta se domenila Pajk in Nace? Nace še posebno. Nekaj skriva za hrptom. Nož ali nekaj podobnega. Prav zame najbrž. Ali ga bo uporabil? Všeč sem mu tako, da bi me zaklal, če bi ne bilo Pajka. Kakšen človek je Pajk? Starejši, ampak najbrž zvit. Seveda, jaz sem mu takoj zaupal, ker me zmeraj premaga trapasto zaupanje v tiste, ki so v letih mojega očeta, ko je umrl. Takoj me spomnijo nanj in se mi zarijejo v razmeščano dušico lilijo, smrkčki starih miši, namesto da bi jih frcnil v nos. Ampak koga naj jaz frcnem, koga na božjem svetu, ko sem taka smrka bojazljiva, najraje bi bil neviden kot podlasica. Ja, natančno: podlasica, to sem. Podlasica, ki jo izdaja bel kozuh. Zaradi belega kozuha jo lovijo. Ampak jaz nisem dragocen zanje. Se malo ne.

Dežurni zunaj: Zbor. Z vsem imetjem!

KORAKI NOG, KI TEČEJO OD VEČ STRANI PO KAMENJU.

Partizan: Kaj je?

Dežurni: Nemci!

DRSANJE NOG PO KAMENJU V ZBORU.

Pajk: V kolono. Gremo. Matija, določi zaščitnico. Novinci v sredo kolone.

Pajk: Naprej!

KORAKI OKOVANIH ČEVLJEV PO KAMNITI POTI SE ODDALJUJEJO.

Možina: In tako ste odšli, prijatelji. Tudi Nace je odšel. Kaj pa jaz? Kaj naj napravim jaz? Kam spadam? Pa še zvezane roke. Znebiti se prekletega štrika. Z žago bom poskusil. Med kolena jo vzamem. Saj gre.

NEENAKOMERNI IN NERODNI ZVOKI ŽAGE.

ZUNAJ.

Ravnikar: Si pogledala v šupi?

Ravnikarica: Našla sem žensko srajco. Prestreljena je bila nad levo dojko. Rdeča roža se je razškrupila na tistem mestu. Vrgla sem ju v peč. Srajco in rožo.

Ravnikar: Si pogledala v skednju?

Ravnikarica: Našla sem stopinje, ki so bežale proti vratom. Niso še utihnile. V njih je še dihal strah, ali bojo za časa pobegnile v gozd. Pokrila sem jih z mrvo.

Ravnikar: Bil sem v hlevu. Živina je mirna. Smili se mi.

Ravnikarica: Bila sem v svinjaku. Živali so mirne. Smilijo se mi.

Ravnikar: Mirne so živali. Kaj bo z njimi, če smo izdani?

Ravnikarica: Kaj bo z našim domom? Z nama, kaj bo?

Možina: Tako. Roke so spet moje. Kam naj se skrijem zdaj, ko se vsi skrivajo? Naj tečem za njimi? Če bi ne bilo Naceta. Tistih, ki jih zvežejo, se ob takih priložnostih takoj znebijo. Počijo jih. Ali še kaj hujšega, ko se bojijo streljati. Kaj je v skrinji? Ječmen. Zadosti ga bo, da skrrije kumrnega fanta. KOPANJE PO ZITU.

Ravnikar: Prihajajo s spodnjega konca vasi.

Ravnikarica: Prihajajo od kozolca

Ravnikar: Tudi po pašniku grejo. Tihi kot kuščarji.

Ravnikarica: Zeleni, zagrnjeni v zeleno, da bi jih ne izdala polja.

Ravnikar: In veje, da bi jih skrivale.

Ravnikarica: Samo sonce se včasih zabliška, ko se dotakne kovine.

Ravnikar: To so svetli zajčki, s katerimi pošilja znake smrt. Na čigavo življenje bojo zajčki padli danes?

Ravnikarica: Tesno je, kot da je Bog pozaprl okna in vrata svoje hiše pa nas prepustil tihoti, v kateri smo sami.

Ravnikar: Kot zelena nesreča, nasršena z bodali, prihajajo.

PSI. NAJPREJ ODDALJEN TULEČ LAJEŽ, KI SE HITRO RAZSEJE V BLIŽINO.

KORAKI, POČASNI, POSAMIČNI OKROG KAŠČE.

NATO TOGOTNI LAJEŽ.

TRGANJE VERIGE.

Nemec: Odstranite psa, drugače ga bomo ustrelili.

Ravnikar: Mir, Sultan.

PES NE UTIHNJE TAKOJ.

NEKA VRATA SE ZAPRO IN SE ZAREGLAJO.

CVILJENJE PSA.

Nemec: Stanislav Cerar, kdaj so bili nazadnje banditi pri vas?

Ravnikar: Še nikoli jih nisem videl.

Nemec: Še nikoli? Gremo v hišo. Napravili bomo preiskavo. Kje je vaša družina?

SE ODDALJUJE.

Nemec: Kje je seznam ljudi, ki stanujejo v tej hiši?

GLASOVI ZUNAJ UTIHNJEJO.

Možina: Če bo dolgo trajalo, se bom zadušil. Se malo bolj k steni. Špranja. Tako je bolje. Lahko bi se jim podal. Pokazal bi štrik na rokah pa povedal. Vse bi povedal. Rekel bi, da so me nameravali ustreliti. Da mi je Nace takoj, ko sem napravil tri korake od domače hiše, zvezal roke. Grozil mi je skozinsko. S Pajkom sta me opila. Potem ko sem mislil, da je že vse dobro, sta me spet zvezala. Se začela obnašati potuljeno. Me naglala, da sem moral teči. Ne, tega ne bom povedal. Ampak to, da sem hotel pobegniti, bom. Kam sem že hotel zbežati? Ne vem. Ali naj rečem, da k njim?

KORAKI PO LESENIH STOPNICAH ZUNAJ.

KORAKI PO PODNICAH.

KORAKI SE USTAVIJO.

MOČAN UDAREC PO VRATIH.

VRATA SE HREŠČE IN TRESKOMA ODPRO.

KORAKI VSTOPIJO V PROSTOR.

ODPIRANJE SKRINJ.

PEŠČEN ZVOK ŽITA, V KATEREGA SE POGREZA BAJONET.

Možina: Bajonet, a? Za dlako me je zgrešil.

NEKAJ MRMRAJOČIH NEMŠKIH BESED.

KORAKI ODIDEJO KOT PREJ.

Možina: Ne, k njim ne. Nikoli ne veš, kaj bojo napravili s tabo. Najprej bi zvelkli iz mene vse, kar vem in ker bi bilo premalo, bi me topli. Potem pa vrag vedi kaj. Če bi jim zmanjkalo tistih za h kolu, bi s čisto dušo privezali mene. Kakor takrat Gričarja. Drugi dan bi moral domov. Ampak ne: postavili so jih v vrsto. Vsakega drugega so izbrali. Rabili so jih sto za Drago. Gričar je bil drugi. Tisti, ki je pripovedoval, je videl, da je takrat Gričar v nekaj sekundah čisto posivel. Zares nikoli ne veš, kaj se ti bo zgodilo pri njih. Zakaj so mene takrat spustili? Pa Franceta pa Ivanko? Zakaj drugi ne? Sveta Pomagavka, kako me je garbal tisti črnolasec. Pa tak lepoteč. To je znal, to. Zmeraj je začel po pravilih, ampak zmeraj po drugačnih. In ko sem se pomočil v hlače, so si me razkazovali med sabo. In nenadoma prijazni Korošec: Kaj vendar delate s fantom? Pogrkaval je. Bi cigareto, Jože? Mladi skojevci seveda lahko kakšno pokadijo, ne? Kar vzemi, Jože. Po vsem tem se ti bo prillegla. Tile naši fantje res ne znajo ravnati z ljudmi. Pa tako naprej. Dokler nisva prišla do Banditen. Ta je šele tolkel, ta. Za pet ran božjih, bi rekla Medvedovka, če bi me videla.

ZUNAJ HRUP NEMŠKIH BESED.

ODPRE SE NEKAJ VRAT.

HITRI KORAKI.

DVA ODDALJENA RAFALA. PRVI KRATEK, DRUGI DALJŠI. NATO STREL.

Možina: Samemu sebi nisem verjel, ko so me takrat spustili. Ko sem šel skoz tista vrata, v katera si prej, ko sem bil še zunaj, pogledati nisem upal, bi bil najraje neviden. Zdelo se mi je, da se je zbral vesoljni gestapo in me gleda pa da se bo zdaj zdaj zakrohotal s črnimi grli in me poklical nazaj, da bo počel z mano tisto pravo, tisto, kar mi je skozinsko zvito prihranil. Najbrž sem šel polžje počasi. Podplati se niso in niso marali dotakniti tal, čeprav sem jih z vso močjo silil, da bi delali tisto, zaradi česar jih imam. Kolena so bila trda, zmazana. Ampak glava bi rada stekla. Nisem si upal. Za prvim voglom sem srečal črnuha, ki me je mlatil. Bog, kako sem ga sovražil, ko me je zvijal kot srobot. Pa ne, nobene togote ni bilo zdajle v meni. Odkril sem se in rekel Gutten Tag. Še zdajle se slišim. Obenem sem se spomnil na svoje poscane hlače. Tako sem bil ponižen kot ministrant pri spovedi. Črnuh je gledal nekaj, kar je za mano, nekaj, kar sem sicer zakrival s svojim telesom, pa je lepoteč tisto vseno lahko videl. Odkorakal je skoz mene, nasajen na svoje vitke zloščene škornje. Nič se mu ni premaknilo na obrazu. Kako me je skrčilo! Majhen, majhen kot proseno zrno na dnu skrinje sem se kotalil naprej. Po cesti, gor po beli cestici se proseno seme kotali.

Cesta je ostala ista. Nič se ni spremenila, sem ugotovil. Pa reka? Reka se je zagotovo spremenila, sem si rekel, ker je bolj živa kot cesta. eŠl sem čez most nad reko, ki je bila zelena. Zelena kot prej. In spet hiše, najbolj pusti del poti, ta se ni mogel spremeniti, ta se nikoli ne bo spremenil. Tudi če bi podrl hišo za hišo, bi bil ta del prav tako mrtev, kot je zdaj.

izhodišče. V tem smislu do vseh teh oseb tudi ni razvijala kakršnih koli kontaktov in je ves čas ustrezno vnašala odklonilen komentar do njihove fizične, še bolj pa nazorske prisotnosti. Mogoče je reči, da je kljub večjemu številu »nasprotnih« ljudi ustvarila pomensko ravnotežje v igri.

SILVO BOŽIČ. —

Tomaž

(»Primorske zdrahe«)

Vloga je igralec napolnil s pristrčnim temperamentom. Živ in odziven v vseh mogočih reakcijah je posebno prepričal v trenutku radoživu obarvane topline, ko je v komičnem ambientu vnesel v scenski prostor lik malega zato pa tem bolj znanega in domačega primera iz življenja. S to organsko komiko je tudi lahko združeval vse tiste tako številne in nasprotujoče si nianse, ki so značilne za mediteransko komedijo.

FERI CAMPLIN. —

služabnik

(»Primorske zdrahe«)

Kljub temu, da je bil igralec postavljen pred vlogo, ki često povzroča izrazito nesimpatičen in nenaklonjen odnos do tovrstnega odrskega oblikovanja, je bilo iz predstave oziroma nastopa očitno, da v ničemer ne podcenjuje svoje naloge, da se je radovoljno vključil v odrski vrvež in da je po vsem tem sposoben tudi za večje igralске naloge.

BORIS CAVAZZA. —

(»Žalujoči ostali«)

Brez dvoma smo bili priče zanimivemu komičnemu prijemu, ki gradi vlogo na podlagi zanimive in slikovite rezerve, tiste rezerve namreč, ki ne dopušča kreiranja »zaresnega« komičnega li-

ka, lika, ki bi ga bilo treba s komičnim nadihom degradirati. Igralec se je zavedal, da je lik, ki ga igra, življenjsko popolnoma neškodljiv, gledališko pa dovolj efekten in neobremenjujoč, če seveda z njim nočeš izpovedovati kakšnih večjih resnic. Primer ustreznega komičnega pristopa.

**METKA
FERRARIJEVA. —**
Pepka

(»Primorske zdrahe«)

Očitno je, da je igralka obdarjena s temperamentnim igralskim vitalizmom in šarmom, kar vse skupaj ji omogoča veliko prodornost v delih, ki ji ležijo tudi po lokalnem koloritu. Mogoče je reči, da se je vloga zelo posrečeno ujela z njeno igralsko dispozicijo in nastal je živ ter dinamičen lik s celo vrsto preobratov, celo razpoloženskih menjav in prostorskih efektov.

MAKS FURIJAN. —
(»Žalujoči ostali«)

Znan obraz naših odrov se je enkrat spet znašel prav v tistem okolju, ki mu omogoča razvoj vseh poglobitvenih talentov pri oblikovanju vloge: smisel za tipološko karakterizacijo, komično-groteskno poantiranje in ne nazadnje tudi posrečeno »zunanjo« opremo tovrstne figure. Zaradi vseh teh odlik se zdi, da ni bil do kraja izkoriščen, da bi v drugačni postavitvi vse omenjene odlike prišle še bolj do izraza.

TEJA GLAŽARJEVA. —
Urška
(»Primorske zdrahe«)

Brez dvoma prinaša igralka poseben oziroma zelo osebni način komičnega izražanja. Tudi v to vlogo je vnesla precej povsem sodobnega komentarja, kar se kaže v

Zavil sem na bližnjico. Na tej stezi se mora poznati, da me ni bilo, sem si rekel. Trava je bila visoka. Tukaj sem si zmeraj sezul čevlje. Tudi danes sem jih. Visoka zelena trava. Spomladi, ko sem bil zadnjič tukaj, je bilo še vse golo. Zdaj je drevje zelo zeleno. In tudi ptiči so. Vsi ptiči so spet tukaj. Ampak kdaj je drevje odcvetelo? Sel sem pod jerebiko in na mokro kožo bosih nog so se mi prislunili beli papirčki cvetnih listov, ki so odpadli z jerebike. Zdaj sem vedel, da sem nekaj zamudil. Na jetniškem sprehodu sem nekoč čez visoki zid zapora zagledal cvetočo češnjo in sem se začel cmeriti. Pogled na drevo mi je zbudil občutek, da se nekaj dogaja. Brez mene. Ampak presneto važnega zame.

Pod jerebiko ob pogledu na svoje boste noge sem se kaj vem zakaj spomnil na svoje pravkaršnje srečanje s črnuhom. Naenkrat me je postalo sram. Hitro sem stopil po stezi, ozki travniški, čez brv čez potok, še enkrat čez brv in čez potok. Tukaj je hiša, kjer je doma moj prijatelj. Je doma sem se vprašal. Ne, saj ga ni, sem si zagotovil. Odkril sem se, ker je bilo že vroče in si spet naložil breme svoje sramote. Kdo ga me bo odrešil. Čezdalje težjega, sem se spraševal. Potuljeno sem odšel naprej. Bližal sem se domu. Ali še stoji, sem mislil. Se je tukaj spremenilo tisto, kar se je nekje zagotovo spremenilo? To so okna. To so znana okna domače hiše, tole, kar me gleda zdajle.

KLEPANJE KOSE, KI SE PRIBLIŽUJE.

Možina: Urban kleplje. Urban mi je zaupal. Partizansko pošto sem nosil od njega na Vrhpolja.

KLEPANJE KOSE ČISTO BLIZU.

Možina veselo: Dobro jutro, Urban.

KLEPANJE KOSE.

Možina: Spustili so me.

KLEPANJE KOSE.

Možina: Kar spustili so me.

KLEPANJE KOSE.

Možina: Ivanko in Franceta so tudi spustili.

KLEPANJE KOSE.

Možina: Kaj je narobe?

KLEPANJE KOSE.

Možina: Urban, ali se je kaj zgodilo?

KLEPANJE KOSE.

Možina: Kaj se je zgodilo, Urban?

Možina: Kaj je narobe z mano?

KLEPANJE KOSE.

Možina: Urban, povej, kje je mama?

Možina: Polil me je z ledeno vodo od temena do peta.

PREHOD.

POŽIREK MOČNEGA ŽGANJA.

KOZAREC, POSTAVLJEN NA MIZO.

Pajk: Se ti bo razvezal jezik?

Možina: Sinoči ste mi ga pošteno zavezali. Kar s štrikom.

Nace: Tako je treba, Jože. Vem, da si imel jezik zmeraj namazan.

Možina: Namazan že, če hočeš. Ampak ne umazan.

MOLK.

POŽIREK MOČNEGA ŽGANJA —

KOZAREC, POSTAVLJEN NA MIZO.

Nace: Povej, kako sta se Jaka in vaša mama včasih onegavila.

Možina: A tisto. To sem pripovedoval včasih, ko smo bili še otroci.

Nace: Kako je že rekla? Zdaj me daj, Jaka, da bom Benetke zagledala, tako ne?

MOLK.

POŽIREK MOČNEGA ŽGANJA.

KOZAREC, POSTAVLJEN NA MIZO.

Možina: Ja. Pa je sopihal in sopihal. Potem se postelja podrla. Misliš, da sta prenehala? Samo blazino sta odvlekla na sredo sobe. Potem sta spet stokala. Do jutra, če se ne motim.

Pajk: Pa ti? Si poslušal?

Možina: Kaj pa naj bi? Nisem mogel zaspati pri vsem tistem.

Nace: Takrat si drugače pripovedoval.

Možina: Takrat sem bil še otrok. Ampak mi jih je naložila, ko se je razvedelo. Ves teden nisem mogel sest. Potem je stopila na prag in razglasila celi vasi: Pa naj še druge, če imajo s kom, je vpila.

Nace: Kaj pa Jakob?

Možina: Nà, nà, nà, je rekel. Naj gre fant v šupo spat.

Nace: Kako je bilo z Nino, njegovo hčerjo?

Možina: Sva ležala v tistih svisljih. Ali že spiš, vpraša. Skoraj, pravim in kar slutim, kaj ima za bregom. Nekaj časa je bilo vse tiho, samo murni so citrali zunaj. Potem pa: Ti, ali bi midva poskusila tisto? Kaj pa? sem se potuhnul. Saj veš, pravi in šumi po mrvi. Ne, pravim, se bojim. Kaj se boš bal, šušti mrva naprej. Ne vem, bojim se, pravim pa sem bil res čisto trd od strahu. Samo preskusiti sem te mislila, utihne mrva. Kar tak ostani. Tako trden, se je še oglasila.

Nace: Takrat si drugače pripovedoval.

Možina: Takrat je bilo drugače. Tudi ti si bil drugačen, Nace.

Nace: Piješ kot žolna. Misliš, da sem se res spremenil?

Možina: Sinoči si me pošteno prestrašil.

Nace: Sem te, a? Saj si tudi zaslužil.

Možina: Kako zaslužil?

Nace: Boš že zvedel, kako?

Možina: Pa zdaj? Ali je opravljeno?

Nace: Kaj pa?

Možina: Tisto od snoči.

Nace: Kam se ti mudi?

Možina: Nerodno je takole. Rad bi vedel.

Nace: Resno vprašanje: zakaj si se skrila, ko smo prišli pote?

Možina: Ustrašil sem se.

Nace: Nas?

Možina: Saj nisem vedel, da ste vi.

Nace: Se eno resno vprašanje: Kdo naj bi bil, če ne mi?

Pajk: Nobenih resnih vprašanj več zdajle, sta slišala vidva?

Možina: Ampak, Pajk, jaz ne morem takole. Moram zvedeti.

Pajk: Hočeš reči, da se ti slabo godi. Lahko piješ in ješ. Kaj bi še rad?

Možina: Kaj nameravata z mano?

Nace: Si na gestapu tudi takole sitnaril?

Pajk: Nobenih vprašanj, smo rekli, ali ne? Naženi tega smrkavca, naj trikrat teče okoli hiše, da se bo streznil.

Možina: Da bi tekel, tovariš Pajk, zakaj pa? Saj smo se lepo pogovarjali, ne? Samo Nace mi nekaj nasprotuje, pa se bova že pogovorila, ne?

Nace: Naj ga zvežem?

Pajk: Zaradi mene.

Možina: A zdaj spet štrik? Kaj vaju je obsedlo? Ne štrika, nočem štrika na roke!

Nace: Alo, greva!

ZELO HITER TEK —

POTEM KLEPANJE KOSE.

KLEPANJE KOSE NAENKRAT PRENEHA.

A Kdo je Pajk?

B Pred vojsko je bil mešetar. Pozneje se je ustrelil.

A Misliš, da je bil pošten?

B Kaj je poštenost?

A Zato, ker se je ustrelil, sem mislil. Kdo je Nace?

B Nace je ubijal preveč, preveč s srcem se je lotil ubijanja.

A Misliš, da naključje kaznuje ubijavca?

B Ne, ne mislim. Vendar tisti, ki ubija s srcem, znori. Človeška sprijenost ima svoje zakonitosti.

A Pa Možina?

B Možina je žrtev.

A Ali živi popoln ubijavec?

B Več jih je kot žrtev. Človek je mesojedec.

V aprilskih dneh enainštiridesetega je nosil na zavihu suknjiča pločevinast kljukasti križ lastne izdelave. To ni bilo nič posebnega. Navdušenje za okupatorja v naših krajih je bilo veliko. Sprva. Čez dve leti je bil Možina sprejet v skoj. Vendar so organizacijo, ki je bila sestavljena iz deklet in fantičev, Nemci kmalu dobili v pest in zaprli vse, tudi Možino. Pa so ga kmalu spustili. Hodil je delat v tovarno v bližnji trg, dokler ni bil za tiste čase zadosti star, da so ga partizani mobilizirali. Bil mu je sedemnajst let in Nace si je v odredu že pridobil veljavo.

A Česa je bil kriv?

B Sumili so ga, da je izdal organizacijo. V gestapovskem zaporu.

A Kar pa ni bilo dokazano?

B Sum in krivda se takrat nista razlikovali. Takoj ko je prestopil prag domače hiše, ga je Nace zvezal. Potem so ga zaprli v Ravnikarjevo kaščo.

KLEPANJE KOSE.

Možina: Sedel sem na prag naše bajte in čakal. Nekakšni glasovi so črvičili po mojih ušesih. Brez reda so se menjavali s tišino, v kateri je Urban klepal koso in so napenjale strune žuželke okrog mene. Te so bile zares. Obraz sem sploščil v dlani. Bile so mlake in v mlakah so hitro valovale rumenkaste slike. Šepetal sem v dlani:

Prišli so dopoldne v tovarno in me vzeli. Hiteli so, kot da se jim za petami podira svet. Porinili so me v avto in me zaklenili v majhen prostor, kjer sem mogel samo sedeti. Zaklenili so me. Še enkrat so zaklenili. Avto je oddivjal. Skoz reže je prihajala noter senčnata svetloba. Pred sabo sem bral, vtisnjeno z nohtom v les: Miha Rožič, sporoči... in nič več. Avto je zapeljal skoz neka vrata. Avto se je naenkrat počutil doma. Podiranje sveta za njim se je ustavilo. Tudi avto se je ustavil. Naglo so odklepali, me izvlekli, kar v zraku obrcali, tekli smo po hodnikih, še zmeraj so me udarci držali v zraku. Hodnik je bil dolg. Pred odprtimi vrati je čakal uniformiranec. Brca. Padel sem v sobo. Med neznance.

Nekaj dni me ni nihče nič vprašal. To je zato, da se omechčaš, so me poučili sojetniki. Potem so me poklicali. Zaslíševal je nekakšen svileni človek. Ti si delavec, je rekel. Delavcu se je v Nemčiji zmeraj godilo dobro. Bolje kot pri vas. Zato moraš biti naš človek. To neumnost ti bomo spregledali. Pozabi nanjo in povej, kar veš. Sicer pa že vemo vse. Vemo, kje ste imeli sestanke, koliko vas je bilo in kdo je bil vaš instruktor. Od tebe bi radi zvedeli samo nekatere malenkosti.

Kmalu potem si je umil roke in rekel: Dal te bom pretepsti, ker si zakrknjen. Če tepejo, je laže. V bolečini so tista trdna tla, na katerih lahko stojiš pokonci. V tisti bolečini, ki jo drugi vtirajo v tvoje koščice. Precejkrat sem lizal svoje telesce. Pa kako so grozili: Svojo mater pogubljaš, fant. V taborišče jo boš spravil, mamico.

In spet: Prišli so dopoldne v tovarno in me vzeli. Hiteli so, zelo so hiteli. Prihajali so svileni človek, črnih in Korošec. Menjavali so se. Videl sem jih tik pred sabo. Vsaj petkrat sem pripovedoval svojim dlanem zgodbo o gestapu. Bil sem utrujen, zmešan. Hotel sem se skriti pred glasom kladiva, ki je klepalo. Klepalo. Potem sem zadremal.

KLEPANJE KOSE.

Možina: Zbudila me je roka, ki je stresla mojo ramo. Izstrelilo me je pokonci. Mama je bila.

presenetljivih in prisotnih komičnih obratih, kjer gre bolj za približanje današnjemu dojemanju kot pa reprodukcijo določene vloge. Na ta način mestoma zelo nagli prelomi učinkujejo kot del logičnega razpleta v komični figuri.

NIKO GORŠIČ. —
princ Klaus
(»Snežna kraljica«)

Ne preveč hvaležno vlogo princa je igralec zastavil v smislu ustrezne identifikacije z mladim gledalcem. Vlogo je zatorej oblikoval kot mladostno in razposajeno figuro, ki s svojo igrivostjo najde ustrezen kontakt z avditorijem. Pri tem mu je pomagalo iskrivo obvladovanje telesnih spretnosti, živa in nelepotna dikcija in pa nesebičen odnos do soigralcev, ki jih ni prekrival, čeprav je imel za to obilo možnosti.

MILENA GRMOVA. —
Gerda
(»Snežna kraljica«)

Tekstovno dovolj obsežno vlogo je igralka suvereno vodila v razumljivost doživetja in zgodbe. To pri tej vlogi ni bilo lahko, saj vloga za mladinsko oziroma otroško igro »boleha« na preobloženosti besed. Tako v pojavi kakor tudi prostorski gibljivosti je igralka uspela najti stalen kontakt z občinstvom, med posebno izrazita mesta pa je prav gotovo mogoče šteti prizor v ledeni palači, kjer je ustvarila potrebno prepričljivost, ki pomaga k celokupnemu etičnemu prelomu igre.

ANGELCA
HLEBCETOVA. —
(»Žalujoci ostali«)

Tudi v tej vlogi je igralka plasirala vse svoje glavne lastnosti oziroma odlike: tipološko ka-

rakterizacijo, ki jo je tu v telesnem izrazu privedla prav do efektne groteskne karikature; ostro in nedvoumno poantiranje; ter neko posebno, navidezno zadržanost, ki predstavlja odskočno desko za naslednjo poanto. Najboljše torišče za igralko bi bila prav gotovo čista groteskna igra.

BRANKO IVANC. —
pravljicar
(»Snežna kraljica«)

Resničen prisrčen kontakt z avditorijem, posebno še, če gre za direktne nagovore, se mnogokrat spremeni v na videz ustrezno, v bistvu pa prisiljeno prijazno masko. Mogoče je reči, da je igralec v teh kontaktnih resnično zaživel, ter z eksaktno miselno oziroma govorno noto in pa tudi sproščenim telesnim izrazom predstavljal v predstavi tisti most med predstavo in avditorijem, ki je v mnogočem olajšal delo soigralcem.

MINA JERAJEVA. —
vrana, gospa roparka
(»Snežna kraljica«)

Igralka je v enem večeru oblikovala kar dve popolnoma različni figuri, seveda različni v smislu igralskega izražanja. Kot vrana je pokazala ustrezno telesno kulturo, kot gospa roparka pa duhovit portret sodobno učinkujočega lika, prirejenega seveda za logiko in potrebe gledališča za mlade. Posebno kot slednja je prepričala s smiselnim in lahkotnim dostopom do vloge in ustvarjala med mladim občinstvom ustrezne komentarje.

IZTOK JEREB. —
Džovanin
(»Primorske zdrahe«)

S svojo dobrodušno komično fakturo je igralec ustvaril simpatičen lik. Diskreten v svojem

Možina: Mama.

Možinovka: So te spustili?

Možina: So.

Možinovka: Pojdiva notri.

ZVOK KLJUČA.

VRATA SE ODPRO.

KORAKI, KI VSTOPAJO.

Možinovka: Si lačen?

Možina: Sem.

Možinovka: Kava pa kruh je.

Možina: Bom.

Možinovka: So ti dali pakete?

Možina: Enkrat sem dobil.

Možinovka: Vsak teden sem poslala.

Možina: A res: Najbrž so sami požrli.

Tako sva se pogovarjala. Drugi dan sem šel v tovarno. Ko sem se vrnil, me je vprašala tisto.

Možinovka: Kako da so te spustili?

Možina: Ne vem. Ali ni prav, da so me?

Samo to je vprašala. Vedel sem, da premišljuje o tistem, kar vedo vsi, kar pa meni ne bo nobeden povedal. Bil sem lačen ljudi. Ljudje so se me izogibali. Prijatelj, ki sem ga obiskal, je pasel oči po tleh, ko se je pogovarjal z mano. Oziral se je okrog sebe, kot da ve za skrite opazovalce, katerim hoče dokazati, kako ni nič krav tega pogovora. Mencal je, se praskal po glavi in ni skoraj nič govoril. Ko sem to videl, sem spet začel zamrzovati. Hitro sem se poslovil. Odleglo mi je, ker ga nisem več imel pred očmi, ampak tisto drugo mi je odlegalo zmeraj manj. Ko sem šel skozi vas, sem imel spet tisti občutek kot takrat, ko sem šel skoz vrata zapora. Skrival sem svoje občutke za vsakdanjim izrazom na obrazu, za ravnodušnimi gibi svojega telesa, za ravnodušnim korakom, zraven pa bi najraje stekel. Zelo hitro tekkel. Vmes bi rad vpil. Nisem, nisem, nisem! bi vpil. Kaj nisem? Mi je kdo rekel, kaj sem napravil? Do zdaj ne. Nace mi bo povedal. Nace skriva rezilo za svojim hrbtom.

ZUNAJ.

Terenec: Dober večer, Ravnikar.

Ravnikar: Bog daj. Odšli so.

Terenec: So. So te zelo?

Ravnikar: Hudič. Čisto vseeno mu je, če te ubije.

Ravnikar: So Dušana odpeljali?

Terenec: So.

Ravnikar: Misliš, da bo izdajal? Dušan!

Terenec: A kaj veš? Nikomur ne zaupam. Ne spim več doma.

Ravnikar: Kam naj človek gre, te vprašam. Nisi varen s koso, ne s plugom, ne z motiko. Tudi ne s sekiro. Z njo še najmanj. Saj veš, kako so Martinovca. A kdo ve, kdaj jih prime, da bi ubili?

Ravnikarica: Pri Barakarju so požgali.

Ravnikar: Nič se ni videlo.

Terenec: Danes je južno. Dim je neslo v Grmače. Kje je Barakarica z otroki?

Ravnikarica: Brajdež je zdajle pripovedoval na vasi. Na skedenj so jih vlekli. Vseh pet otrok in njo. Prebodli so jim dlani. Skoz rane so napeljali žico. Vses kupaj so privezali k slamoreznici. Okrog in okrog stroja. Potem so zažgali.

Ravnikar: Pridejo pa zagledajo samo žensko z otroki. Enega od njih obsede slika ognja in krikov. Hitro se preseli v glave njegovih tovarišev. Nastopijo v imenu sile in strahu. Revo lovijo z vprašanji. Zmeraj bolj so nasilni ne vsemogočni. Potem izreče reva besedo, ki so jo od nje hoteli. Zdaj bojo napravili tisto, kar se jim svita v glavah. Že jih držijo. Prebadajo jim roke na znanem domačem tnalu. Na tistem za drva. Kdo je slišal Barakarico, kaj je izkričala. Njene roke so prebodli dvanajstkrat.

Terenec: Njene samo desetkrat.

Ravnikarica: Ogenj se je približeval. Od vseh strani se je. Ogorki so frčali kot ognjene ptice mimo njih. Otroci so jokali brez solz. Samo z grli. Iz votle groze. In ona? Je našla besedo tolažbe tam, kjer se človeški glas ne sliši več, ker je zadržanjen v grlu?

Terenec: To je preveč. Tako nečloveško je, da je zmogel narediti samo človek. Sprevržen, ampak vseeno človek, ki zdajle večerja ali si umiva noge. Ali mogoče piše pismo svoji ženi in svojim otrokom.

Ravnikarica: Mogoče so stali čisto tiho. Kar okameneli so od strahu. Tisti ognjeni ptiči pa padajo nanje in jim smodijo lase pa obrvi pa trepalnice. Potlej zafrlijo srajce. Drug za drugim povesejo glave, ker ne morejo pasti. Ne slišijo glasu, ki ga je prostor poln. Enega samega glasu, ki jim rjove v telesa in že poganja tudi iz teles.

Ravnikar: Ne gre mi v glavo, zakaj so prav Barakarici storili tako hudodelstvo.

Ravnikarica: Brajdež je povedal; partizani so držali pri njih zasedo. Ubili so enega Nemca in dva ranili. Potem so zbežali.

Ravnikar: A to je bila tista paternoštra strelov, ki sem jih slišal.

Terenec: Tudi jaz sem slišal. Zdaj se mi zdi, da sta me čudno dregnila v srce.

Ravnikarica: Tudi mene je ob njih stisnila tesnoba.

Terenec: Za nobeno rabo nisem. Greš z mano k Pajku?

Ravnikar: Ne. Ne utegnem. Lahko noč.

GLASOVI UTIHNEJO.

Možina: Nemci so odšli! Kaj naj zdaj? Kaj bo? Bosta prišla Pajk in Nace? Ali kar Nace sam? Naj ostane v ječmenu? Počakal bom. Nič nočem napraviti narobe. In če sem v ječmenu, je še najmanj narobe. Zaenkrat sem skrit, kar dobro skrit, če me Nemci niso našli. Ampak Nace me bo staknil. Nace bo prišel sam, v železcu ga čutim, kako bo prišel. Pa ne bom mislil na to! Zato ker je, kot da bi premišljevala miš, ki se je ujela v mišnico. Nace je napravljen iz žic in ostrih kavelčkov. Ne bom mislil na to.

Zginita ledena moža, Nace in Pajk. Tako.

Pohajam po gozdovih in dolinah. Visoka debela in od mahu šekaste skale pod njimi lovijo zajčke nedeljskega sonca. Hodim počasi. S palico klestim praprot in grmovje. Lahko se ustavim ali grem naprej. Ustavljam se brez vzroka in grem naprej brez vzroka. Lahko mislim, ampak misliti ni treba na nekaj določnega, ker me misli obletavajo prijazno in raztreseno kot metulji.

Potem jo zagledam: leži bela in sprana od dežja, sonca in mravelj ob poti: goveja lobanja je. Precej časa jo gledam brez misli. Ona me ne gleda, ker dupline, ki so ostale tam, kjer so bile oči, ne spominjajo na pogled, samo dolge rjave kravje zobe mi kaže. Potem jo obrnem s palico. Zarožlja tako, kot da ni samo iz kosti, ampak tudi iz železa. Nekaj tenkih koščic odpade in obleži na listju, ki je pod njo bolj vlažno. Nekaj stonog v hitrici išče novega zavetja.

Palica sama od sebe udari po njej. Spet zazveni kovinasto kot prej. Razpoka steče od zob navzgor po sredi dolgega gobca. Poiščem kamen in jo tako dolgo tolčem, dokler se ne razleti na kose. Kose razmečem s palico. Potem sem utrujen. Prepoten. Hitro odidem iz gozda, ki se je spremenil.

ZUNAJ.

Ravnikarica tiho: Ti, Štanko, kaj pa Možina?

Ravnikar: Ni šel z njimi?

Ravnikarica: Ne, ni.

Ravnikar: Grem pogledat.

KORAKI PO LESENIH STOPNICAH.

PO ŠKRIPAJOČIH DESKAH.

KORAKI VSTOPIJO.

Ravnikar negotovo: Jože.

MOLK.

Ravnikar zaskrbljeno, glasneje: Jože, no.

Šum žita, iz katerega se izkopava Možina.

NOGE SKOČIJO NA LESEN POD.

Ravnikar: Glej ga, a v ječmen si se skrili?

Možina: Ja, v ječmen.

Ravnikar: Še dobro, da niso skrince preiskali.

Možina: Saj so jo. Z bajoneti.

Ravnikar: Te niso nič zadeli?

Možina: Ne. Sem bil ob steni.

Ravnikar: Še sreča. Ves se tresesh, fant. Koce ti bom dal, da se boš zavil čez noč. Konjski so, ampak bolje bo kot nič. Vrata bom pa zaprl. So jih Nemci pustili odprta?

Možina: Ja. Ravnikar ...

Ravnikar: Kaj?

Možina: Naj počakam?

Ravnikar: Kaj si mislil? Aja, tisto. Kakor veš, Jože. Tvoja glava tvoj svet. Lahko noč.

Možina: Ravnikar.

Ravnikar: Kaj?

Možina: Bi vi počakali?

Ravnikar: Ne vem, Jože. Kakor sem ti že rekel. Jaz nočem nič vedeti o tem. Lahko noč.

VRATA SE ZAPREJO.

KORAKI PO LESENIH STOPNICAH.

KORAKI PO LESENIH PODNICAH.

TIŠINA.

PES ZAROŽLJA Z VERIGO. BEVSKA. POTEM ZACVILI.

Ravnikar zunaj: Sultan, tá.

PES SPET PRITAJENO ZABEVSKA. ZACVILI.

MOLK.

Možina: Sploh nisem spal. In tudi buden nisem bil. Preveč zares in premalo zares je bilo vse skupaj. Domača izba je bila polna znanih ljudi, ki so nas obiskali. Prijazno so se pogovarjali. Ampak nobenega od njih nisem razločil, ker je bil v prostoru polmrak, popackan z večerom. Samo mama, ki je sedela na čelešniku na peči, je imela obraz osvetljen. Smejala se je. Zelo veselo. Bila je nekaj mlajša, kot je. Tudi jaz sem bil mlajši. Pravzaprav me ni bilo zraven, čeprav sem bil. Bilo je tudi tako, kot da imam več težav, pa ne vem, ali tako, da jih nikoli ni bilo, ali tako da sem se jih že rešil in pozabil nanje.

Še enkrat bom zaprl oči. Mogoče se bo še smejala. Na, zdaj je ne vidim več. Kakšne lase ima? Malo sive, sicer rjave. Kakšno čelo? Visoko, okroglo pa nekaj valovitih črt na njem. Pa oči? Sive s stekleno piko v sredi. In nos? Majhen, tenek, na koncu malo stisnjen. Ampak ne vidim je. Poglej me, nasmej se.

Nace kot prej: Povej, kako sta se Jaka in vaša mama včasih onegavila?

POŽIREK MOCNEGA ŽGANJA.

KOZAREC, POSTAVLJEN NA MIZO.

KOZAREC SE RAZBIJE.

ZVOK STEKLENIH ČREPINJ.

Možina: Ne! Nace, ne! Ne bom več spal. Ne bom mogel: Naceta vidim. In Pajka. Pa sebe. Smeje se pa nobeden več.

PREHOD.

HOJA PO LISTJU.

NAJPREJ ODDALJENA HOJA, KI SE PRIBLIŽUJE.

KORAKI POSTAJAJO ZMERAJ BOLJ NEGOTOVI.

Straža: Stoj!

Terenec: Stojim.

Straža: Kdo je tam?

Terenec: Primož.

izrazu, ki nikdar ne sega v področje soigralca, posebno zadržanostjo in izrazom nerodnosti je uspel najti v galeriji drugih likov posebno noto. Igralec je tudi zelo dojemljiv za komentarje občinstva, se jih zaveda in jih zna izrabiti. Tako tudi pri tej vlogi.

VIDA JUVANOVA. —

Igralka je pristopila k oblikovanju vloge z dokaj zanimivega izhodišča. Zavedajoč se, da so v gledališču ponavljanja na dano iztočnico — in to celo v življenjsko pretirani obliki — komično je ustvarila koncept preračunljive ženske, ki samo taktizira s svojimi čustvi. V tem smislu so bili tudi prelomi med načrtovano žalostjo in pravim čustvovanjem učinkoviti, ustrezni in resnično komični.

MILA KAČIČEVA. —

(»Žalujoči ostali«)

V vlogi, ki je nudila obilo možnosti za raznorne burkaške elemente, je igralka disciplinirano ostajala v mejah organske tipologije in tako je nastal življenjski lik, opremljen z bolj notranjimi kot zunanji komičnimi elementi. Karakteristična fizična dispozicija je pomagala k zanimivi tipološki monumentalnosti, ki je celo ustrezno dosegala lokalni kolo-rit originala.

DRAGICA

KOKOT-ŠOLARJEVA. —

Tona

(»Primorske zdrahe«)

Kljub dispoziciji, ki na videz ni naklonjena komični fakturi, igralka tudi v tej vlogi dovolj posrečeno gradi svojo vlogo na način, ki bi se mu reklo sproščeni realizem, pri čemer je izhodišče povsem v sferi realističnega stilnega pristopa, iz česar sledi enakomerno

poudarjeni komentar komičnega stilnega vzdušja. Na ta način nastaja skladen spoj med zasnovno in obdelavo.

JANEZ LAVRIH. — Drobant
(»Primorske zdrahe«)

Karakterni igralec-epizodist v dobrem pomenu te besede je tudi v tej vlogi pokazal sposobnosti načrtnega in organiziranega odrskega oblikovalca. Ne da bi forsiral interpretacijo svoje vloge, ostajajoč bolj v nekakšnem mehkem okviru zasnove, je ustvaril zanimiv in življenjski lik, ki daje razgibani celoti tisti mirnejši, zato pa toliko potrebnejši nastavek.

STANE LEBAN. — Lipe
(»Primorske zdrahe«)

Brez dvoma igralec nadpovprečnega, da ne rečemo izjemnega komičnega talenta, za katerega se zdi, da je mnogo nasledil od samega Staneta Severja, je v tej vlogi prispeval še posebno bleščeč in vsestransko efektan doprinos galeriji komičnih likov na naših odrih. S prodornim poslušom za profiliranje same vloge kakor tudi učinkovitim čutom za celokupni ritem predstave se je dobesedno ujel v reakcijami občinstva in jih zanihal v silno razgibana občutja.

VIDA LEVSTIKOVA. — babica
(»Snežna kraljica«)

Dandanes je že redko mogoče srečati na odru t. zv. človeško toplega igralca, ki išče v svoji vlogi predvsem vzpodbudno človečnost in neokrnjeno etiko. Igralka je iz tega izhodišča oblikovala svojo vlogo in se na ta način docela približala idealni zamisli babice, vsaj kakor jo pojmu-

Straža: Geslo!
Terenec: Smolensk.
Straža: Naprej!

KORAKI PO LISTJU SE PRIBLIŽUJEJO.

Terenec: S Pajkom moram govoriti.

Straža: Dežurni!

Dežurni: Kaj?

Straža: K Pajku hoče.

Dežurni: Greva.

SPET KORAKI PO LISTJU.

Pajk: Kaj je novega, Primož?

Terenec: Zrak je čist. Nemci so odšli.

Pajk: Kaj so počeli?

Terenec: Preiskovali so. Pretepli so Ravnikarja. Pri njem ste pozabili kotel. Odpeljali so Jurca.

Pajk: Jurca? Zakaj?

Terenec: V gozdu je delal, ko so prišli.

Pajk: Še koga?

Terenec: Ne v naši vasi. Ampak v Zagorici so zažgali Barakarico in otroke. Žive. Na skednju.

Pajk: Zakaj?

Terenec: Zaradi zasede.

Pajk: Svinje. Je še kaj novega?

Terenec: Aja, ujeli so Dušana.

Pajk: Njega? Pa kako, hudiča!

Terenec: Prestregli so ga na poti.

Pajk: Ampak, saj je moral vedeti.

Terenec: Ne vem, Pajk. Govori se o beli gardi.

Pajk: Spet.

Terenec: Lezejo na našo stran. Mnogi se naenkrat izmikajo.

Pajk: Boš ostal pri nas nocoj?

Terenec: Bom.

Nace vznemirjeno, neučakano: Ali Možina niso odpeljali?

Terenec: Kako, ali ni pri vas?

Nace: Ne. V Ravnikarjevi kašči je ostal.

Terenec: A tako. Potem je še tam.

Nace: Madona, pa sam. Grem, Pajk.

Pajk: Kam?

Nace: Po Možina, ne?

Pajk: Seveda. Pojdi.

KORAKI PO LISTJU ODHAJAJO.

Terenec: Pajk, hotel sem te že vprašati: kako je z Možinom?

Pajk: Zakaj?

Terenec: Zakaj ste ga dva dni vodili na štriku po vasi?

Pajk: Pusti to, Primož.

Terenec: Že, ampak ljudje govorijo.

Pajk: Bojo tudi umolknili. Boš že videl. Dežurni!

Dežurni: Ja, tovariš komandir.

Pajk: Jutri zgodaj se vrnemo v Preker.

Dežurni: Bom pripravil, tovariš komandir.

Terenec: Spet v Preker?

Pajk: Zakaj ne. Prekrčani so naši ljudje.

Terenec: Dokler Prekra Nemci ne pokurijo. Kje boš potem imel svoje ljudi, Pajk?

Pajk: Krakaš, Primož. Par Nemcev danes te je demoraliziralo. Prespi se, da boš jutri boljše volje.

Terenec: Poročal bom o tem. To ti povem odkrito, Pajk.

Pajk: Ti kar poročaj. Greva spat.

PREHOD.

Nace SE SPUŠČA PO KAMNITI POTI — POD OKOVANIMI ČEVLJI ŠKRIPLJE KAMENJE — VČASIH SE KAMEN ZAKOTALI PO KAMNITEM BREGU — GLASNO ODSKAKUJE. ZVOKI HOJE PO KAMENJU SKOZ VES SAMOGOVOR.

Pavla pa mlade vrane pa Možina. Vse troje se mi je pomešalo. Najhujši je Možina. Ta me je obusedel tako, da mi srce hitreje utriplje, ko se spomnim nanj. Kakor zaljubljenca, ampak ni to. Podobno je ljubosumnosti, ampak tudi to ni. Tudi Pavli in vranam je podobno. Vranjim mladičem, ki so iz gnezda skozi moje prste zleteli v ptičjo smrt. Držim vranjega mladiča v pesti in čutim, kako mu razsaja srce pod mojimi prsti. Stiskam vrat, dokler se mu ne povesi glava. Drugaga uničujem počasneje. Medtem ko poginja, mu včasih pustim zajeti sapo. Da spet oživi. Uničim ga po nesreči. Hočem reči, prezgodaj. Tretjega se lotim izvedeno. Ker je zadnji, se bojim, da bi mi crknil prezgodaj. Spustim se po deblu smreke, mladiča imam na varnem, stlačenega za srajco. Imam ga na nenavaden način rad, ko čutim, kako trepeta ob moji koži. Skrijem se z njim pod smrečje. Uničujem ga dolgo in mojstrsko.

Pavla pa mlade vrane pa Možina. Pavli sem obljubil, da ji bom pokazal igro z mladiči. Peljal sem jo pod tisto smrečje. Nič čudnega nisem nameraval. Roke so jo kar same zgrabile in jo vleklo v suhi polmrak. Položil sem jo na igličje. Sopla je in me gledala s ptičjimi očmi. Ves čas me je gledala. Ni se nič branila. Bilo je nekaj najbolj pregrešnega, kar sem kdaj storil z žensko, ker je moja sestra in ker je bila devica pa ni niti čivknila. Tudi bala se me ni nič. Pa vendar me je spominjala na ptiče. Potem sva se držala do roba gozda za roke. Kot pravo dekle in njen fant. Doma je nisem pogledal. Tudi ona me ni. V smrečje pa nisva šla več skupaj. Če komu poveš, te ubijem,

sem ji rekel, ko sva se približala hiši. Nič drugega nisva rekla. Pavla pa mlade vrane pa Možina. Tudi Možina bo šel nocoj z mano v smrečje. Ampak ne vem, na kaj me spominja. Na vrane pa tudi na Pavlo in še na nekaj drugega, neznanega.

PREHOD.

Učiteljica: Nace, še ti preberi zgodbo o mravlji in rogaču.

Nace (OTROK) BERE S PRVOSOLSKIM ZATIKANJEM: Pridna mravlja je vstala zgodaj in šla nabirat hrano zase in za svoje sestrice. Šla je po travi in je bila mokra od rose. Takrat ji je zastavil pot rogač:

Ziga, žaga, glavco preč,

da ne bo pila medka več,

je rekel razbojnik in zaškrtal s kleščami.

Učiteljica: Zadosti, Nace. Kdo si je zapomnil pesmico, s katero je prestrašil rogač ubogo mravljo? No, Mihelca!

Mihelca: Ziga, žaga, glavco preč,

da ne bo pila medka več.

Učiteljica: Zelo dobro, Mihelca. Še kdo? Janez!

Janez hitro: Ziga žaga, medka več,

da bo glavca pila več. (smeh v razredu)

Učiteljica: Mir, otroci!

Dekliški glas: Jaz! Jaz!

Učiteljica: No, Francka, povej!

Francka: Ziga žaga, glavco preč,

da ne bo pila medka več.

Učiteljica: Dobro. Otroci, zdaj bomo poskusili pesmico zapeti.

PREHOD.

KORAKI PO KAMNITI POTI.

SE Približujejo Čezdalje Glasnejši.

PASJI LAJEŽ.

SOPENJE SPEČIH.

TRKANJE Z NOHTOM PO ŠIPI.

SOPENJE PRENEHA.

TRKANJE SE PONOVI.

Ravnika: Kdo je?

Nace: Jaz. Nace.

Ravnika: A, ti si. Précej.

Nace: Kje je Možina?

Ravnika: Tam. V kašči.

Nace: Daj mi ključ.

Ravnika: Zakaj? Saj ni zaklenjen.

Nace: Ni? O, madona, kaj pa misliš?

Ravnika: Kako?

Nace: Lahko bi ušel.

Ravnika: Kam? Saj se je Nemcem skrtil.

Nace: Ti še ne veš. Ti ga ne poznaš. Précej grem. Lahko noč.

Ravnika: Lahko noč.

OKNO SE ZALOPUTNE.

PREHOD.

Učiteljica: Najprej vam bo zaigrala napev na violini.

VIOLINA IGRA NAPEV PESMICE.

Učiteljica: Zdaj vam bom zapela najprej jaz, potem bomo poskusili vsi. (Poje) Ziga žaga, glavco preč,

da ne bo pila medka več.

Dajmo zdaj vsi.

(Učiteljica poje pesem, otroci ji neubrano sledijo.)

UDAREC Z RAVNILOM PO MIZI.

Učiteljica: Slabo, slabo. Nace, zakaj si pel tako glasno, kot bi bil sam. Še enkrat. Spremljala vas bom na violini.

UČITELJICA IGRA IN POJE. RAZRED SLEDI, Vendar se SKOZINSKOZ SLIŠI PREMOČNO VISOKI, PRIJETNI, A Vendarle VSILJIVI DEŠKI GLAS.

Učiteljica: Še enkrat.

OTROCI POJEJO.

Učiteljica: Še enkrat. Nace, pazi, nisi sam. Dajmo.

OTROCI POJEJO. POJEJO IZDELANO, Vendar se še ZMERAJ SLIŠI DEŠKI GLAS.

PREDEN PRIDEJO DO KONCA PESMI, SE ZASLIŠI KLASIČNI ŠOLSKI ZVONEC.

Učiteljica: Zadosti, otroci.

UČITELJICINE BESEDE POKRIJE DIVJI PASJI LAJEŽ.

PES SE TRGA NA VERIGI.

PASJI LAJEŽ ČISTO BLIZU PREHAJA V RJOVENJE.

ŠKRIPANJE LESENIH STOPNIC.

ŠKRIPANJE LESENIH PODNIC.

VRATA SE ODPRO Z REŽANJEM IN UDARIJO OB LESENO STENO.

PES NE JENJA LAJATI.

OGLAŠAJO SE DRUGI, ODDALJENEJSI PSI.

Nace zasoplo, skoraj skrbeče: Jože!

MOLK.

Nace zdaj odločneje, že obvladan: Možina!

Možina hlini mirnost: A, ti si. Kaj je?

Nace: Si se potuhnil, a?

Možina: Zakaj mi svetiš v oči?

je otroški svet. Omeniti je treba tudi nesebično vključevanje v igro soigralcev.

JOŽE MRAZ. — Key
(«Snežna kraljica»)

Vloga, ki je razpeta med protipolno nasprotje svojega razvoja, je za vsakega igralca problem, ki se lahko razreši tudi v smislu razpada vloge na dve polovici. Nič takega ni mogoče govoriti o obravnavani vlogi. Igralec je suvereno in kleno združil obe nasprotji in posebno lepo izpeljal prav prizor, v katerem preide iz enega nasprotja v drugo, to je prizor na dvoru Snežne kraljice.

JERICA MRZELOVA. —
Terezka
(«Primorske zdrahe»)

Igralka je z obilico sočnega življenjskega humorja in sigurnim glasovnim kakor tudi prostorskim obvladovanjem našla z občinstvom tisti kontakt, ki ga v komediji pričakujemo. Zelo posrečeno in plastično je znala plasirati zadrege in namige odraščajočega in prekipevajočega dekleta in na ta način ustvarila zanimiv portret skladno koncipirane življenjsko žive osebe.

SANDI PAVLIN. —
vran, severni jelen
(«Snežna kraljica»)

Igralec je zlasti s prvo vlogo navdušil občinstvo in poznavalce, saj je v brezhibni telesni upodobitvi figure izpričal šarmantno duhovitost in virtuosno okretnost ter dal idejo za ohranitev tako posrečenega lika, kot je bil prav njegov. Združujoč naporno telesno in glasovno izvedbo, v skladno celoto je nakažal še celo vrsto možnosti, ki jih nudi tako usposobljen način igranja.

DUŠA POČKAJEVA. —
(«Žalujoči ostali»)

Igrati komedijo na organski pa vendar prodorni in ne samo klasično-realistični način, je dosežek, ki ga je mogoče šteti med dosežke perspektivnega značaja. Ne da bi igralka ostajala znotraj vloge, ki jo je oblikovala, je s svojim stalnim duhovitim komentiranjem ves čas ostajala na ravni občinstva, ne pa zgodbe, v kateri je vloga živel. Na ta način se je potencialno »provincialna« vloga spremenila v živ in zgovoren komentar kot izraz časa, v katerem živimo.

JANEZ ROHAČEK. —
(»Žalujoči ostali«)

Vloga, ki je koncipirana v svoje središče, se pravi, ki teži v povezavo vseh lastnosti in pojavnih značilnosti v eno samo podobo, je naloga, ki jo resnično zmore šele zrel igralec. Igralec se je na ta način odrekel temeljitejšega kontakta s publiko, saj je od nje zahteval pozornosti in prisluškovanja. V tem smislu si je tudi odbral primerno tipološko masko in jo vključil v celotno podobo vloge.

JURIJ SOUČEK. —
(»Žalujoči ostali«)

Realistično zasnovano vlogo, opremljeno z vsemi zunanji nadrobnostmi je igralec znansiral v zaporedje zelo plastičnih in slikovitih trenutkov kakor tudi utemeljenih in preiščenih ritmičnih lokov. Na ta način je nastala bogato profilirana, živa figura, ki se je ves čas držala začrtanega loka in ni dopuščala nikakršnih slučajnostnih improvizacij. Brez dvoma primer študijske natančnosti in načrtnosti.

NADJA STRAJNAR. —
princesa Elza
(»Snežna kraljica«)

Igralka je v svojem ne

Nace: Zakaj se ne oglasiš, če te pokličem?

Možina: Nisi mi všeč.

Nace: Glej no. Všeč mu nisem, a? Kaj pa Nemci, so ti bili všeč?

Možina: Me niso videli.

Nace: To boš lahko pripovedoval komurkoli. Samo meni ne. Mene ne boš.

Možina: Dobro. Pa drugim.

Nace: Kar dvakrat so te spustili, boš rekel. Na kaj? Na lepe oči?

Možina: Dvakrat? Enkrat so me res.

Nace: Naj bo enkrat. Zakaj so te enkrat?

Možina: Ne vem. Moral sem podpisati, da bom delal v tovarni.

Nace: Podpisal si! Kaj si podpisal?

Možina: Da bom delal v tovarni.

Nace: In kaj še?

Možina: Kaj naj bi?

Nace: In kaj še, sem vprašal.

Možina: Sem že povedal.

Nace: Kdo je prodal svoje tovariše skojevce Nemcem?

Možina: A to je tisto. Jaz ne.

Nace: In danes? Kdo je izdajal? Kdo je poklical Nemce v vas?

Možina: Ne vem.

Nace: Ne veš? Ti bom jaz povedal: Ti, Možina.

Možina: Jaz?

Nace: Ti, izdajalec. Zapisal si se gestapu z dušo in telesom.

Možina: Kdaj, Nace?

Nace: Glej ga, kako se je potulil. Ravnokar si mi priznal.

Možina: Nisem, nisem rekel tega. Rekel sem, da ...

Nace: Prodanec. Prodaj si svoje tovariše skojevce. Tudi mojo sestro.

Možina: Pavlo, misliš? Ne, Pavle ni nobeden izdal.

Nace: Kaj praviš?

Možina: To, kar sem rekel. Pavla je izdala nas, Nace. Mislim sem, da to veš.

Nace: In je zato šla v nemško taborišče. Ti pa v prostost, ne?

Možina: Niso spustili samo mene. Zato so me, ker so me rabili v tovarni. Kam so poslali Pavlo, ne vem.

Teplji so me.

Nace: Tebe? Tebe že niso. Pavlo so teplji.

Možina: Najprej so Pavlo zaprli, potem šele nas, saj veš.

Nace: Lažeš. Gestapovski agent si. Sporočeno nam je bilo. In tudi sam si priznal. Ze dvakrat si nam hotel pobe gniti.

Možina: Dvakrat?

Nace: Najprej si se nam skrtil, ko smo prišli pote, potem si bežal pred očmi vsega odreda.

Možina: Ali me Nemci niso danes odpeljali zato, ker me niso marali, ali zato, ker sem se jim skrtil?

Nace: Mene ne boš, zvjion. Mene ne boš ujel v svoje gestapovske pajčevine.

MOLK.

Možina: Nace, zakaj me pred Pajkom nisi odbožil, da sem izdal tvojo sestro?

Nace: Glej no, zdaj me bo on spraševal.

Možina: Ali me boš pred Pajkom odbožil, da sem izdal Pavlo?

Nace: Izdal si. Kaznovan boš.

Možina: A zato si prišel?

Nace: Greva. Vzemij svoje reči.

Možina: Ne grem.

Nace: Greva.

RUVANJE.

Možina razburjeno: Počakal bom tukaj. Pripelji druge.

Nace: Da ne greš?

MOČAN UDAREC V PRSNI KOŠ.

PLAHUTANJE PETELINA.

Možina krikne: Ubil me boš.

PETELIN ZAPOJE ČISTO BLIZU.

Nace: Greva.

Možina zlomljeno, vendar kljubovalno: Ne grem, dokler ne pripelješ drugih.

Nace: Ne greš, praviš?

UDAREC KOT PREJ.

Možina spet krikne: Na, kri plujem.

Nace: Greva. Čakaj.

ZVENKET ORODJA.

Na, nesi.

Možina: Kramp in lopato?

Nace: Rabiva. Pomagal boš. Nekaj bova zakopala.

Možina: Tega ne bom nesel.

Nace: Boš ali ne boš. (Grozeče.)

Možina: A kar s krampom bi me pobil. Daj.

VRATA.

KORAKI PO PODNICAH.

KORAKI PO STOPNICAH.

PES LAJA ČISTO BLIZU. TRGA VERIGO.

POGOVOR MED HOJO.

Nace: Na, skoraj je že dan. Me sovražiš, Možina? Zdajle bi me najbrž ubil, če bi mogel, a?

Možina: Nisem tvoje sorte.

Nace: Ali veš, katere sorte si? Reva si. Bojazljiva reva.

Možina: Ali zato? Me boš ubil zato?

Nace: Tih! Boš!

Možina: Ne tepi me več. Ne!

KORAKI KOLONE PO KAMNITI POTI.

Nace: Naši. Vračajo se.

Možina: Boš zdaj rekel Pajku o Pavli?

Nace: Bom. Kar poslušaj.

Zdravo, tovariš Pajk.

Pajk: Kako je?

Nace: Priznal je. Poslal ga je gestapo.

KORAKI BEŽEČEGA.

VMES ZVOKI KRAMPA IN LOPATE, KI SE ZADEVATA.

Nace: Stoj! Stoj, Možina. Streljam!

Pajk: Čakaj, Nace! Za njim fantje! Živega ujemite. (Nacetu)

Škoda strela zanj. Je zares priznal?

Nace: Kako misliš? Je.

Pajk: Zdaj je vseeno.

KORAKI, KI PRIHAJAJO.

Partizan: Tovariš komandir, noče se vrniti.

Pajk: Kaj se to pravi, noče. Prinesite ga, če ne gre drugače.

Partizan: Čudno se obnaša. Ustavil se je na robu gozda pa začel kopati jamo. Rekel je, da ga nobeden ne spravi od tam. Potem nismo mogli spraviti besede iz njega.

Pajk: Kako?

Partizan: Ja, grob si koplje. Zdaj je sam.

Nace: Sam?

Partizan: Nikamor ne bo šel.

Nace: Kako ste mogli. Grem. (zaupno Pajku) Naj ga pripeljem nazaj?

Pajk: Saj ti je priznal, ne?

UDARCI KRAMPA.

ŠKRTANJE LOPATE.

PREZEBLO ŠČEBETANJE SINIC.

Možina: Kaj naj drugega? Lahke sem kot sapica. Kot sapica, ki z muko pleza čez majhno smrečico. Kam naj grem zdaj, po vsem tem. K mami? Hitro bo napravila križ čezme. Nekaj žalosti bo, ampak matere hitro pozabijo. Ko sem prejle bežal, sem bil norec. Zmeraj počenjam norosti in talé je zadnja. Zaradi tele se bojo v odredu še dolgo zabavali. Ne bom jih slišal, hvala bogu. Nace, pridi zdajle. Zdajle in hitro. Vem, da boš prišel ti in nobeden drug. Res je: že prihajaš.

Nace: Kaj počenjaš, Jože?

MOLK. ZVOK KRAMPA.

Nace: Ali se norčuješ iz nas?

MOLK. ŠKRTANJE LOPATE.

Nace: Samo preskušali smo te. Zares ne razumeš nobene šale?

MOLK. ŠKRTANJE LOPATE.

Nace: Daj no. Pusti pa greva v vas.

MOLK. ŠKRTANJE LOPATE.

Nace: Ali veš, zakaj te bom?

ZVOKI KOPANJA UTIHNEJO.

V KRATKEM PREMORU SE ZASLIŠI ŠČEBETANJE SINIC.

NATO POČASNO, OPOTEKAVO ŠKRTANJE LOPATE.

Možina: Zato ker ne znam udariti nazaj.

Nace: Misliš? Poglej, odvrigel bom puško. Tako. Zdaj me lahko s krampom.

Možina: In če bi? Jaz sem sam, tvojih je veliko.

Nace odločno: Zadosti globoko bo, Možina!

MOLK. UDARCI KRAMPA.

Nace: Sem poglej, Možina. Pusti kramp in lopato pa sem poglej. Kaj vidiš?

UDARCI KRAMPA. DVA STRELA, ORODJE UTIHNE. NACE SE KROHOTA.

Nace: Mati, Bog, njiva in far, osvobodil sem se vas.

ŠE ŠKRTANJE LOPATE.

Nace: Brez vas bom živel. SOPE. Otepal si se. Otepal si se Naceta. Zdaj vem, kaj pomeni smrečje. Tisto z vranami in Pavlo je bila otročarija.

PLOSKI UDARCI Z LOPATO.

Vem, kdo je Nace v smrečju.

TIŠINA.

VETER V SMREKAH.

PREZEBLO CVRČANJE SINIC POGLABLJA TIŠINO.

PREHOD.

B Obsedlo ga je kot norost. Kot strast. Trupla so bila njegova setev. Metal jih je v brezna. Včasih jih je zanalašč pozabil pokopati. Ali pa jih je puščal ob kolovozih pomanjkljivo pokopane. Zares je ubijal preveč s srcem.

Videl sem drobec njegove lobanje: bil je tako bel, kot bi ga izrezal iz repe na tisti pomendrani marčni travi, kjer je odred doletela nesreča.

A kakšen človek je bil Pajk?

B Nevaren. Ni ga več.

A Zagotovo?

B Kdo daje zagotovila?

A Pa Nace?

B Ni ga več. Nevaren je bil.

A Ga ni zagotovo?

B Poznam hudodelstva proti naravi.

A Poznam hudodelstvo, ki osvobaja, da postaneš podoben ptiču.

B Podoben prostosti, ampak nepodoben sebi.

preveč hvaležnem igral-skem debutu zastavila vlogo z igrive in humor-ne strani, kar se ji je obrestovalo. Na ta način se je izognila lepotnih ali pa patetičnih prizvokov in se raje poslužila bolj razgibanih in nekoliko ostrejših izraznih sred-
stev. V primerni humor-ni nevtalizaciji je ustva-rila iskrič in dinamičen odrski lik.

TONE OLAR. — Jože
(»Primorske zdrahe«)

Vloga, ki bi jo lahko igravec bogato opremil z burkaškimi in razposaje-nimi igralskimi elementi, je ostala v razumnih okvirih disciplinirane za-snove in premišljene iz-vedbe. Res da igralcu za to vlogo v veliki meri po-maga izrazita fizična dis-pozicija, res pa je tudi, da je pravočasno ostal v dovoljenih mejah in ustvaril klen in organsko komičen lik.

MAJOLKA
ŠUKLJETOVA. —
Snežna kraljica
(»Snežna kraljica«)

Po eni strani hvaležna, po drugi strani pa spet izrazito nehvaležna in odgovorna vloga osred-nje pravljicne osebe, ki mora prestajati pred mlado publiko še poseb-no težko preizkušnjo pre-pričljivosti oziroma ne-prepričljivosti, je bila za igralko premostljiva ovi-ra, ki jo je izvedla resno in premišljeno. Docela je zadostila neskromnim pričakovanjem občinstva in s tem za vso predstavo prispevala še kako važen delež.

ALJA TKALČEVA. —
mala roparka
(»Snežna kraljica«)

Na videz negativno vlogo male roparke, ki v igri vsebuje celo nevar-nost etičnega nesporazu-ma, je igralka rešila z ve-liko mero igralske kultu-re in okusa. Vloga, ki bi

lahko postala nesimpatična in celo groba, je postala na ta način osveščujoča in sprejemljiva ter celo med najzanimivejšimi v igri. Seveda pa je bilo treba za tak dosežek angažirati obilo igralskega znanja in izkušenj.

MATJAŽ TURK. —

Izidor

(»Primorske zdrahe«)

Igralec je zgradil svojo vlogo na principu posebne, v nekem smislu introvertne komike. Na ta način je dosegel primeren kontrast z ostalimi, pretežno ekstravertno zasnovanimi vlogami, sam pa razvil vrst komike, ki ni povsem običajna. Ta komika bazira na poudarjeni vendar ne pretirani logični misli, ki postavlja osebo v komično-absurdne situacije in to osebo tudi izloča iz ostalega komedijskega okolja v eksponirano tarčo raznoraznih udarov in presenečenj.

BERTA

UKMARJEVA. — Vana

(»Primorske zdrahe«)

Temperament navkve se je v komediji mediteranskega kolorita skladno ujel v lahkotno komično figuro z rahlo ironičnim nadihom. Igralka tudi v tej vlogi uporablja značilnosti svoje igralske fakture in na ta način dosega vtis neke groteskne komike, ki je ves čas ljubezniva in odpoščajoča in je polna razumevanja, dokler se na določenem mestu to njevo razumevanje ne prelomi v osuplo ogorčenje.

ALEKSANDER

VALIČ. —

(»Žalujoči ostali«)

Igralec izrazito komičnega talenta je tudi v tej vlogi pokazal velik del svojega izrazitega komičnega repertoarja. Posrečen in prikladen tudi po fizični dispoziciji je tudi tu operiral z mestoma kar intenzivnim zagovar-

A Temne reči dela človek.

B Tudi takrat, ko je prosojen kot grlica.

PREHOD.

*Ravnika*rica: Reva Barakarica, ki je bila križana na slamoreznici.

*Ravnika*r: Reva.

*Ravnika*rica: Reva Barakarica z otroci, ki so se spremenili v črne metulje.

*Ravnika*r: Reva.

*Ravnika*rica: V metulje, ki so sedli na naša polja, so se spremenili.

*Ravnika*r: Bojo naša polja rodila obilneje?

Bo pšenica bolj zlata?

Bo gladkejši krompir?

In repa? Na kaj nas bo spominjala repa?

*Ravnika*rica: Revež Možina, ki se je spustil med repo.

*Ravnika*r: Kaj bom zagledal v hlevu?

Kaj bom zagledal v hramu

nekega jutra, ko bom vstopil?

Niko Grafenauer

STATIČNI SONETI

I

Oči so zlepljene iz pajčevine,
vid kakor tenka nitka medlo tli.
Potisnjene pod čelo med spomine,
kot iz davnine zrejo na stvari.

Iz ozke gumbnice priprtih vek
visi iztaknjena lepota dneva.
V pointilističnem mrljenju sneg
kot senca listja v zraku odcveteva.

Odtis sveta v pogledu mrtvih gnije.
Čas je razjeden z mravljami. Na tleh
kakor lišaj cvetijo mimikrije.

Veter razpenja digitalno mrežo.
Krik razi sluh. Dan je nagačen z mrko težo
in siva plesen se smehlja v senceh.

II

Emajl na nebu, na pročeljih mraz,
v temi lepljivi veter razprostrt,
z ravnilom mrtvih zlikan čas;
mir je iz nežnih vodoravnih črt.

V drobovju živih mak, v sluhu daljica,
med prstnimi odtisi tih pomen
in v dvakrat črtani višini ptica
in v avgurskem smehljaju zimzelen.

Filatelija polj, sledi na tleh,
pod kamni založeni trhli vonji,
med listjem pridušen brezzobi smeh,

na steklu noč, koagulacija duha,
kot žica v kretnje zasajen nagib,
luč mehki popek spečega sveta.

III

Trohniš v spanju, v temačni rudi,
v pomnjenju, uho je prešito z glasovi.
Ptičje življenje v gibki amplitudi,
v porumenelem zraku črtasti sledovi.

Na mrzli kliniki zavesti krhki čuti
in dolga kapilara živega srebra.
Tiha osemenitev točk v razsuti
molekularni zrelosti sveta.

Instrumentalna skladnost med pomeni
in v bledi sliki iz otroških let
prvo osenčenje stvari z imeni.

Dež na površju sanjske dioptrije.
V nevidni zbranosti skristaliziran cvet,
v besedi jedka kaplja entropije.

IV

Svit se je v modrem zraku razprostrl.
V nočeh trohnenje in od davnih dni
z odtisi senc popisane oči.
Obzorje kot privzdignjena obrv.

Na liniji ravnanja temni hribi,
jate duš, v dihanju svetel prah.
Črne pečke solza, milost v rokah
in do prosojnosti zglajeni gibi.

Prelivanje totalov dneva in noči
po površini. Za hrbtom mrtvih
bela tektonika odsotnosti.

Algebra zvokov, odcvetelo listje
in samostalniška zgoščena zrak
za rože zadnje skopo zatočišče.

V

Sled prejšnjega, prehodnost: iz semena
formula rože v rožo dozoreva.
V sončni obrezi modra slika dneva,
zrak je stepena mrzla kantilena.

V mirnem očesu časa zasteklen
spomin, ki ga z dotikom mreni
raskav vonj kutine v jeseni.
Na polju krik v tišino zasajen.

Iz ptičjih letov, iz občudovanj,
iz senc pozidana arhitektura
v zbledeli težnosti sveta.

Mir se preliva kot glazura.
Iz molka so zgnetena vsa imena
in z instrumenti ne prodreš do dna.

VI

Profil samote, raster na obrazu,
zasoplo ovohavanje vetrov.
V menzuri dneva, v ribjeokem mrazu
žvenkljanje krhkih jutranjih glasov.

janjem svojega stališča,
namreč stališča vloge in
na ta način dosegel komi-
čne efekte. Posebno iz-
razita so mesta osuplosti
ali pa postopnega doje-
manja neke ne preveč
ugodne novice.

MIRO VEBER. —
svétnik

(»Snežna kraljica«)

Igrati v pravljicni igri
izrazito negativno vlogo
je naloga, ki je ni mogo-
če šteti med posebno
hvaležne. Igralec se je
odločil za ostro upodobi-
tev svojega lika in na ta
način dosegal potrebno
ravnotežje v igri. V glav-
nem ni operiral s komič-
nimi sredstvi, ker mu te-
ga vloga ni dovoljevala,
pač pa si je prihranil ne-
kaj najbolj učinkovitih
tekstovnih iztočnic in
plasiral tudi komične po-
ante, kar pa je zanimiv
dosežek znotraj zastav-
ljene figure.

BOŽO VOVK. —
kralj, prvi ropar
(»Snežna kraljica«)

V obeh vlogah je izpri-
čal igralec obilo komič-
nega talenta, saj mu je
uspelo tako v prvi kot v
drugi do kraja prepriča-
ti. Posebno zanimiva je
bila vloga kralja, ki jo je
igralec posrečeno napol-
nil s celo vrsto drobnih
in duhovitih življenjskih
domislic ter učinkovitimi
čudaškimi vendar simpa-
tičnimi lastnostmi samó
na videz hudega kralja.
Izpeljava te dvojnosti je
ves čas igrivo uspevala.

ERNEST ZEGA. —
Matevž
(»Primorske zdrahe«)

Igralec se je smotrno
vključil v igralski kolek-
tiv z zadržano in discipli-
nirano zato pa toliko
bolj plastično igro. Pla-
stična je bila predvsem
umirjena in izrazita tipó-
loška zasnova, ki je igra-
lec ni skušal preforsirati
z nekimi trenutnimi ko-

mičnimi efekti, ampak jo je smotrno dopolnjeval z rahlim nadihom življenjske izkušnje in prirojene vedrine ter na ta način na poseben način prispeval svoj delež celoti.

PISMO No 19/105

Dragi UR (urednik roba),

čao, karo. Danes ti zelo težko pišem, ker ležim. Še teže bi bilo pisati, ko bi bil jebena stranka. Kot na primer, če bi te poklicali na policijo in te vprašali malo o tem, pa malo o onem, takole na klepet, za pol urice. Saj ni važno, da bi vedel za kaj gre: tu si — braniti se ti je. Ampak mi ne verjamemo Kafki. To ni nobena partizanska literatura. Saj to je vendar tako grozno, Kafka, a ne? Take knjige bi bilo treba prepovedati in sežgati na grmadi, da bi jih videli (goretii!). Tako, ja, bi bilo treba s takimi. In s to študentsko drhaljo tudi, kajne, ljubi urednik. Kam pa pridemo s tako anarhijo, prenažrtniki, sami ne vejo, kaj bi radi. Preveč je svobode, ne res?! Pa se še pritožujejo, če jih v vežo zaprejo. V rest bi jih bilo treba, v rest, če nočejo živeti z mirom in redom. Nič si še niso poskusili, zato pa je tako. Red mora biti, red je od boga. In taki nemovalneži so, treba bi jih bilo skopiti, da ne bojo pisali in slikali

Z molkom šrafirana pomenska polja in tiho očrtavanje s pogledi. Čas zbranosti in diamantna volja do živega izbrušena v besedi.

V masivu zraka bliskavica let, na vekah teža: v tenjah se preceja skozi trepalnice voščen sijaj.

V zamrznjeni tišini gola veja in glagoli kot odcvetelo listje v šuštečem kantikumu vseh besed.

Marjan Rožanc

SLEPO OKO*

1

Bila je gospodična Jožefina, uslužbenka iz Zavoda.

»Čili, zdravi!« je zinila presenečeno in stopila v predsobo, potegnila za sabo še mrežo, v kateri je visela steklenica kisle vode, in nekaj pomaranč. »Mislila sem, da vas bom dobila v postelji, s temperaturo ali čem podobnim...«

»Ne, ne,« je pohitel gospod Janko, »še kar zdrav sem. Vsekakor še zmerom na nogah.« In bil je kar zmeden od olajšanja, saj mu je to žensko poslal sam bog. Pri tem pa je bilo tako naravno, da, najnaravnejše, da je ta pomoč prišla iz Zavoda, od nikjer drugje kot iz Zavoda.

»Seveda, ni pa se vam zdelo vredno, da bi nam vsaj telefonirali.« Zdaj, ko si ga je nekoliko поблиže ogledala in se prepričala v njegovo telesno zdravje, ji je zavrela kri, ne da bi si mogel Janko to njeno jezo pojasniti. »Čujte,« je priprla veke, »kaj res hočete, da se tudi jaz razjezim na vas. V Zavodu že tako ni vse v redu, ljudem je zmanjkalo zanosa ali česa, zdaj pa ste začeli še vi! Ni vas, in to kar brez opravičila! Niti misliti si nisem mogla, da bi izostali kar tako, šla sem torej in povedala, da se vam je moralo nekaj zgoditi, nekaj nepredvidenega, vsekakor pa nekaj hudega...«

»Saj se mi je, gospodična Jožefina,« je priznal Janko in se hotel ženske oprijeti. »Samo da ste tu, gospodična Jožefina, zdaj je z mano vse v najlepšem redu. Vstopite ali pa pojdiva, kar takoj pojdiva...!«

»Zdaj, ko je že prepozno! Prej pa se vam ni zdelo vredno niti telefonirati!« Janko pa se je kar smehljaj. Najbrž je bilo res veliko narobe, ampak gospodična Jožefina je bila tu in zdaj se je moralo vse zgladiti. Misel na dekletce si je že izbil iz glave, predal komode je zaprl, gospodična Jožefina sama pa se bo že unesla. Bila sta vendar stara znanca, člana istega revolucionarnega krožka, pripadnika istih velikih in nekoliko nepremišljenih idej. Ne glede na to, da je gospodična Jožefina vkorakala več kot oblastno, je bilo jasno, da se bosta vsak hip sporazumela, v razočaranju ali v neveri, v obupu.

»Ljuba moja,« je rekel. Prestreči je hotel plašč, gospodična Jožefina pa se mu je iztrgala.

»Roke proč!« je zavpila kot obsedena. »Zdaj se še norčujete iz mene! Norčujete in kljubujete, sploh niste več srečni, če ne kljubujete. Prav res, kar tepla bi vas, gospod Janko! In nikjer ni rečeno, da vas ne bom; vsaj zlasala vas bom!«

Zadeva je bila torej resnejša. Videti je bilo tako, kot da je gospod Janko res kriv njenega nemira in strahu, čeprav je bilo očitno, da je njegovo svojeglavost tudi občudovala in mu jo zavidala. Prav to občudovanje, ki si ga ni hotela priznati, jo je pravzaprav spravljal v ta siloviti bes. Moral jo je prav

* Odlomek iz romana, ki izide prihodnje leto v založbi Obzorja v zbirki Znamenja.

zgrabiti, saj je razdraženo naperila vanj nevarno ošiljene nohte in mu hotela z njimi v lase, če ne kar v oči.

»Razburjam se, seveda se razburjam! A veste zakaj,« je rekla, ko je že morala odnehati. »Zato, ker ste zaletav tepček, sploh nič ne mislite! Takole sposoben in odgovoren človek si vendar ne more privoščiti take lahkomišelnosti, ne da bi še drugi trpeli zaradi njega! Zadosten razlog je že to, da vas mi čakamo, vas pa ni. Vam je zdaj jasno.«

»Za božjo voljo, ne govorite mi več o tem. Kaj je narobe!«

»Mislim, da dovolj!«

»Saj,« je zatarnal, »ti moji nenadni glavoboli. Ti moji nenadni glavoboli, ki izhajajo iz slabe prekrvavitve! Ko nikdar ne veš, kdaj se ti bo kar vnelo v glavi. Dovolj je ena sama cigareta preveč, en sam kozarček žganja!«

»Lažete!« je udarila z nogo ob tla, zavrgla mrežo na zadnjico in si je kratko malo ni dala vzeti. »Zdravi ste kot dren! A prav na cesto hočete, med izprience in postopače! Pa se sploh zavedate, kako malo vam je pravzaprav za to potrebno, kako majhna nemarnost je danes dovolj, da se človek že znajde nekje na robu — ne samo na robu, ampak kar v jarku, v blatu, od koder ni več nobene poti nazaj! Kakor zdaj ne moremo brez vas, tako nam naslednji hip sploh niste več potrebni, da, kakor pri vseh brezhibnih stvareh! To deluje brezhibno, hvala bogu, vsaj to! In sedaj si predstavljajte, predstavljajte si vendar: takole sposoben in še razmeroma mlad človek na cesti, brez zaslužka. Že kar vidim vas, kako se potikate po gostilnah in spet filozofirate, kako mečete blato na vse strani in se obešajo na vas prevratniki!«

»To bi me uničilo, to bi me do kraja uničilo! Je mar kdo rekel kaj takega?«

»Če še ni, pa še bo!«

»Ne kličite hudiča! Zdaj je že vse mimo, zdaj je že vse v najlepšem redu! Ne morete si niti misliti, kako sem vesel, da ste prišli k meni, da sem spet z vami...«

Uspelo mu je iztrgati ji mrežo in zdaj se je zadovoljno hahljal in muzal; bolj kot se je gospodična Jožefina razburjala in zahtevnejša kot je bila do njega, zadovoljnejši je bil, mirnejši, srečnejši. Njena zahtevnost ga je vračala v premišljen, trden, obvezen svet, in prav tega mu je doslej manjkalo. Če je bilo še kaj narobe, je bilo samo to, da je bila Jožefina ena izmed tistih redkih žensk v Zavodu, ob kateri noben moški ni mogel ostati kar ravnodušen. Tudi gospod Janko jo je samo pogledal in je že potoval, poskakoval, duhovičil... In pri tem je bilo dejstvo, da je bila gospodična Jožefina tako presneto stvarna, do roba in še čez nalita z zdravo krvjo, v vsakem oziru bolj mesena kot poduhovljena — še najbolj varljivo: bolj kot je bila videti stvarna, težje je ob njej ostal na trdnih tleh. In navsezadnje: tudi tista njuna nekdanja pajdašija, ki je postavila med njiju duhovni zid nedotakljivosti in brezspolnosti, ta laž, ki jo je bilo treba podreti, ta zatajevana resnica, ki naj bi izbruhnila šele tam in tedaj, ko se bosta slednjič znašla kot gol moški in gola ženska. Skratka, v bližini gospodične Jožefine se je čudež kratko malo moral zgoditi in pri tem je bilo kaj malo važno, od kod se je prikradla v gospoda Janka ta coprniška iluzija; odrešil bi se je lahko samo, če bi se še ta trenutek skopil.

Tako je bilo tudi zdaj. Vso kri je imel v glavi, da, kot da ga je obiskala poseebljena skušnjava, in ko ji je pristopil in ji izkazal gostoljubje, ko ji je hotel prestreči plašč, mu gospodična Jožefina ni dajala samo trdnosti, ampak je bila zanj tudi usodno znamenje, da kratko malo mora postati plen nerazsodnih sil, ki so se poigravale z njim že ves dan. No, dokler je nanj tako neusmiljeno kričala, ga pehala od sebe in mu grozila celo s klofuto, je bil najhujšega odrešen in zato tudi strašansko srečen. Že to, da se je tako prepričljivo hudovala nad njegovo lahkomišelnostjo, mu je vračalo ravnotežje. Še več kot to: ta njena neotesanost, ta njena jeza se je presenetljivo ujemala z njeno lepoto; bila je kot mati. Skratka, vse se je lepo zaokrožilo, nerazumno je počivalo v razumnem, nepotešena sla v miru... Kakor hitro je dopustila, da je prestregel njen letenski plašč, jo je zgrabil za zapestje, se je dobesedno oprjel in na vse njene besede samo še vneto kimal. Popeljal jo je v dnevno sobo in jo posadil na kavč, ne da bi jo spustil vsaj za trenutek, nasprotno, še krčeviteje jo je držal, kot da ga je strah, da mu bo pobegnila. Željan je bil prav njenih trdih besed, prav telesno je bil potreben njene jeze, ki ga je tako blago-dejno orazumljala.

Gospodična Jožefina pa se mu je hotela iztrgati; zanjo je bila ta pajdašija preveč skušnjavska, da bi jo lahko dovolila.

takih svinjarij, oprosti izrazu, saj veš. A ne, da mora biti v socializmu tudi red in morala?

Potem pa, ko došturirajo, pozabijo na socialne razlike in se ženejo za denarjem, pa za stanovanjem, in v tujino gredo in pljuvajo na rodno grudo. Danes pa: ta ima to, ta je buržuj, ta je tak pa tak. Saj si je s svojim denarjem zaslužil, če je tak zaslužen mož, kaj? Oni pa: to ni socializem, to ni to. Kaj ni. Saj so že med vojno rekli, da boš v socializmu toliko dobil, kolikor boš zaslužil, v komunizmu pa, kolikor boš potreboval (bog ne daj vzeti to osebno, spoštovani urednik). In ti ljudje si take grde štose izmišljajo: razlika med socializmom in kapitalizmom: v kapitalizmu je izkoriščanje človeka po človeku, v socializmu je pa obratno. A niso grdi, no?

Potem pa tako gredo pišejo čez narodne pesmi. Slakova muzika je ja taka lepa, narodna pa priljubljena. G. tov. Vidmar pravi tisto zdravno narodovo bistvo. Jaz sicer ne razumem, kaj je to, ampak če on to pravi, bo že tako. In to mu tudi dam prav, njemu in g. Kavčiču in še drugim takim uglednim gospodom, da je treba ljudstvo obva-

rovati pred škodljivimi vplivi z zahoda. Če si že sposojamo buržoazno tehniko, ni treba in ne smemo jemati tudi njihovih buržoaznih, kapitalističnih razvad. Slovenski narod je ja tako majhen in ga lahko take razvade hitro ugonobijo. Samó, žalibog, izgleda, da oblast nima posluha za take modre može, kot so gospodi Vidmar, Kavčič, Bor in drugi.

Ja, tole se jim čudim, študentom namreč: ko so tako pametni in učeni, pa si ne znajo poiskati smisla v življenju. Človek ja mora imeti en smisel v življenju, a ne? Kar tako v tri dni živijo živali, ne pa človek. Človek mora ja razmišljati, misliti.

Karo urednik, oprosti, če je moje pismo nejasno, ko človek leži, se mu vse misli pomešajo, težje grejo dol, lažje pa na vrhu plavajo.

Koš poljubov od tvojega zvestega, ljubečega te; mnogo pozdravov čez hribe in doline ti pošilja vedno tvoj

Che

RADOSLAV DABO:
KLJUČ

1. Catedralis si je zapomnil utrg oblaka, ki bi se moral že vsak hip zrušiti na otok.

Ob nedeljah si naj vsak kaznjenc predstavlja: kako svojo rast potiskajo travne bilke. Ampak otok je razpokal gol,

»Nikar ne mislite, da me boste pretentali!« je rekla. »Tej vaši gorečnosti prav nič ne zaupam, niti toliko ne, kolikor je za nohtom črnega!«

»Ne, ne,« je odkimal gospod Janko, »nič takega se ne bo zgodilo! Zago-tavljam vam, gospodična Jožefina, in ne bojte se! Niti najmanjšega vzroka nimate, da bi pred čemer koli strahovali!«

»In česa naj bi bilo strah mene! Povejte, česa naj bi se bala! Jaz sem že skusila vse posledice take lahkomišelnosti, in me ni pobralo! Tudi sem že vse storila, da bi postavila reči na svoje mesto in da bi bili ljudje zadovoljni, nisem pa dosegla še prav nič, niti dušnega miru ne, ki mi je najbolj potreben!« Nazadnje ga je pogledala prav s strupenim očitkom: »In tudi vi ste eden izmed izdajalcev!«

»Vi, vi,« je prizadeto planil gospod Janko, »vi ste izdajalka! Kje pa ste bili doslej! Kje pa ste hodili, da vas ni bilo k meni, ko sem vas najbolj potreboval!«

»Jaz sem bila tam — vas ni bilo!« In še zamerljiveje je dodala: »Jaz vas še nikoli nisem zapustila! Kar spomnite se, nehvaležnež, nisem vas pustila sama niti takrat, ko so vas vsi zapustili!«

Dregnila je v Jankovo najbolj občutljivo točko. Ne samo, da se mu je zdaj Zavod prikazal v vsej resničnosti, z drobnimi človeškimi prepiri in intri-gami, ampak se je spomnil tudi preteklosti, svojega nekdanjega življenja, ki ga je hotel kar pozabiti. Nemočno jo je pogledal, ona pa se je jezila naprej. »Preveč vas imamo radi, da bi smeli takole delati z nami.«

»Če bi bilo to res, kar govorite,« se je branil Janko, »ko bi le bilo vse to res!«

»Saj tudi mene kdaj prime, da nimam več mirnega obstanka, da bi samo grizla in tolkla okrog sebe, ampak prav to me tudi spametuje! Nazadnje sem srečna samo še takrat, kadar se lahko s kom strinjam, kadar lahko komu odjenjam, prijateljsko prikimam... Da, prav zaradi svoje nadutosti nazadnje živim samo še od trenutkov, ko sem lahko prijazna in sladka, ko uganem besedo ali jo razberem v očeh, še preden jo je človek sploh spregovoril. Z veselijem se odrekam vsem svojim muham!«

»Tudi jaz tako,« je pograbil gospod Janko, »tudi jaz tako! Obenem pa se seveda v meni že nabira vihar ljudomrznosti, nekakšno uveljavljanje za vsako ceno... To pride najbrž od tega, ker te ljudje kar požirajo in požirajo. No, vseeno, nadaljujte! Nadaljujte, lepo vas prosim!«

»In kaj potlej?« ga je živo, uporno pogledala. »Vas res ni še nič izučilo?! Kar dajte, storite kaj zoper človeka, poskusite, videli boste, da boste samo še na slabšem! Samo v prijateljstvu z ljudmi ste močni, srečni, bogati...«

»In narobe, s kostmi vred te požrejo, sploh te več ni! Ne, ni, sicer Zavod ni tisto, kar menimo o njem. A dajte, lepo vas prosim, nadaljujte! Povejte, kaj je tisto, kar vam daje to neznansko moč?!«

Zdaj je ni več držal, ampak dobesedno silil vanjo, z glavo in z vsem telesom. Ni bila seveda več nevera tisto — nasprotno, več kot presenetljivo, gospodična Jožefina je kar očitno verovala. To pa gospodu Janku ni bilo nič manj po volji, ena ali druga skrajnost je bila zanj odrešujoča, samo da bi se lahko slednjič oprijel nečesa trdnega, varno pristal. In seveda je kar gorel od želje, da bi tudi gospodična Jožefina stisnila njega, stisnila do bolečine in pretočila vanj nekaj svoje notranje gotovosti in topline. Dobesedno visel je na njenih ustih, požiral njene besede in jih nalagal vase kot dragocene uteži, ki naj bi ga slednjič prikovale na zemljo ali na nebo, vseeno kam, le prikovale, prikovale! In vendar sta bili njena naivna vera v ljudi in njena brezpogojna ljubezen zanj še vedno skrivnost, nekaj neotipljivega, kar se mu je sproti izmikalo. Hlepel je sicer in še kar naprej upal, se tako zaupno odpiral, da ga je hotela zaupnost kar pogoltniti in uničiti, a tiste prave trdnosti le ni bilo, dna od nikoder. Tu, tik zraven njega je bil brez dvoma veliko skladnejši človek od njega, saj se je v njej prijateljstvo križalo s sovraštvom, nadutost s ponižnostjo in ostajalo v nekem razumnem in srečnem ravnotežju — da, prav gotovo, a ko je hotel to zgrabiti, se tega tudi sam oprijeti, se mu je vse izmuznilo, v rokah mu je ostalo le že nekoliko modrikasto zapestje in tik pred očmi gospodična Jožefina, še vedno enako radodarna in zaupljiva. In pri tej svoji zaupljivosti ni bila nič votlejša, neobstojejša — nasprotno, rastla je ob njem in se bohotila, tako da se je vanj prikradel sum, da se ima tej svoji skladnosti zahvaliti za blaznost. Da, v najboljšem primeru je bilo v tem njenem nesebičnem razdajanju, iz katererega je črpala zadovoljstvo in moč, vsaj nekaj sumljivega. Kamen skrivnosti je morala imeti v žepu ali v torbici, kamen skrivnosti, s katerim ji je uspelo

začarano vedno znova odčarati. In gospoda Janka je vse bolj imelo, da bi segel v njen žep ali pobrskal po torbici, ki jo je še vedno držala v naročju — in segel je, gospodična Jožefina pa ga je udarila po roki:

»Ne norite, vam pravim! Vrnite se lepo v Zavod in živite, kakor živimo vsi ostali! Kaj pa ste vi posebnega, da bi se lahko takole igrali?! Vrnite se torej ali pa že storite, kar nameravate storiti!«

»Saj samo na to mislim, na Zavod. Takoj zdajle bi šel, če bi ne bilo že prepozno!« In spet je poglel po njej, prepričan, da bo zdaj zdaj izrekla še zadnjo skrivnost, izrekla besedo, ki ga bo do kraja odrešila, zakaj milost božja je morala po njegovem prepričanju izbirati samo preproste in skromne ljudi ali pa sploh samo ženske.

Gospodična Jožefina pa je postala kar nekam zvišena.

»Vsi smo vas čakali. Ne bom vam govorila o naši zaskrbljenosti in podobnem, vedite samo to: vsi, gospod Makovec, jaz, Velkavrh, vsi smo vas čakali, da se boste morda le vrnili. Zvonilo je že, mi pa se še nismo razšli.«

»To ni res,« je vzkipeł gospod Janko. Vendar je ni pahnil od sebe, nasprotno, še vedno jo je držal pri sebi, jo stresal, ji gledal v oči, jo izzival k bojevitosti, samo da bi ga prepričala, s čemerkoli, ko ji še ni uspelo z besedami; dvoma kratko malo ni več prenesel. »To ni res! Če bi bilo vse to res, kar pravite, potem se ne bi dogajalo kaj takega, kar se dogaja z mano! Da, kako bi se mogel človek počutiti kot odvezan pes!«

»Kar dajte, nadaljujte še malo. Sami se boste prepričali, kako je res!«

»Obenem pa si je Velkavrh ves čas pred vašimi očmi trebil nos! Obenem pa ste se ves čas prav zahrbtno ožirali, si metali polena pod noge, rovarili drug proti drugemu... To je resnica! Zakaj pa vas je sploh prineslo k meni?! Dajte, povejte! Zato, ker sami ne verjamete v vso to ljubeznivost! Ker ste se hoteli prepričati, če sem res zdaj še jaz postal tako nečloveški, če je res zdaj kar vsega konec! Iz strahu!«

»Torej le,« ga je bistro pogledala, »razdivjali se boste do kraja!«

»Torbico. Dajte mi torbico!«

Gospodična Jožefina je komaj še odskočila. Strah jo je obšel spričo tega podivjanega moškega, a torbice mu vseeno ni dala, ne, zanalašč ne, skrila jo je na zadnjico, čeprav je bilo to še tako smešno in je gospoda Janka samo še bolj razvnelo.

»Kaj hočete z mojo torbico?!«

»Razdivjal se bom, da,« je silil gospod Janko, »prav razdivjal!« In sunkovito se je nagnil od nje, dvignil: »Jaz že vem, kje je rešitev! V nasilju, v zaresnem nasilju, v nekakšnem mehanizmu, v nekakšni elektronski hobotnici, da, polipu, ki bi se s svojimi tipalkami razširil po vsem svetu in prežal nad najbolj zakotnimi luknjami, za vsakim oknom... In to ne s sluzastimi tipalkami, ampak z dobro nabrušenimi noži! To, vidite, to je edina rešitev! Kdor stegne svoj umazani jezik, ne jezik, svojo pohlepno roko, mu že odsekana pade v naročje, kdor začne karkoli posiljevalskega, je že sam posiljen! Nobene sprenevedavnosti več, beseda je presneto kratka in jedrnata, mi pa v glavnem jemo, se razmnožujemo, vozimo v avtomobilih... Hobotnica se je pokvarila, odpovedala — denimo tako — ampak mi še naprej živimo v strahu, stisnjeni lepo v čredo, brez ene same hudobne misli...«

»Tudi nasilni boste! Seveda, tudi nasilni boste, samo da mi boste dokazali, kako vam ni prav nič svetega!« In bilo jo je res strah, a torbico je pri tem še vedno skrivala na zadnjico, čeprav ga je s tem samo še bolj razpihovala. »Nasilni, nesramni, če vas ne bom jaz prva udarila, vam prva izgrebla oči...!«

»Tudi nasilen bom, tudi nasilen!« se je razpenil gospod Janko. »Še nekaj drugega je, kar mi gre na živce! Prav tale vaša sprenevedavnost, tale vaša spokojnost, kot da vas ne razjeda noben dvom, nobena strašljiva misel...! Zakaj pa ste potem sploh prišli k meni! Sami v nič ne verjamete! Zaželeli ste si avanturice, izzivanja, pljuvanja!«

In spodbil je naslanjač, ki mu je stal na poti, stopil proti njej, kakor da ga je prav ta hip napela neka posebna pravičnost. V svojih nerazsodnih namenih se je vsekakor počutil tako gotovega, kakor da je iz njega spregovorila razumnost narave. Ta ženska pred njim je bila res izdajalka. In ta njena predanost idealizmu in vzvišenim predstavam o ljudeh, naj je bila resnična ali zlagana, je vzbudila v njem eno samo željo, da bi jo ponižal, osramotil, hodil po njej... Ne da bi zaslutil, da preizkuša s tem tudi lastno usodo, da jo preizkuša ali da jo hoče odvrniti od sebe, kaznovati že v njenem zametku, je bil samo še odločnejši. In gospodična Jožefina je ob zidu, kamor je skočila, kar zastokala, kleknila.

kamniti otok, pa ko bi se bilkam celo po božje go-dilo, njih od nikoder. Samo jeseni jih znajo pričarati, vendar pozne, tiste naglodeževne pozne liburnske jeseni, ko jih nagrizujejo že posolice, kakor željne živalice brstijo svoje boje izlakotnene do zanesljive smrti. In tedaj se zenačujejo letni časi: poletja letijo v prahu izven resničnega sonca in mraka. In vse je tema, zakaj tudi sonce se je preklelo prav do zadnje-ga žarka.

2. Catedralis se je obrnil pol v nemarno v pričakovanju, ali ga kdo opazuje. Prazna pokrajina v suhem podnebjju ga odvrne od namena kot zaporni zid. Ogoljeno po-bočje izpisano s parolo, ki je dajala navodilo za neprekinjeno življenje izbojevanega bratstva med ljudmi: prazne skalice, ki se prikazujejo iz goličave ko zavaljeni krokodili. Hrbtenica nad psovko in stota ustavitvev v pričakovanju spremembe. Dež ni padel že dolgo. Pili so vodo prav z dna blatnega vodnjaka, ki so ga vsi raz-en prvih ovaduhov dol-bli z lastnimi rokami.

In potem vzdih. In obrat okoli otoka. Isti pogled, ki ne vodi prav na nič. Šele kasneje, v zavesti, se tisto vcepljeno kaže kot iver, ki je bila od-telesena od sonca. Vendar kasneje, popolnoma kasneje, ko onemi že tu-di prah kletve pod drugimi težami in ko se tisto pokaže kot stvar, ki je vseeno šla mimo telesa.

3. Vsak bi tedaj stavil glavo, da sonce ne bo več zasijalo. Obzorja Jadranskega morja bodo ostala brez obzorja in kamen se ne bo nikdar več v soncu srebrno svetil ko skelet. V katranski sod za močo se je pred ulomom oblaka skrnil labod bele go-lobje ptice, in do tamkaj so ga prvi ovaduhi izvle-

kli prikrajšanega za vsoto večnosti.

Prvi se je tedaj kot žrtev javil Catedralis!

Prišlo mu je, da neizogibno mora

oplakniti obraz z vodo z obale Jadranskega morja,

pa čeprav se zaradi takšne zahteve sesiri prav samo njegova kri. In prvi ovaduhi so ga pustili na miru bodisi, da mu s čela niso prebrali temeljne misli bodisi, da so:

Vemo kam se lahko samo nameri,

mislili pa so: Ustrane!

Ko pa je z desnico prijemal že zadnje metre od ograje, se zaderejo glasni: Kam neki izven zakona? Otrpel, od urnosti glasu pade, niti ne začuti z rodno zemljo dotika, ki mu s topostjo na mestu, pri priči, sesiri kri in zavest.

4 Moralci so ga zato oplakovali sami in mu zlivati od zgoraj vodo na glavo. Ko je prihajal v zavest, dje odprti oči in oni so nad njim migljali, zgoščeni v venec glav, ki se ne bo razpletel vse dokler stvari ne priženejo do razjasnitve:

Ti boš za kazen, prav do utrga oblaka, ostalo tolčeno kamenje nosil sam k ladji tja do podpalubja, so rekli, kakor bi specifični prebivavci nagovorili žrtev, ki so jo tudi zahrbtno oplenili po krivični obsodbi.

In Catedralis je nosil. Po utrgu oblaka, ki bi se vsak hip moral zrušiti na otok in nanj, mu je ta dan ostal v spominu. Ker se je vse do tedaj imenoval tudi Božidar, a so ga od tedaj v ušesa vse večkrat začeli klicati Catedralis. V njegovih mislih ni bila katedrala nikoli videti višja kot prav tistega dne kazenskega življenja. Ves, v izkipele krvi, je

legge» Jezus, o ljini je ušlo, jo spreletelo po vsem životu tako hladno, da se je odlotno potrla po ramenih in rokah, menda res ne boš te nasilni.

»Te laži ne prenesem. Rekel sem vam že!

Miruajte! je zavpila, skočila vanj in se že pognala mimo njega v najbolj oddaljen kot, za knjižno omaro, od tu je ošinila gospoda Janka s prestrašenim in obenem že vdanim pogledom. Miruajte. Ne hodite mi blizu, ne dotaknite se me! Sama vam rada ustrežem, samo ne bodite nasilni, ne bodite surovi. Meni prepustite to vaše veselje! Gospod Janko pa je bil že pri njej. Preveč je bila sramotna ta njena usoda, da bi lahko z mirnimi očmi gledal, kako razburjeno išče gumbe na svoji bluzi, preveč sramotna, da bi se lahko z njo kar sprjaznil in jo kakor koli pardoniral. Ko pa jo je stisnil v kot in jo zagrabil, je njegova prejšnja surova odločnost le nekoliko splahnela. Gospodična Jožefina je šele od blizu postala zaresna gospodična Jožefina. Z njenimi golimi rameni v rokah se kar ni mogel obraniti hipnemu vtisu, da celo zadovoljstvu, ki mu je prešinilo vse telo, to je bil trenutek, ko se mu nekaj tujega in telesnega ni prav nič gabilo. To je bil eden izmed redkih trenutkov v njegovem življenju, ko se ni zgražal nad nekoliko prepoteno pazduho, nad dihom iz tujih ust. Eden izmed redkih trenutkov, ko se ni počutil tako strahotno samega in ga je svet sprejemal z odprtimi rokami. Najrajši bi se kar predal tej sreči, in tudi predal bi se, če se Jožefinina bluzi ne bi kar sama razpenjala in ji tenke vrvice ženskega perila ne bi kar same pölzele z ramen. Tako pa je konica njenih prsi že oplazila njegovo razgreto dlan kot hladni smrček, ki se mu kratko malo ni mogel upirati. Že ji je segel pod kinklo, jo plosknil po stegnu, lepo speljanem stegnu, ki je bilo tako lepo speljano samo zato, ker je vodilo naravnost tja, nikamor drugam kot tja, kjer je bilo slednjč dno tudi za gospoda Janka.

»Da, da,« je zastokala gospodična Jožefina, »v resnici sploh niste vi tisti, ki mi pije kri! Že nič kolikokrat sem rekla v Zavodu, da naj ne jemljejo v službo teh kmečkih ljudi, ki so že doma tako težko vpreženi in se morajo voziti še z vlakom... teh naših deklet mislim, ki se sicer revice trudijo, a spijo za pisalnimi mizami. Tako, zdaj pa imajo ljudje se razburjajo, nezadovoljstvo raste!«

Ves čas je žebrala in s tem samo še bolj razpihovala njegov ogenj. Prav materinsko je bila zaskrbljena za usodo sveta, medtem ko je on šaril po njenem bogatem mufu. In čeprav ni vedel, zakaj ga njeno žebranje tako razburja, je bil pohlepno željan divje moči njenih besed, bilo je skratka tako, kakor je moralo biti. Na lepem pa je gospodična Jožefina vmeolknila, ujela njegovo roko, ki je trgala iz nje obleko in jo žaljivo metala vse križem po sobi, jo ujela in jo ponesla k obrazu, začela poljubljati.

»Ne, nadaljujte,« je zavpil gospod Janko skoraj prestrašeno. »Ne ustvajajte se! Do konca, pojdite do konca!«

»Ne, ne, je strastno odkimala Jožefina, »vse bolj sem prepričana, da ravnam čisto prav, čisto naravno! Rada vas imam!«

Ona je kratko malo morala biti nedolžna žrtev in on krivec.

»Dada da me imate,« je zastokal.

»Rada vas imam. Seveda vas imam rada, sicer ne bi mogla dopuščati kaj takega! Zakaj bi vas tudi ne imela, ko vendar čutim, da imate tudi vi mene!«

In prav to je bilo tisto, kar je gospodu Janku še manjkalo, kar ga je zdrževalo. Ta njena popolna predanost, poduhovljenosti, zaupanju in veri, ki ga je navdala z nerazsodnim veseljem, da bo zdaj zdaj s svojimi temačnimi silami, s podivjanostjo njegovega mesa uničil vse, kar je duhovnega, lepega... Divje je sunil to žensko proti kavču, se izmotal iz hlač in že planil nanjo, se prisel na njene prsne bradavice, zagorele in potemnele, čisto prstene in edino resnične. In gospodična Jožefina je bila pri tem izvrstna igralka, ki je samo še bolj razpihovala njegovo pohoto, njegovo zanikovalsko strast. Molčala je sicer, a kakor hitro ji je kri šinila v mednožje, jo je obšla v obraz prav smirna blédica, so ji ustrnice tako preledele in se ji tako osušile, da jih je morala oblizniti, da bi ji ne odmrle, da, celo lasje so se ji pobelili. Skratka: pri tej popolni odsotnosti duha je delovala kot poosebljeni duh, v ognju mesa kot čista nedolžnost. In ta njena goljufiva privzdignjenost je prevarila tudi gospoda Janka, povzdignila še njega, da se je potem še toliko bojevitije zaželel navzdol, v meso, k resnici, z nohti se je zakopal vanjo tako divje, kot da se sploh ne misli več odtrgati od nje, kot da ga bo gospodična Jožefina kar použila, zmlečala in bo vse ostalo pri tem. Vendar telo kar ni hotelo in ni hotelo zmagati, uživalo je in samo še bolj živelo, vtihotapljalo v zavest nekakšno vzneseno iluzijo. Da,

kljub vsemu sta se še vedno lovila z očmi, lovila z usti, se skoraj prestrašeno gledala in upala, da se bosta zdaj zdaj ujela in se naselila v dvojce, preskočila tja nekam onstran. Vendar sta se tudi telesi že oglašali, trgali, razpadali vsako v svoj užitek. In slednjič je vse, kar je spominjalo na duha in šililo kvišku, omahnilo v razgreto, telesnost, v kateri ni bilo več večnega življenja, božanskeosti, sploh nič. Treba je bilo, samo še robec, robec v njena usta, da bi ne kričala tako nazarensko in se zadrževala neke na površini, da bi lahko norela z njim v red, stiskala, čeljusti in škrtala z zobmi, da bi se lahko do kraja potopila v ta sladki nič. In robec je gospod Janko našel, potegnil iz odvrženih hlač in ji začepil z njim usta. Tedaj pa se je gospodična Jožefina kot zanalašč vzbočila, da, z njo se je začelo dogajati prav nekaj nasprotnega od pričakovanj: vse bolj je lebdela, postajala v obraz rdeča kot jabolko in zares poduhovljena, presvetljena, jela je prepevati in kričiti z rokami kot z angelskimi perotmi, vzletavati spod njega. Gospod Janko se je še enkrat, še dvakrat, še stokrat zakopal v njene boke, zakopal s tako silo, da je celo njega zabolelo pod nohti, a gospodična Jožefina je še enkrat, še dvakrat, še stokrat zamižala in se vzbočila, zašefotala. Nič ni pomagalo. Naj si je priznal ali ne, gospod Janko je slednjič divjal samo še zato, ker je že vedel, da ne bo mogel ugonobiti njunih duš, in samo zato se je izživljal z jedkimi vgnizi in ščipanjem, ker je hotel kaznovati to njeno telo, ki ga ni do kraja použilo.

»Zdaj povejte, kaj je to,« je zahropel slednjič od nemoglosti, divji bolj kot kdaj koli prej. »Zdaj povejte! Je to ljubezen!«

Potegnil ji je robec iz ust in čakal na odgovor. Gospodična Jožefina je obležala in zakrožila z očmi po sobi, zakrožila s tistim nastežaj odprtim in mokrim pogledom, v katerem je čutili toplo sorodnost z mrtvimi stvarmi, z mizo, s knjigami in ta njena odsotnost, ki je bila hkrati prisotnost, je gospoda Janka samo še bolj razbesnila. Vse to ni bilo nič, niti umazana spolnost ne; saj je celo ta trenutek, ko je hotel prav z veseljem in strastjo umreti, prav s sočoljimi očmi nepotešeno gledal okrog sebe.

»Kaj je bilo to, povejte!«, jo je znova stresel. »Je morebiti vsaj malo spominjalo na ljubezen, je bilo vsaj približno kaj takega?«

»Molčite!« je šepnila s prstom na usti, prav kakor otroka. »Ljubezen že prihaja.«

»Lažete!« je zavpil gospod Janko. »Nočete si priznati resnice! Seveda, saj če ni bila ljubezen, potem je bila kurbarija, in če jaz nisem nikakršen lju-bimec, potem ste tudi vi kurba! Vendar dajte, povejte, kaj sploh hočete s to svojjo dažjo! Me reš hočete pripraviti k še večji surovosti!«

»Mirujte, lepo vas prošim!«

»Nič ne bom miroval!«

In res ni mogel mirovati! Razpolagala naj bi zdaj z njim, ko se je že tako nesramno spozabil, vsaj to in v tej svoji krivdi pred njo naj bi bil svobodni Oštel, naj bi ga potisnila v blato, da bi bil v njem srečen, ona pa bi mu spet odpuščala in si ohranjala svojo vero, neomajno vero, da in vse bi bilo v najlepšem redu! Ona pa nič od tega! Segla je z roko v njegovo lasno ga prav nežno počehljala po temenu, kakor da se prav nič ne zgraža, kakor da ji je le neizmerno žal, ker ga je spravila v tolikšno nerazsodnost in se z njim tako grdo poigrala.

»Zdaj vam je odleglo,« je rekla, »kajne da vam je odleglo?! In če pomislim, kako sva divjala, kako sva se pravzaprav mučila, in kako zdaj kljub vsemu nimava prav nič od tega, kar sva si želela! Da, gospod Janko, prav rada vas imam!«

»Rada da me imate! Ne, no, draga moja, to ne gre tako enostavno!«

In spričo njenega obraza, ki se je zaljubljeno dvignil k njemu, je odskočil, zamižal, zamižal kakor pač človek zamiži ob nesreči, spričo krvi, ki se nena-doma počedi po čestnem tlaku, da bi mu ne bilo treba sotrpeti. Obraniti se je moral njenih ust, da, čeprav je pri tem prav on sam najbolj trpel, ni ji mogel izkazati niti najmanjše neznosti, ker se pač ni počutil vrednega njene ljubezni. Njen jezik ob svojem ublju je začutil kot nekaj tujega, odvrtnega, ki mu hoče vdreti prav v sredo drobovja, njegovega stisnjenega in samozadostnega drobovja, kar zagomazelo je po njem.

In gospodična Jožefina? Potegnila se je nazaj na kavč in obležala, mimo, spokojno, kakor da namerava kar zadremati, — da, kakor da je tako in tako v njej, pri njej in da je njegova stvar, če se to sreče zaveda. In gospod Janko je že skočil si postal poleg nje in uravnal svoje telo po njenem, vendar vse zastoj: še vedno se je počutil strahotno prikrajšanega. Ta ženska kraj njega

noseč tolečno kamenje k ladjiprav tja do podpalubja pošepetal na dosegu ušes ovaduha edino prošnjo, usmerjeno k nebu, da bi ga jeza minila. Gospod, kako zelo si visoko! Potem je tema njenega drobovja bila vzrok pomračitve okoli njegovih oči. Niti začutil ni padca, ampak namerjeni udarec pod lakotnico je bil nad vse vnaprej namerjuoč. Za njim se morajo vrstiti dnevi prav tako ko očenaši neizmoleni v čast zelene prizadevnosti.

Kadar pa se je s čutili vračal v ta dan, je na skrivaj zajokal in zdelo se mu je, da Tolaznik vodi njegovo roko in da mu je dal poguma v dostojni smrti, odločil se je bil, da umre, obzarijen ko tisti, ki se je že popolnoma predal drugače zamisljenemu telesu. Odložil je gramoz in se v teku odpravil k najvišji kamniti steni nad morjem, da bi se z višine strmoglavil vanj.

Kaj je to, kaj je to, farski hlapec, kam, kam, Božidar.

Kam, kam, farski hlapec, kaj je to, kaj je to, Cafedralis.

Morda je prvokrat spoznal za vredno, da jim v povračilo povrne z bogom, ker se na prav noben politični vzor ni mogel sklicevati. Le kdaj pa kdaj je pomislil na Julija Cezarja in na isto ležernost, katero je dobival veliki Julij ob priliki vsake vloge. Ker je vse njegovo življenje od tistega usodnega dne postalo sama, dolga kretnja na deskah, katere lahko veliki igravec zapusti šele s smrtjo.

Kako je tedaj jarko zakoprl, da bi izdihnil preboden od rapirjev. Ampak je nezanesljivo, ali bi v resnici dočakal tak konec, da ni bilo na tem, da se mora naliv vsak hip utrgati nad njim in nad otokom. Samo vsi

živi so bili v podpalubnih shrambah, le Catedralis je divo sub love tekel proti najvišji steni, odločen, da pride vsemu do konca, nezapomnjen, kadar jim nebeška grožnja preprečuje, da se obrnejo nanj ko na begunca, da nega na dosež celo najbolj primitivne božje puščice.

Naključje je hotelo, da so bili na poti nakopičeni še neodposlani stebri za rabsko cerkev in se je Catedralis ob enega izmed njih spotaknil. Leva noga se mu je pod gramoz odtrkljala in je, ko je padal, videl le, kako se mu bližajo. Naredil se je noja in se z glavo pogoltno pod steber. Za hip so pomislili, da ga je požrla črna zemlja, ampak veter z morja je odrinil šope, ki so vzvili ko svobodni lisičji repi. In iskavci so ga, režeč se, odkrili in mu še naprej po domače psovali mater, kakor da lovijo, a ne Catedralisa z glavo.

Videli so ga, kam je hotel z gramozom. Izdal se je z likom, malce skrivljen ko suha ljubezen nad morjem. In k morju se je tudi odrinil, ko zadet z višine.

Pljusnilo je suho telo na plitvino, ampak v trenutku se prikaže ko na življenje in na smrt takoj si prizadeva, da bi prišel k bregu:

Saj niti plavati ne zna, boga mu najdražjega.

5. Slišali so ga, k čemu je klical, on pa je mislil, kako je vsega konec. V hipu je zasovražil večnost, katera je rodila tisto. Razjezil se je na svoj naklep in si jih zaželel bolj in bolj od vsega. Bili so mu že skoraj na dosegu, ampak pustili so ga, naj umira nekoliko po svoje:

Bratje! Bratje!

Poslušali so ga, ampak nas kot pasje sinove razveseljuje ne le enkrat tuji

je očitno ljubila življenje kar tako, kakršno je bilo, umazano in posiljevalsko, z njim — surovim brezdušnežem — ob sebi in s pomarančami v mreži, po katerih je segla z golo roko in jih začela lupiti. Vse ji je bilo enako ljubo in celo med lupljenjem je prebivala v nekakšni srečni temi, v katero je odlagala tudi olupke, da, saj so kapali iz njenih rok po kavču, tepihu in se kotalili po tleh. In to je bila tista srečna tema, v katero ga je sicer vabila, a ga ni niti pogrešala. Iz svoje prejšnje živčnosti se je preselila v nekaj naravnega, kjer ni bilo najbrž niti spomina na kaj katastrofičnega: vse je bilo zaokroženo in naravno, spočetje novega življenja je bilo in priprava na smrt. In če jo je sploh še kaj begalo in strašilo, kakor je begalo in strašilo njega, je bilo to zanjo samo dokaz, da se še nista ljubila dovolj; tako se mu je vsaj zdelo, ko mu je tlačila v usta krljelj za krljelj.

Gospod Janko pa je ležal ob njej in je bil, kar je bil, živa, izgnana duša. Prav tista mladeniška, pubertetniška duša, ki pa je bila zdaj grešna, zaznamovana z neizbrisnim nasiljem, zgubljena, in ki se je hotela prečistiti, preklicati ta trenutek. Da, če je doslej še hrepenel in upal, je bilo zdaj, po tej lepljivi telesnosti in surovosti, tega upanja konec. Preklet je bil in zavržen. Duša je bila sicer še v njem in je hotela onkraj, k skrivnostnemu in neznanemu, da, zavoljo vsega tega se ji je še toliko bolj hotelo očiščenja in nedolžnosti, vendar — in to je bilo najgroznejše — onkraj ni bilo več prostor zunaj tega prostora, čas po tem času. Tja se je lahko prebil samo od tu in s tem trenutkom, tu in ta trenutek pa sta ga zakovala... Niti najmanjšega upanja ni imel. In nenadoma se je dvignil, sedel, izpljunil na dlan pomarančni krljelj, ki še mu je še valjal po ustih, da bi se ta zlahtni sadež ne izgubil v negovem telesu, ki mu je bilo usojeno umreti. S skoraj vlažnimi očmi je obšel kos za kosom starinskega pohištva, ki je romalo iz roda v rod in voljno prenašalo prah, z njim vred potrpežljivo čakalo na svoje vstajenje, zdaj pa je bilo po njegovi krivdi obsojeno, da nikdar ne bo trpelo v sladkem trpljenju zavesti. Ves svet je umiral zaradi njegovega greha. In zdaj, ko je bilo že vse prepozno, mu je bilo seveda hudo, neokusno hudo, tudi se je hotel radodarno odpovedati samemu sebi... Da, trpel je, ker ni in nikoli ne bo nič drugega kot on sam, Janko, in čisto nič drugega. In to je bila ljubezen, seveda je bila ljubezen, samo ne tukaj in zdaj, na tem razmetanem in osmratenem kavču, kjer je že pokazala svojo nemoč. Tam je bila, pri tistih neugotovljivih očeh, za katerimi se je rojstvo duha šele pripravljalo in je bil duh še nedolžen, imel še vse možnosti... Udeležiti se tega rojstva, da, zdaj, dokler se ji je še hotelo nevarnega in prikazenskega — to je bilo zdaj edini pogoj, če se je hotel udeležiti življenja, ki mu je bilo obljubljeno že od mladih nog. Preskočiti vanj kot iskra ali umreti!

Kakor hitro se je tema nekoliko razblažila in so predmeti v jutranjem svitu postali robatejši, se je prekobilil čez gospodično Jožefino, si ogrnil spalni plašč in se po prstih primaknil vratom v hodnik, s katerih mu je prav mrzlo zavelo pod noge. Postal je, prisluhnil pri kljuki... Vsekakor je bil to že jutranji čas, umit in nedolžen, s steklenicami mleka ob predpražnikih, tisti zgodnji jutranji čas, s katerim je moralo vstajati tudi njegovo dekletce, Melita ali kakor ji je že bilo ime... Tu je že moralo biti in zdaj zdaj naj bi zaslišal njen glasek, v tej jasnosti in vedrosti novega dneva, s katero se najbrž prebudi tudi zavest, ki jo gospod Janko ni smel več zamuditi. Ni si mogel kaj, da bi prav tiho ne odskril vrata in pogledal v hodnik, se sprehodil po hiši, a že naslednji trenutek je domala prestrašeno odskočil: ne samo mokra tla, tu je bila tudi snažilka, z vedrom. Potajil se je nazaj za vrata, v hipu zbežan in osramočen, spet le lahek plen nerazsodnih sil... Za nameček pa je prav tisti hip v sobi zagorela luč.

Gospodična Jožefina je bila že pokonci in se mrzlično oblačila; kovinski držki njenega pasu so ji prešerno rožljali ob stegnih.

»Grem,« je rekla, ko ga je začutila pri vratih. »Po vsem tem si res ne morem privoščiti, da bi še zamudila!« Z gnusom je pobirala svoje cunje s kavča in jih ravnala na kolenu, potem pa se je zaletela k oknu in ga odprla nastežaj: »Malo zraka! In ven, čimprej ven! V tej vaši sobi se bom še zadušila!«

Zdaj je torej šele izbruhnilo na dan! In naj je gospod Janko še tako nejeverno gledal, je bilo vendarle res: potisniti ga je hotela v popolno zlo, povaljati po blatu, pustiti tukaj, medtem ko je bila sama že vzvišena nad vsem tem; velikodušno mu je sicer odpuščala, ampak to samo zaradi tega, ker ji je ta velikodušnost dajala moč in odločnost.

»Čakajte!« je zavpil gospod Janko, planil k njej in se obesil na trakove njenega pasu, jo skušal odvrniti od tega mrzličnega oblačenja. »Skupaj bova šla!«

»Zakaj pa zdaj še vi!« ga je mrzlo pogledala. »Vi kar ostanite tu, kjer ste! Nisem vam rekla, da morate z mano! Narobe, prav nič me ne veseli, da bi se prilepili name in da bi bila prav jaz tista, ki bi vas pripeljala nazaj v Zavod.« Vendar je že spregledala, da mu pravzaprav ne more obraniti njegovega odhoda, zato se ga je rajši živčno otresla: »Ne norite! Ne dotikajte se me! Natočite mi rajši malo vode v banjo! Vsa se lepim!«

»Nič vode! Tega ne boste mogli izprati! Poznam to!« In je ni izpustil iz rok, ves čas prav panično prestrašen, kaj vse se bo še zgodilo z njim v njeni odsotnosti, samemu v tej sobi, v tej zapeljivi hiši. »Počakajte! Saj vendar ne morete kar tako v službo, ne, ne, zajtrkovati morate prej!«

»Pustite me, da se vsaj umijem!«

»Ne, ne,« je odkimal prepričan, »to je zaman! To nič ne pomaga!«

»Potem pa se vsaj zmigajte! Samo ven hočem, proč iz tega smrdljivega gnezda!«

To je bila zdaj že povsem druga muzika.

»Ven, proč,« je strastno ponovil za njo gospod Janko, »ven iz tega smrdljivega gnezda! Saj sva si edina, takoj ven in proč, no, pogljete, kako sva si edina!«

In potegnil jo je za sabo v kuhinjo, do hladilnika, počenil, izbrskal dve jajci in ju potisnil v njene roke: zaposliti jo je moral, zaposliti tako sebe kot njo, dokler ga njegove nore misli znova niso obvladale. In ko mu je gospodična Jožefina iztrgala kozico iz tresočih rok, je sploh ni razumel in ji tega ni dovolil — pravzaprav: brž je odvil plinski kuhalnik in pritaknil vžgalico in ji spet priskočil. Hotel je biti zraven, zaposlen z njo vred, premikati se in dihati z njo v istem ritmu, tako rekoč z istimi pljuči... da, povsod in zmerom ob njej in z njo, tako tedaj, ko si je zapenjala nogavice, kot zdaj, ko je stala ob njem in ga samo gledala.

»Zakaj se mučite,« ga je vprašala slednjič. »Pravim vam, da ne bom zajtrkovala! Upira se mi, da bi karkoli vzela v usta!«

»Ne boste zajtrkovali?« se je zabodeno zravnal gospod Janko. »Še boljše, še imenitnejše! To se pravi, da lahko kar takoj greva, da se nama sploh ni več treba zadrževati tukaj!«

Pri priči je odvrzel vse, kar je imel v rokah. Če je doslej pretirano ropotal in poskakoval okrog gospodične Jožefine, je imel zdaj opraviti samo še s sabo: že je bil v hodniku in pri obešalniku. To, v kar si doslej skoraj ni upal verjeti, v varno zavetje Zavoda, se je kar naenkrat znašlo pred njim kot stvarna možnost, kot zadeva naslednjega trenutka... In razvezal se je, docela razvezal, saj to njegovo dosedanje tesnobno upanje ni bilo nič v primeri z veseljem, da bo zdaj vsak čas zunaj, na cesti. Še manj pa je bilo v primeri s tistim, kar ga je čakalo v Zavodu, med obvezujočimi ljudmi, kjer bodo vse te njegove skušnjavske tegobe enkrat za zmerom mimo, pozabljene. Napravil se je hitro — ne hitro, bliskovito. Ko je gospodična Jožefina stopila iz kuhinje v predsobo, ni bil samo oblečen in nared, ampak je že imel ključ v zunanji strani vrat in jo je čakal z razgrnjenim plaščem v rokah. Zadržal se je samo še toliko, da ji je pogagal zapeti vse gumbе, potem pa je pohitel ven in po stopnišču navzdol.

V veži pred izhodnimi vrati pa jima je stopil nasproti gospod Makovec. V polmraku ga sicer nista takoj spoznala, a nekdo se je odtrgal od zidu, prižgal luč in — bil je prav on, gospod Makovec, vodja oddelka.

Andrej Medved

IZPOVITJE KRVI

Depuis que je ne puis plus ni lire ni écrire, voilà le cent-onzième supplice que j'invente pour elle.

A. D. M. de Sade, LETTRES

boj s smrtjo. No, ampak zdaj ga je že eden zgrabil za suknjo in ga vlekkel k bregu ko stvar, ki je utonila. Ko živinče, ki je doživelo namesto brutalne graje največjo ljubezen, se je predal svojemu nadrejenemu, spokojnejši bolj in bolj ko kdaj v življenju. Velika zahvala je vzplapolala ko plamen in mogočna človeškost je vzljubila kopno.

6. Tamkaj pa so ga čakali oni, suhi se sprašujoč nekoliko tudi zase: približeval se jim je z ljubeznijo — razhajali so se z muko brez besede v slovo. Samo tisti je še kdaj iztegnil roko, da se Catedralis ne bi spotaknil na spolzki skali, a se je spomnil, da se je tudi sam umaknil že na polovici namenjenega pota.

Razhajanje enega za drugim je bilo podobno neobnovljeni večnosti. Korake je bilo komaj slišati, čeprav se je pod nogami trkljal gramoz. Šli so ko stopajoči v vodo.

Catedralis je šel zadnji in zaostajal zaradi reda. Med hojo je sporočil v vednost namen, iz katerega se nekaj sklepa. Vedel je, da ne bo kaznovan. Kazen je bila neizpodbitna tako ali tako. Nekoliko jo je bruhal ko droben gnus. Kurbirsko, o kurbirsko, je krulila kri.

Ni mogel več zdržati. Instinktivno je pospešil misel na trenutno pozabo. Potolažil se je z lahkotnim tekom.

Prag je pretekel lažji od slamice. Tam so se zvrstili z rokami na hrbtu. Puščen med njimi je šel mimo, kot bi stopal mimo tisti, ki je bil odpuščen.

Med hojo se je nekoliko obrnil, da bi se prepričal. Njihovi hrbti so bili prostodušni, povešeni in nezainteresirani do izvršitev, ki bi jih nalagal predpis. Roke so bile prazne.

Niso bile odločene prav za nič. Sama topost je bila pred njimi v nemosti. In tako tudi vse, brezvzročno v položaju. Naliv se ni zrušil. Cathedralis je čutil mir, ki je prišel iz vode na vse.

7. Odšel je k celici in eden ga je spremljal. Ta je stopal, ko da bi dremal, razmišljujoč s prekrizanima rokama. S sabo ni nosil drugega ko en sam samcat ključ. In tudi ta je bil pošastno hladen. Še zdaleč se ni z njim človečil, kot bi se še pravkar z rešenim tovarišem. Pomiloval ga je ko nepokopan namen.

Vendar ga ni ljubkoval med prsti. Miroval je sam na tanki niti, brez zibanja ko obešenec na sliki.

NAKUPOVALNE ORGIJE

ali kako je Milka zanosila

Bil je prelep potrošniški dan. Dan, kakršnega si lahko samo mislimo, pa še tedaj ni takšen, kot je bil ta. Zares je bil lep dan; vendar ne samo to. Bil je poseben dan. Bil je dan Velikega Potrošnika.

Že od ranega jutra so televizorji, radijski oddajniki in zvočniki polnili mesto z nežno, vzpodbujajočo glasbo, ki je potrošnike kar vlekla iz postelj. Vlekla jih je naravnost v centralno mestno velepotrošniško hišo, vabila jih je na osrednje praznovanje pod pokroviteljstvom samega Velikega Potrošnika.

Bil je zares izreden dan. Vsakdanjo potrošniško enoličnost so spremenili veliki izdelki z napisi kakor »Kupi me, ljubček, ne bo ti žal...« in »Primi me, potiplji me, tvoja sem...« in »Samo tvoj bom, vzami me... vzami me...« in »Vzami me, najboljši ta hip...« Nekateri, seveda najboljši izdelki, prava čast in

Zadrži svojega psa

da

ti ne vskoči v kri

Vse

je v koncu. Padeč v

zemljo.

V ogenj sonca.

V črno sonce smrti. Zarek

strahu. Nič

si ni nasprotno.

Dan bo črn in bel, noč

bo mrtva. Vse

je v koncu, vse je v padcu krvi.

Vse je vbito

v telo krvi.

Ostaja

zlo in krepost.

In

lakota. Otrpla glad telesnosti. V jazbini,

v nožnici

moje

jalovosti

črni konji, skrajni ogenj,

muka, mučnost,

kuga.

Vkriljene

gmote smolnatih

žuželk, ki se lepijo v živi

izvir tvojega trebuha. Žeja me

tišina,

žeja me tišina tvoje krvi.

V

jutru

zaustavljeni

glasovi. Roke, vdrte

v ognjeno testo

krvi. Nova

bitja, vslepljena

plemena. Bose, brezumne tope

živali,

zvite v obročasta

vlakna kože.

Vbite

v črni sljud teme.

Vrasle v mehki jeguljasti

vklic

zadušenih nočnih ptičev.

Na preži krvi,

na

preži smrti.

Zvita, živa žica
mojega krika

v
tvojem
trebuhu. Oteklo
železo v črni roži tvoje
krvi, v
žarišču tvoje plodnosti,
tvoje jalovosti
jaz, jajce
v
črnem
dlakavem goltancu tvojega
psa. Najin zemeljski, čutni, krvavi
plod
v odprtini ognja. Neskončna

norost,
ki me dosega. Žival v
tvojem trebuhu, topla mehka

vnetopirjena žival.
Mrtva,

neželjena zver.

V
meni
je telo,
ki se začenja

v tvojem trebuhu, v
semenu, v

tvoje krvi
ognju.
V meni je oko ribje, jajce miši, v
meni je beg in
vračanje.
Vrnitev, kuga in

norost. V meni je tvoje telo. Zato

bom odprl
tvoj trebuh, razkril
jazbino tvoje plodnosti, tvojo
zemeljsko
snov, tvoje seme, tvojo lavo. Zato

bom črni ogenj smrti, ki jo nosiš v sebi.

Divjost
skrajnega ognja

v
mojih škrgah,
v mojih žlezah, v moji

vir ponosa, pa so bili opremljeni z magneto-fonskimi trakovi in njihovi mehki, topli glasovi so neustavljivo vabili... Niti star zakrknjen nevarčevalec se jim ne bi mogel upreti.

In tako je tisto prelepo potrošniško jutro Mika, ki je bila vzoren potrošnik in vzorna varčevalka, vstala prej kot navadno, čeprav je bil čisto drugačen dan in ji ni bilo treba v službo. Slovesno se je oblekla v najnovejšo premikajočo obleko z vgrajenimi kamerami, ki so ob vsakem njenem gibu projicirali drugačen barvni vzorec, se nadišavila z najboljšo sintetično dišavno vodo, še enkrat skrbno poškopila svoje najintimnejše dele telesa z neustavljivimi dezodoranti in se vsa srečna odpravila proti velepotrošniški hiši, da vidi samega Velikega Potrošnika ter sodeluje v enkratnem programu, ki se je na kratko imenoval »Nakupovalne orgije«.

Takoj za vhomom so jo pričakale opojne dišave slovesno razloženih proizvodov in sintetične barve izdelkov so jo privlačevale kakor magnet. Vsa radostna, kakor varčevalec, ki se mu nasmehne sreča in dobi nagrado prav on, se je vrgla v množico razposajenih potrošnikov. Omamljujoča glasba jo je kar drsajoče vodila iz prostora v prostor. In povsod opojne dišave, magnetične barve in radostni obrazi njenih sopotrošnikov.

Kakor v čudežnih sanjah je predrsala vse prostore in ko je prišla do zadnjega, so zvočniki z blagim in mehkim glasom povabili vse prisotne, da se zberejo v osrednji dvorani, kjer se bo pod pokroviteljstvom Velikega Potrošnika pričela velika slovesnost.

In napočil je najsloves-

nejši trenutek. Iz opojnih barvnih izdelkov je nenadoma stopil Veliki Potrošnik. V trenutku je vsem zastal dih in Veliki Potrošnik je pričel svoj slavnostni govor. Milka ga je nekaj časa še razumela, vendar se je njegov glas počasi spreminjal v mehko valovanje, kakor da bi govorile največje svetinje — izdelki sami. Vse v njem se je spreminjalo v barve in vonje in povzročalo neustavljivo zvestobo in ljubezen do nakupovanja. Za hip se je vzdramila in videla, da se je pričel naslednji del slovesnosti. Kakšna lepota! Kakšen užitek!

Ta dan je bil zares poseben, kajti vsi zvesti potrošniki, ki so se udeležili slavja, so lahko nakupovali, kolikor in kakoli so hoteli. Seveda so nakupovali drugače kot navadno. Nakupovali so zastonj; plačali so samo simbolično ceno pri vходу. Tolikšnega bogastva in razkošja Milka do tedaj še ni videla. Pomešala se je med potrošnike, ki so s pravo ljubeznijo in pobožnostjo kupovali televizorje, obleke, blago, vračali prodajalcem in spet kupovali isto ali pa kaj drugega. Kajti toliko izdelkov in tako bogatih niso videli še nikoli, kaj šele, da bi jih lahko kupili. Milka se jim je takoj pridružila in občutila je blaženo srečo nakupovanja in sladkost občutka, da so vsi eno, da so združeni v eni in isti ljubezni do izdelkov in Velikega Potrošnika.

Vendar je počasi postala otožna, kajti potrošniki so se vsi srečni med nakupovanjem tudi ljubili. Milka pa je bila še mlada, skoraj nedotaknjena in se zanjo nihče ni zmenil. Otožna in skoraj žalostna se je prepuščala barvam, vonjem in magnetičnosti izdelkov, ne

krvi. In
njegova zadušitev.
Krčenje
kože v jeziku tilnika.
Vsiljeni vliv zastrupljene
čutne
tekočine krvi. Živi izvir smrti.

Vdušeni,

mrtvi fosil, zanemeli kožnati strd
človeškega semena.
v

črni
nožnici zemlje.

Izpovitje krvi.,

Telo,
okuženo od telesa.

v
otrplo
črno meso
boleči vrez krvi.

Vkri.

v
koži
belina krča,
nakovalo dolgih,
ognjenih jermenov zraka.
Ogenj v ledenem jeklu zemlje.

Vogenj.

Kopje ribjih glasov,
glasni vkriki ptičjega molka.

Vmolc.

Jedka,
votla teža strahu.
Blizu in daleč noč. Molc.

Videnje tišine.
Zaustavljena svetloba, slutnja

zla. Norost, kuga.

Mreža
v telesu kože. Čutnost.
ki se uteleša v nožnici zemlje. Ponovitev,

ponovni začetek.
Zahrastenje krvi, rahla
ožganost kožnega tkiva. Skrajni ogenj v tkanini
kože,
ogenj, ki se vreže v kosti, v mozeg.
v ostrgane rane, v kri
in

da bi se glede vidne, z očesom zaznavne, vizualne poezije, izognili vsakemu nespo-razumu, se pravi glede njene oblike v konkretnem oblikovanju, ki se neogibno nagiba h grafiki in upodablja-juči umetnosti, moramo predvsem opozoriti na razliko med današ- njo tendenco po uporabi črk v upodablja-juči umetnosti in tiskanimi teksti (pomisliti je treba na kubizem in na merz), na semantičnost kot komponento, ki jo je treba uporabiti za neko kompozicijo in — ali strukturo, v obeh primerih gre za pojav meša- nja, ki je značilno za razvoj umetnosti v 20. stoletju in ki je prispevalo k razvoju doslej še neznanih umetniških oblik. pesniki se sprva še drže poj- ma »poezija«, ker se po tek- stu, čeprav nepopolno, v manj- ši meri ali okrnjeno soočajo z optičnim procesom, slej ko prej pa tekst ostaja kot bi- stvo. v tem pogledu je večkrat težko začrtati mejo, kajti vi- zualno poezijo pogosto ustvar- jajo pesniki, ki so hkrati tudi slikarji ali obratno, tako da je treba marsikatero delo ozna- čiti kot nekaj vmesnega med poezijo in slikarstvom, v splošnem drži za vizualni vi- dik konkretne poezije defini- cija, ki sta jo formulirala bo- livijski švicar eugen gomrin- ger in brazilska skupina noi- gandres: zavestno zaznavanje materiala in njegove struktu- re, materiala kot skupka vseh znakov, s katerimi delamo poezijo. ta vidik ni nastal slu- čajno. vizualna poezija se je razvijala od stéphana mallar- méja (un coup de dés jamais n'abolirà le hasard) preko fu- turizma (f. t. marinetti), da- daizma (h. ball, r. hausmann, tristan tzara), sica (p. albert- birot) in de stijla (theo van doesburg) do protokongretnega koncepta carla bellolija (1944—1951) in poetičnega letrizma (1945 — i. isou, r. altmann), da bi dobila svojo dokončno obliko v gomrin- gerjevih konstellationen. gomrin- ger je, vzpodbujen po maxu billu, v svesti si svojega cilja, spremenil semantiko v grafič- no obliko. ta optični proces izhaja iz vizije, ki napoveduje organsko funkcijo poezije v družbi. kot posledica tega po- stane poezija vidna kot pred- met, ki ga z očmi zaznamuje- mo in ki ga uporabljamo, za razliko od dadaizma, ki se us- trezno svoji naravi uveljavlja najprej na parodijski način ob zanikanju in uničevanju meščanske kulture, da bi se potem — v začetku intuitivno, nato zavestno — zavzel za ob- likovne probleme, se gomrin- ger naslanja na ponavljanje ali kombiniranje besednih skupin,

	l	m	a	mi	s	f	g	ap	l	az		
10"		CAR										
15"				PO		BOMB			BU		*	*
25"											+	*
35"			LUK						RO		+	
45"				SP								
55"		PR					ML		GI		*	*
65"										PM		
75"			PO ²		CHI							
85"								AS				
95"									BI			
105"			DET		SIR							
115"												
125"						ST					*	
135"		EST	COD						BU			*
145"							SIN					*
155"					TAMP							*
165"												*
175"			QUO					VEN	BL	RO	MIM	*
185"									GI			*
195"									resist			*
205"		TEL										*
215"				VER		fine				BU		*
225"												*
235"												*
245"												*
255"												*
265"												*
275"												*
285"												*
295"												*
305"												*
315"												*
325"												*
335"												*
345"												*
355"												*
365"												*
375"												*
385"												*
395"												*
405"												*
415"												*
425"												*
435"												*
445"												*
455"												*
465"												*
475"												*
485"												*
495"												*
505"												*
515"												*
525"												*
535"												*
545"												*
555"												*
565"												*
575"												*
585"												*
595"												*
605"												*
615"												*
625"												*
635"												*
645"												*
655"												*
665"												*
675"												*
685"												*
695"												*
705"												*
715"												*
725"												*
735"												*
745"												*
755"												*
765"												*
775"												*
785"												*
795"												*
805"												*
815"												*
825"												*
835"												*
845"												*
855"												*
865"												*
875"												*
885"												*
895"												*
905"												*
915"												*
925"												*
935"												*
945"												*
955"												*
965"												*
975"												*
985"												*
995"												*
1005"												*

katerih intermetrična zapored- nost terja tipografski pouda- rek, da bi bila zaznavna. max bense pripominja: »namen nekega stavka ali igra nekega stavka je stavek sam po sebi.« to se pravi, da je identičen s svojo snovno realizacijo (igra je realizacija, nikakor pa ne zakon). to potrjujejo raziskave materialne skupine iz darm- stada. emmet williams, diter rot, claus bremer in andré thomkins grade svoje konkre- tizacije, v glavnem so iz obi-čajnega črkopisa pisalnega stroja in pridejo do izraza po sistematični obdelavi teksta, s tem v zvezi nam bo jasen postopek tipografa henrika ni- kolaasa werkmanna in letri- stov, ki uporabljajo abecedo kot poetičen element. glede načina izreke se franz mon

sklicuje na carlfriedricha clau- sa in navaja, kako si črke po svojem obsegu, po svoji pri- vlačni oziroma odbijajoči sili, po lahkotnem teku in medse- bojnem prepletanju (horizon- talno, statično, vertikalno in diagonalno dinamično) dolo- čajo pomen in na ta način optično in akustično ustvarja- jo nov svet. dom silvester houédard je to zajel v svojem kozmično nabitom »typestrac- tu«, medtem ko sta pierre in ilse garnier na tej podlagi razvila svoj »spatialismus«. le- ta meri predvsem na soude- ležbo telesa v konceptu pes- nitve, pri čemer je smatrati jezik kot živ, z energijo nabit organizem. ta energija se v največji meri razvija v »meha- nični poeziji 1«, kakor tudi v ročno pisanem jezikovnem po-

dreja rotar

1. ženska s klobukom je brez hlač
2. ženska nosi klobuk ženska nima hlač
3. ženska in njene noge gredo po ulici
4. po ulici gre ženska in njene noge
5. kosmate noge in ženska na ulici
6. ženska ima klobuk in eno joško
7. klobuk je zelen hlač nima ženska
8. ženska z eno joško nima hlač

giusi coppini: bog reši ljudstvo

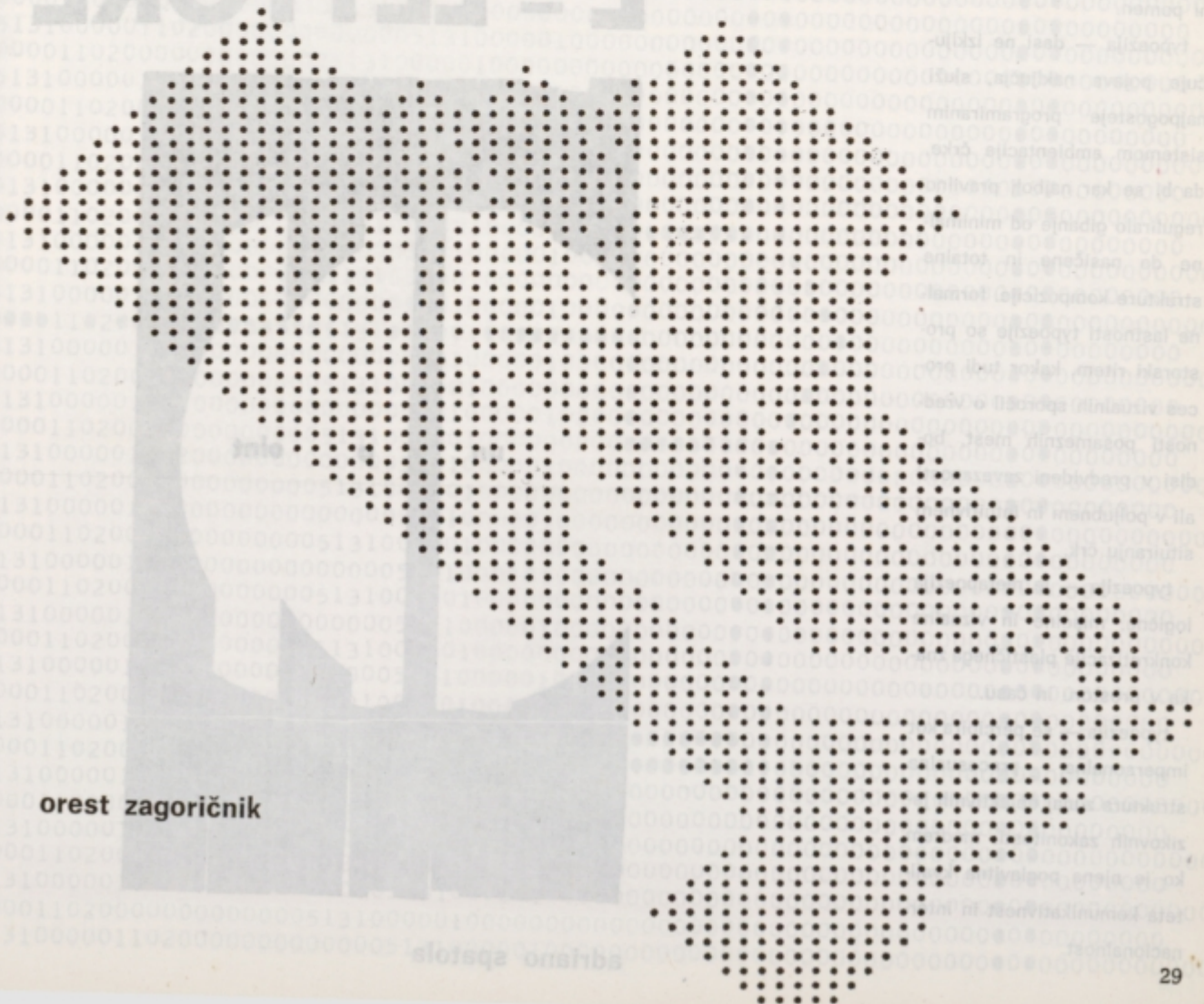
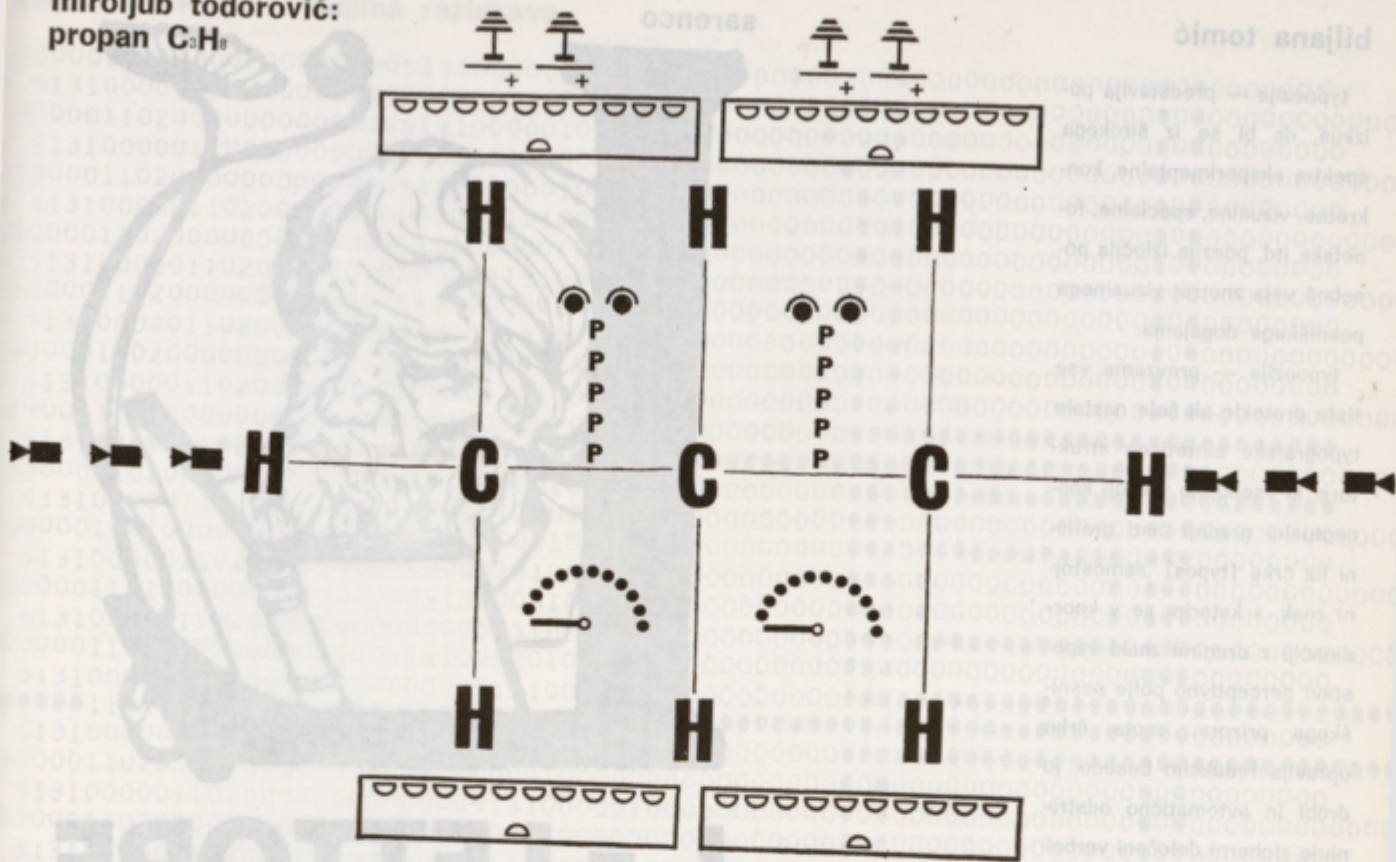

lju carlfriedricha clausa in drugih, ki v izredno privlačnem labirintskem primeru v okvirja »vizualno spojitev čitljivega«. »mehanična pesnitev 1« je mikrostruktura, ki ob psiho-fizičnih impulzih (uporaba telesa, rok, prstov, očes in stroja) ustvarja vizualno bi-stvo, v katerem se sintaksa tomizira, slučaj integrira in kjer nastaja jezikovna napetost polja, (v slikarstvu ima mehanična pesnitev svoj ekvivalent v action paintingu in kinetizmu). v »mehanični pesnitvi 2« je topografija jezikovnega materiala bolj homogena in bolj modularna. medtem ko pisalni stroj še zmore ujeti lirične impulze, kot je to na primer v pesnitvah pierra garniera in seichi niikunija, pa je v plesočih ekspozitivih de vreeja in v vizionarnih črkovnih klobčičih bengta emila johnsona mnogo strožja, racionalnejša, bolj strukturalna in v celoti tipovizualna tendenca. v črkovnih pesnitvah, v abecednih kvadratnih likih in v črkovnih akcijah hans-jörga maiera prevladuje mala »futura«, črka, medtem ko so »poem structures in the looking glass« klausa burkhardta in reinhardta döhla grajeni čisto tipografsko, v ročni in filmski tehniki, v črkah, številkah in besedah. navedene vi-

zualne pojave, ki jih najdemo največ na češkoslovaškem, v italiji (amodulo), franciji (spatialismus), nemčiji, avstriji, švici in braziliji, moremo zajeti v formulo konkretno-vizualne poezije siegfrieda j. schmidta in v smislu van doesburgovega postulata: gre za nemimetsko ustvarjalno umetnost, ki zavrača čutno zaznavanje vidnega sveta in se koncentrira na tematiziranje umetniških sredstev (jezikovne govorne enote in tekstovne strukture). skupina noigandres se je v začetku opirala na dela apollinaira, marinettija, dadaistov in celo na uporabo jezikovnih elementov. angleški konkretni pesniki ian hamilton finlay, john furnival, edwin morgan in drugi, katerim so sledili, četudi ne z enakimi cilji, američani m. e. solt, r. p. brown, m. j. phillips, j. hollandier, belgijec paul de vree, nizozemci f. van der linde, hans clavin, h. deman, nemci r. döhler, c. bremer, f. kriwet, francozi h. chopin, j. blaine, j. f. bory, japonec kitasono katue in drugi, so ustvarili »poems in the shape«, ali drugače povedano, mimetična, optično-semantična istorečja, »imaged words« (neologizem, ki ga je skoval kostelantez), ki so pogosto ventil za humor, grotesko in

kritiko (kot na primer furnivalov »mammoth towers of babel«), v sodobni poezijografiji je moč dokazati vpliv pop-arta in novega realizma (ciklanje na pokrajine, osebnosti, mesta in predmete), medtem ko si tudi fotografija in risba utirata pot k geografsko-tipografskim modelom (skupina approaches). sarencu se z uporabo baročnih inicial naslanja na »futura«, črke. medtem ko zagovarja simbiotika uga carrege spojitev besednih, besedno-grafičnih in grafičnih elementov (znaki, oblike in barve), se semiotika drži nebesednih elementov, katere pojasnjujejo ključni znaki (d. pignatari, 1. a pinto). »the founpoems« in »newspoems«, ki jih je zasnoval e. morgan je časovno vezanih materialov (izreki iz časopisov in revij), imajo vedno več privržencev (med njimi je m. perfetti in l. ori). na tridimenzionalnem področju je treba omeniti »objects poems«, od teh na primer »music box« in »theatre project« alaina ariasa missona, kakor tudi črkovne kompozicije p. a. getteja. mnogi konkretni pesniki ustvarjajo svoja dela v obliki plastičnih konstrukcij (b. i. finlay, ferdinand kriwet, ugo carrega, sarencu in drugi).

miroljub tođorović:
propan C₃H₈

orest zagoričnik

biljana tomić

typoezija — predstavlja poziv, da bi se iz širokega spektra eksperimentalne, konkretne, vizualne, specialne, fonetske itd. poezije izločila posebna veja znotraj vizualnega pesniškega dogajanja.

typoezija — prevzema vse tiste pretekle ali šele nastale tipografske sintetične strukture, ki vsebujejo v svoji konceptualni gradnji čisti grafični lik črke (typos) samostojni znak, s katerim se v koordinaciji z drugimi znaki vzpostavi perceptivno polje pesniškega prizora. enota črke opravlja redukcijo besede, jo drobi in avtomatično odstranjuje sleherni določeni verbalni pomen.

typoezija — dasi ne izključuje pojava naključja, služi najpogosteje programiranim sistemom ambientacije črke, da bi se kar najbolj pravilno reguliralo gibanje od minimalne do nasičene in totalne strukture kompozicije. formalne lastnosti typoezije so prostorski ritem, kakor tudi proces vizualnih sporočil o vrednosti posameznih mest, bodisi v predvideni zavezanosti ali v poljubnem in intuitivnem situiranju črk.

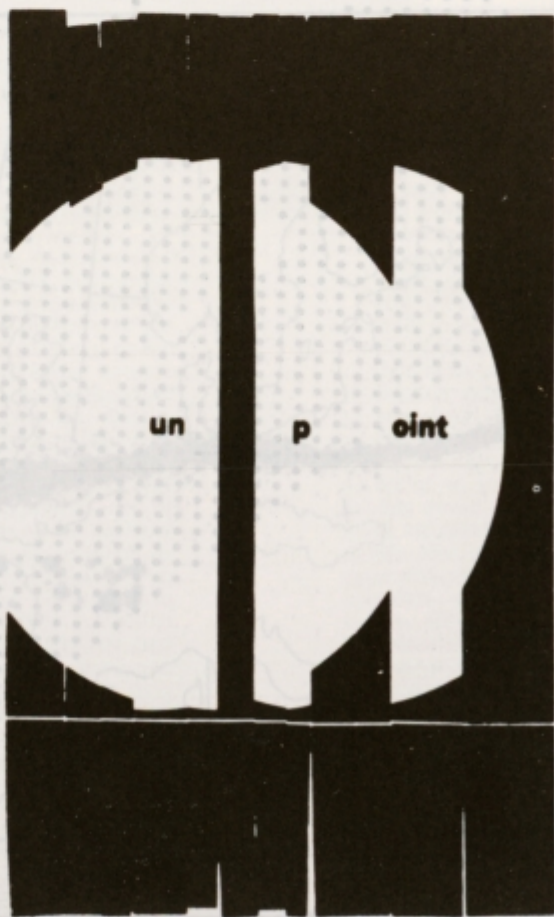
typoezija — je metapoezija logične, miselne in vizualne konkretizacije plastičnega znaka v prostoru in času.

typoezija — se percipira kot impersonalna, procesualna struktura zunaj objektivnih jezikovnih zakonitosti, medtem ko je njena poglobljena kvaliteta komunikativnost in internacionalnost.

sarenco

L = LETTORE

adriano spatola

ugo carrega eugenio miccini sarenco

sklicevanje na futurizem je za nas obvezno.

futuristično stališče ni imelo večjega vpliva na italijansko kulturno situacijo.

futurizem, ki je v začetku vplival na narodove navade, je na literarni ravni zavrnila crocejanska idealistična tradicija.

po vojni, ko so bili dani kritični pogoji za ponovno vzpostavitev futurizma, so ga zaradi njegove praktične identifikacije s fašizmom ponovno zavrnil.

futurizmu ni uspelo zasedsti svojega mesta v italijanskem prostoru, pač pa mu je to uspelo v mednarodnem merilu.

pomanjkljivost v sklicevanju na naš avantgardni zgodovinski opis je samo koristila vrnitvi dogmatičnega realizma, postavljenega v splošno kulturno skromnost.

ob začetku šestdesetih let je na področju italijanske poezije mogoče karakterizirati v glavnem tri tokove:

posthermetizem, katerega življenje in produkcija sta bila kratka.

drugi tok predstavljajo nuovissini, čigar značilnost je težnja k jeziku in se ne ogiblje nekaterih vplivov nadrealističnega nauka.

tretji tok je skupek dejanj tistih pesnikov, ki dvomijo v privilegij ekskluzivnega besednega vidika jezika. pri tem toku smo neposredno sodelovali.

v letih 1960—1963 pesniki tretjega toka še niso imeli možnosti razširjati rezultatov svojega dela za že popularno nezanimanje vojskujoče se kulture. šele leta 1963, ki je bilo žariščno leto za pospešeno afirmacijo novih pesniških iskanj, pride do prvih pojavov, ki dopuščajo ugotavljanje obstoja prvih operativnih skupin, iz katerih se bodo porodile dejavnosti založniškega, razstavljalškega in organizacijskega tipa. tega leta pride do prvih zunanjih dejavnosti (razstave, razprave itd.), na podlagi teh dejavnosti lahko danes nudimo interpretacijski model, ki se deli na najmanj tri vidike:

— prvi vidik se osredotoča okrog najbolj tipičnih karakteristik tako imenovane »civilizacije podobe« (v utopističnem prizadevanju zaobrniti smer) vsega znakovnega sveta, ki ga imenovana civilizacija konzumira prek mass media. s to operacijo je bila povezana »grupa 70«, ki so ji sledile revije kot »linea sud« iz neaplja in mnogo kasneje

»tečne« iz firenc.

— drugi vidik se osredotoča okrog treh revij »ae« iz genove, »ex« iz rima in »tool« iz genove, ki so imele določena skupna stališča:

definitivna cirkulacija (v jeziku »ae«), specifična tendenca po uporabi tiskovnih procesov, splošno stališče kulturne anarhije v nasprotju z uradnim kritičnim shematizmom, vir kulturnih informacij na mednarodni ravni. v »ae« prevladuje eksperimentiranje filozofskega jezika; v »ex« se eksperimentiranje karakterizira kot sintakšno trans-cendentno, z lažnim jezikovnim materialom; v »tool« je eksperimentiranje programirano na iskanje medfaz, predgovorov, govorov in temeljev.

— tretji vidik se osredotoča okrog stališča, ki ga ni mogoče istiti z nekim prejšnjim literarnim modelom (če tudi upoštevamo pri tem futuristično izkušnjo), nagiba se namreč k produkciji »javne« poezije v najbolj dobesednem političnem pomenu.

ta vidik se je izoblikoval predvsem okrog revije in skupine »amodulo« iz brescie, ki je vodila provokatorske akcije na nekaterih mednarodnih manifestacijah poezije.

sedanja situacija je postala skrajno fluidna v zvezi s politično-kulturnim položajem: dočakali smo izčrpanje »grupe 70«, rekonstituiranje operativne revije »ae«, vedno bolj samo začasno prisotnost revije »ex«, izčrpanje revije »tool«, izčrpanje skupine »amodulo« in spremembo dejavnosti na založniško ter izrazito politično raven.

franci zagoričnik

pripravljen sem to celotno vse, v katerem sta tako čas kot prostor tega bivanja, bivanja tega pojava, za katerega gre, imeti za celoto, na ta način, da bi bila svet in nič, šele sestavna dela vsega kot svet vsega in nič vsega, kot svet niča in nič sveta. pripravljem sem tedaj še ta dva velika, dasi le v drobnih posameznostih razvidna elementa vsega, se pravi, svet in nič imeti za posameznosti, ki jih sicer opažam v zelo tesnih relacijah in prepletih, v katerih se celo prvo nenehno spreminja v ono drugo in obratno, spreminjajoč ali pa sploh ne svoje pojavne oblike.

spričo takšne samovolje v zapažanju zdaj ne več svetov-

nega nazora pač pa nazora vsega je seveda tudi literatura podvržena tej samovoljni in je tedaj naš literarni nazor odmaknjen in stalno prestavljan od literature same in preko njenih z dolgimi tradicijami utrjenih meja nasproti tistemu, kar lahko imenujemo ne-literatura. ta literarni nazor se nujno ujema z opisanim svetovnim nazorom in ničnim nazorom kot z neko nejasno in nezanesljivo in vendar vse-tvorečo koincidenco. na ta način pridemo tudi do neliterature v sami literaturi, ta, v glavnem duhovni in iracionalni pojav je nenadoma povsem materialen in racionalen. nenadoma ni več samo stvar (ali bitje) duha, temveč nekaj doslej povsem neopaznih, tujih in grobih, nelipih in neuglednih, komaj ustvarjenih ali že rabnih in več nerabnih znamenj tega, nekakšnega duha literature. tu se je seveda spremenil predvsem naš nazor kot način gledanja, le svojo pozornost smo preusmerili nazaj k nekim prezrtim in preziranim temeljem. vse drugo je ostalo tako, kakor je bilo. nič se ni spremenilo in nič se ne bo spremenilo. kar pomeni, da je zame literatura ena sama in nedeljiva, z najširšega vidika.

vizualna literatura in sploh materialne raziskave v zvezi z literarnimi elementi ter vse smeri, ki se na tem področju pojavljajo, so v skladu s to nedeljivostjo literature. s tem se na nek način ukinja pojem neliterature in hkrati s tem tudi pojem literature; kakor sta svet in nič v nepretrgani vzajemni zvezi, tako je zdaj tudi nič literature njen svet, kakor je svet literature njen nič.

ko smo svoj literarni nazor usmerili preko literature in do njenih sestavnih globin in prepadov, ko smo spregledali to istost in neobstoj razlik med tistim v njej in onim zunaj nje, smo se s pravico sporazumeli o ne-in-potrebosti, oziroma o ne-in-veljavnem smislu njenega bivanja. ukvarjanje s fizičnimi, do-besednimi materiali literature nam pomaga pri odkrivanju številnih neznanih a obstoječih predelov sveta.

vizualna literatura ni kompenzacija za pomanjkanje ali siromašenje verbalne poezije. vizualna literatura ni področje za verbalno revolucijo. ustvarjanje vizualne literature služi predvsem razvidenju stanja sveta in niča, ki sta še od prej.

to (ustvarjanje) se kaže kot učinkovit in perspektiven instrument človeškega spoznanja, v tem ustvarjanju razvidjenja. lahko se reče: v izpolnjevanju nazora: očesa.

njeno zacelitev.
Ogenj,

ki
preseka, prekinja
izkop mojega glasu.

Videnje ognja.
Kita glasu, kita krvi.

Vliv
besede. Zapisanost
molka, věrnjena gibljiva prikazen.

Zabegla, divja
pohlepna žival v srpastem tilniku
noči, v kožnatem mleku
zemlje.

Videnje krvi.

Možnost, da si, zaprtje
telesa, skrajna muka. Kazen.

Videnje smrti. Tišina,

gledam te.

Zdaj
me prezirajte,

kajti
nekdo mora ostati
tu,
zavezan do zadnje
kaplje krvi,

do poslednjega zagriža
smrti.

Mišičasti utrip
zraka.

Marjana Srčič

AFRIŠKI BOBNI

Kakor bi bil spremljal v črno oblečenega moža z aktovko pod pazduho, ko je vstopil v hišo in ga je Hišna pomočnica peljala v očetovo delovno sobo. Kakor bi bil slišal očetove misli, ko je pomislil na tisti dan, ko je zgoraj slišal ženski krik in potem prerivanje, ko je stekel po stopnicah in je iz sinove sobe pritekla napol oblečena Hišna pomočnica, skuštrana in zaripla v obraz. Davida je našel golega, čepečega na tleh poleg Majinega portreta — Hotela je, naj jo ubijem, naj ubijem Majo, — je stokal. Portret je bil le malo poškodovan, lahko so ga spet obesili, dalo se je popraviti, da je bilo nevidno tistim, ki niso vedeli. Hišna pomočnica ni prijavila poskusa zadavitve.

da bi občutila popolne sreče.

Tedaj pa se je zgodilo nekaj neverjetnega. Prav takrat, ko je že petič kupila najnovejši in najboljši intimni spray-dezodorant, se ji je približal sam Veliki Potrošnik. Videla je samo njegove globoke, magnetične oči in nenedoma sta obležala med vsem razkošjem blaga, avtomobilov, praškov, vonjev, zvokov in drugih proizvodov. Veliki Potrošnik jo je ljubil dolgo in strastno in Milka do tedaj ni občutila tolikšne sreče. Začutila je popolno zadovoljstvo, srečo, ko se je zavedela, da je takšna kot vsi drugi, da je doživela popolno zlitje z vsemi sopotrošniki.

Kakor omamljena se je opotekala med potrošniki in vabečimi izdelki, pod srcem pa je že čutila novo, srečno bitje Velikega Potrošnika. Vse, kar je lahko pomislila v globoki hvaležnosti, je bilo nekaj besed: »Ne smem, ne smem abortirati...«

Milan Osrajnik

Lev Detela
OBISK S POSLEDICAMI

Princ Bazilius je želel obiskati soseda barona. Hlapci so torej napregli kočijo, princ se je nalepotičil in namazilil in že so drveli skozi gozdove in livade. K baronu bi morali, tako je princ Bazilius preračunal, priti v treh urah. To pa se ni inni zgodilo. Sedaj so se vozili že šest ur in pokrajina je postala gorata, z mnogimi prepadi in slapovi na vsakem zahrbtnem ovinku. Princ je velel ustaviti, zaskrbljen je stopil iz kočije, da bi se razgledal po pokrajini. Toda na svojo grozo ni mogel prav ničesar prepoznati. To je bil nekakšen drugi, čuden svet, o katerim ni slišal še nobene poročila. Še nebo je

tu, na tej planoti med gorami, utripalo drugače, bolj zahrbtno. To je bilo nevarno, zlovešče nebo, ki se mu žal nisi mogel izogniti, saj je bilo tu, v tej pokrajini in v tem času, razpeto nad vsem in vsepovsod. Princ Bazilius je zavzdihnil in se vdal v usodo. Spet se je povzpел v kočijo, vrata so zaloputnili, kočijaž je počil z bičem, in že so leteli kot strele naravnost v gore. Princ je gledal in gledal in bolj ko je gledal, bolj je strmel in se ves zaskrbljen čudil. Navzgor so drveli, kot da bi se spuščali v kakšnem klancu v prepad. Voz je poskakoval na kamnitem kolovozu kot ladjica v viharju, premetavalo ga je zdaj sem in zdaj tja in kaj lahko bi mu počile osi, a to se ni pripetilo. Pač pa je metalo princa po notranjosti kočije, z glavo je butal ob trde stene voza, tako da je bil že čisto zmešan. Konji so divjali kot pobesneli. Slišal je še v notranjosti kočije njihovo hrzanje. To so bili pobesneli peneči se konji, ki so v diru premagovali najtežje ovire. Tako so se vozili že vrsto ur in princ se je že kar navadil na dejstvo, da bo vožnja trajala celo večnost. Sedaj je to neprestano premetavanje, to butanje z glavo ob steno zanj pomenilo ustaljeni običajni red, ki bi ga bilo težko kar tako prekiniti. Na vsak način bi bilo to prekinjenje tega novega ritma zopet nekaj nad vse neprijetnega, in bi lahko naškodilo zdravju duha in telesa. Kljub neverjetnemu premetavanju je princ Bazilius v kočiji zadremal. Zato je bilo toliko večje njegovo presenečenje, ko se je voz tako sunkovito ustavil, da ga je kar vrglo po tleh. Še ko se je pobiral in si mencial oči, si je mislil, da je po ovinkih vendarle prispel na obisk k baronu. »Matija«, je zaklical kočijažu. »Je gospod baron že obvešččen, da sem prispel.« Nihče mu na te besede ni odgovoril. Torej je princ

Njegov primer so označili — kompleks Maja.

Kakor bi bil videl očeta, ko je podpisal, da je njegov sin David neprišteven. Kakor bi bil slišal, je vedel, kako je oče pomislil, da je to storil morda prepozno.

Oče je podpisal in črni mož je vtaknil formular v aktovko, hvala lepa, navsvidenje, papir je romal v urad, skočil v kuverto, PRIPOROČENO! kopija v arhiv pod številko x, cin-cin, HALO, ja, jaz sem, o zdravo stara sablja! kako se imaš? ja sin je pravkar diplomiral, me veseli, letos imamo lepo jesen kajne, veš, tukaj imam zanimiv primer zate, ja, fant še ni polnoleten, poskus umora, očetov podpis imam, ja, dokumente sem že odposlal.

David, tukaj piše, da si zanimiv primer, da si iz za zdaj še nerazumljivih vzrokov poskusil zadaviti svojo zaročenko, povej vse, pomagaj nam, da bo pisalo še več, da se bomo iz napisanega lahko učili. Bežal je, verjel, da ga ne bodo ujeli, pa so ga, ko si enkrat zapisan, tem ne uideš več, telegraf, telefon, vse funkcionira samo zato, da ne moreš zbežati. Nocoj pa sem jih ukanil, telefon in telegraf in pisalne stroje. V arhiv.

Ni se upiral, ko so hoteli zvedeti še več, da bodo vse zapisali in preštudirali, zanimiv primer, prav nič ga ni brigalo, da ne razumejo. Kako neki? O Maji jim je povedal. Imel je boben in bil poglavar plemena Nokaio, bil je Ham-Ham, stric Tom, Jimova zmota. Maja je živela v njegovem šotoru, ubili so jo, ker ni znala ravnati s stroji. On, poglavar Ham-Ham pa je bil kriv, da so njegovo pleme zasušnili in pocivilizirali, moral bi pojesti Majo, tak je bil zakon narave, saj so bili ljudožerci. On pa Maje ni hotel pojesti in bogovi so ga kaznovali z zmoto.

V zmoto se je prepričal tisto popoldne na sprehodu s Simom. Ne da ne bi prej o tem vedel, le zavedal se ni. Bil je čisto besen in je preklinjal, Simo je hodil poleg njega, šla sta na sprehod, ker sta bila sita drug drugega. Sprehod tega ni rešil, bilo je kakor bi bila privezana drug na drugega. Pod pazduho je nosil rokopis romana, prvi listi so bili od pogostega prenašanja že čisto zamaščeni in polni oslovskih ušes, že mesece je letal z njim od uredništva do uredništva. David tapata, sta morda v sorodu s svojim očetom, ki je slaven skladatelj? ne! no bomo pogledali. Potem pogledajo, ali pa še to ne. Ampak David, zakaj? Saj je vendar res tvoj oče? Povej po pravici, pri priči ti bodo vzeli rokopis. Simo, ti osel, saj prav tega nočem. Nočem, da mi vzamejo roman, KER SEM SIN SVOJEGA OČETA. Ampak, ti si preneumen, da bi razumel. Pa saj vendar hočeš, da ti roman objavijo! je rekel Simo. Vraga. Ta butec nikoli nič ne razume. Hočem, da mi sprejmejo roman, ker je dober, ne pa, ker je moj oče slaven! Hudiča, je to tako težko razumeti?! Razumem, je rekel Simo neprepričano in sedel na ograjo, s hrbtno proti reki.

— Saj ljudje o tem ne bi nič vedeli, roman pa bi le lahko brali, — je spet pričel Simo. — Kaj pa jaz! — je zakričal David togotno in se obesil poleg prijatelja čez ograjo. — Ali jaz nisem važen? In jaz bi vedel. — — No, prav, — se je vdal Simo, potem je tiho dihal poleg njega in zvonil z nogami. MOJ PRIJATELJ JIM je pisalo na zgornji strani svežnja listov. Žal preveč začetniško, vaša domišljija se hrani za zdaj še zgolj s tujo literaturo, nimate še izkušenj, seveda vam ne odrekamo talenta, pišite in pišite, nekega dne boste morda uspeli. Potem spet pridite.

Uspel?

Kako pa? Da bom znal pisati stvari za kup denarja? Tudi zdaj imam dovolj denarja, očka že skrbi za to. Saj sem vendar njegov ljubi edini sin, njegov jaz prihodnosti.

Simon, ta baraba se je spet oglasil in vprašal kakšne barve je reka. Reka? David je dvignil glavo, hotel je pogledati, reči . . . nekoč, ko sta z Majo nabirala školjke, in se pogovarjala v Kristusu, mu je razložila — vidiš David, gre za to, da morje ni modro, ampak je morje beseda, ki označuje nekaj, kar je sestavljeno iz drugih besed, ki so H₂O, sol, ribe, školjke, raki, alge, korale . . . — sam poglej, — je rekel jezno, — kako pa naj vem, kako ti vidiš. — — Ne, — je rekel Simo, ki spet ni nič razumel, — hočem, da mi ti poveš. —

Kakšne barve? Jim! Jimova zmota! Tako je Jim. Saj sploh ne gre za to, da vzameš kij in razbiješ pol milijona belih butic, da bi priznali tvojo črno, problem je v tem, da živiš besedo črni. Svet besed živimo, tisto, kar je za besedami, spet označujemo z besedami. Povedala mi je, jaz pa sem tistega dne, ko ni znala ravnati s stroji prišel iz cerkve in rekel — Kako more biti mrtva, ko pa je morje še vedno modro, kakor njene oči, kadar se je nasmehnila? —

Stisnil je sveženj papirjev pod pazduho, zlezal pod ograjo in se spustil po hribčku do betoniranega roba nad reko. Vedel je, da se je Simon obrnil,

ker ga zanima, kaj bo počel tam spodaj, morda misli, da želi od blizu videti, kakšne barve je reka. Zamahnil je z levico, v kateri je držal Jimovo zmožo, razklenil je prste, papir je sfrčal po zraku in se v počasnih cik-cakih spuščal na vodo — David! ti norec! kaj pa delaš?! — Simo je planil z ograje in se zaletel po hribčku navzdol, kakor bi hotel planiti v vodo in poloviti plavajoče koščke David-Jimove zmote, ki jih je lenobni tok že pričel odnašati v slutnjo daljnih krajev. — Ti prekleti norec, kaj si storil?! — je vpil Simo obupano, David se je zasmel in spet zlezal po hribčku in pod ograjo na cesto — no kaj pa naj zdaj počnem? Ni se hotel še enkrat obrniti in pomahati nekoč ustavljenim trenutkom njegovega življenja v slovo, saj se Simo joče za oba, ČEVLJAR Andrej Medved. Če je tako, potem je čevljar divja kosmata zverina, poraščen z rjavimi kocinami (ali pa z belimi ampak pri nas bi bilo belemu medvedu prevročje). Tale medved je Andrej, ki popravlja čevlje in ni medved. Moji čevlji so zelo trpežni, saj je rekla prodajalka, ja, dvaindvajset jurjev, ampak spleča se, zelo trpežni čevlji, podplati iz surove gume. Kupil sem jih. Gospod medved, z mojimi trpežnimi čevlji ne boste imeli opravka, ko ne bodo več trpežni, jih bom zabrisal stran in kupil druge.

Ali sem ga spet polomil? Saj je tudi Kristus zmota, pa ga le ni uničila. Hotela je iskati naprej, pa da bi drugi iskali. Kaj pa naj jaz počnem, če sem uničil temelje? Simo pa naj joče nad grobom.

Gospod Medved, pojdite se solit mrcina, moji čevlji vas ne potrebujejo. Gremo. Ali je ona kaj manj resnična kakor Simo, Bela, Jimova zmota? Imam njen pisalni stroj. Pravim njen, ker ga je ona nekoč kupila, ko je prodala za sto dvajset jurjev svoje energije. Kristusa sem prebral nič kolikokrat, na pamet ga znam, tu ni več kaj iskati. Ena stopnica. Stopiš na stopnico in misliš, da vse veš. V resnici je moralo biti v njenem odnosu nekaj lezbičnega. On nerazvit — ona . . . uf, divjak Ham-Ham, kaj pa ti veš? Nič gospod, prav nič, ker sem neciviliziran in ko so me ocivilizirali, sem zvedel, da nič ne vem. Simo je poklapano prišel za njim — če nočeš, da te spremljam, kar povej, — pa je povzel korak trdno odločen, da se ne bo pustil odgnati, seveda ni hotel, naj gre k vragu, pa saj se ne izplača, sicer pa ima včasih Simona kar rad. Med znanostjo in metafiziko — za silo predelal, Metulj — ne bom bral, Ana Korenina — pardon, gospod Tolstoj, ušlo mi je, POZOR — Nietzsche, Rojstvo tragedije — Kupil bom, — pravi Simo, — čakaj — ne ne bom, nimam dovolj cvenka, pa ne vem, če bom znal pravilno izgovoriti Nietzsche — — reci Rojstvo tragedije, — mu svetuje David, — pa če slučajno prodajalka ne bi vedela, čigava je, ne nočem, — — grem pa jaz, — reče David in izgine skozi vrata v knjigarne. Simo se je v zadregi prestopal na pločniku, ko je prišem David iz knjigarne, porinil mu je zavitek v roko — tu imaš, nosil boš pa že sam. —

— Kam pa zdaj? —

— Bi šla v kino, — predlaga Simo.

Ogledujeta si reklame Dr. Živago, Dr. Živago, Dr. Živago — strela, kakšna izbira, — se smeje David, — saj so čisto zmešani. Lahko si izbereš dvorano, ki ti najbolj ustreza. —

— Rad bi videl film, — pravi Simo.

— Si bral knjigo? —

— Sem, — pravi Simo,

— Potem pa pozabi na film. Čisto zanič je, pa pika. Razen posnetkov in enega ali dveh ljubezenskih prizorov. —

Prav zoprno je biti tako odvisen od volje nekoga drugega, nazadnje vedno storita tisto, kar predlaga David. David je pravi divjak, ko prične zbijati po bobnih tam tam, tam tam tam. Sicer je pa prima fant. Čakal ga je na postaji. Puh puh. Te stare škatle na premog so že zdavnaj zmetali iz prometa, samo še za tovorno postajo so dobre, da puhpuhajo, dokler ne bodo tudi tovarne postaje modernizirali. Simo se je zmrznjeno prestopal z noge na nogo, pije mrzlo koka-kolo — brrrr, Sladoled — o ti sveta nebesa, Kadite samo — Simo je izvlekel iz žepa pomečkan zavojček filtrc 57, stopil je k starejšemu možaku, ki se je tudi prestopal z noge na nogo in prosil za ogenj, možakar je primaknil goreči konec svoje cigarete k še ne gorečemu koncu Simove cigarete in Simo je na drugem koncu vlekkel dim vase, dokler ni tudi njegova cigareta živo zagorela. Simo je z užitkom potegnill dim vase in ga počasi izpuhnil, hvala lepa, kakšen mraz kaj, z možarkarjem sta puh puhala, si zastrupljala pljuča in jima to ni bilo nič mar, zdaj je bolj potolažen čakal. POZOR! MOTORNI POTNIŠKI VLAK IZ SMERI X PROTI SMERI Y PRIHAJA NA 1 TIR! POTNIKI PAZITE! — Če si na železniški postaji, si potnik, pa čeprav samo čakaš. No, ali pa morda nisi? Če nisi, ti ni treba paziti, Simon, ti osel, paziti moraš. Kje je, hu, kakšen

Bazilius odprl vrata in splezal iz kočije. Sedaj je zabučalo mimo njegovih ušes. oglasile so se trobente in bobni so zagrmeli, da te je kar zbolelo. Princ Bazilius je zagledal množico, zastave in cerkvene stolpe. V mislih mu je zatrepetala slutnja, da mora biti tu nekakšna pomota; to ni baronov kraj, sploh ni razumel od kod in čemu je tu toliko ljudi, zastav in hrupa. Ta trenutek pa je k njemu že pristopil močan zamorec in mu roki uklenil v lisice. »Oprostite, oprostite,« je zatrepetal princ Bazilius, »jaz sem namenjen h gospodu baronu s Polžje gore«. Nihče ga ni poslušal. Med množico je završalo, oglasil se je krohot in posmeh in že so princa butali na velik oder. Pred njim je zrastei krvnik z rdečo kapuco in ostro sekiro. Neki gospod v črnem plašču in z naočniki se je priklonil pred nesrečnim princem. V roki je držal zavitek papirja in mu bral z nerazumljivim naglasom nerazumljivo besedilo: »BRBONMAZZT DEEK PARASEETT KUŽART VSRAATT POPAR.« »Oprostite, plemeniti gospodje,« je jecljal princ Bazilius. »Tu je vmes zagotovo kaka pomota, gotovo ste me zamenjali s kakim neprijetnim zločincem. Toda pomota je očitna, spoštovani odličniki,« je sopol uklenjeni princ. Ljudje so se mu razburjeno krohotali v brk in vzklikali »POPAR, POPAR.« Princu se je stemnilo pred očmi. Ta trenutek je krvnik že tudi dvignil sekiro, ki se je zalesketala kot tristo sonc. Princ je vedel, da je po njem, slišal pa je še zadnji usodni POPAR, POPAR.

**JOSIP VIDMAR
JE HUŠKNIL . . .**

Stegnil se je nazaj v stol hrcfyž meгла niške morave mu je božala pogoltane po-

hane vratove frtsž
krepeljčke in pete-
linčkove grebenčke
bsdxcš levo oko mu
je obviselo na steg-
nu natararice bzzc
ravno tam hccxz kjer
se je bleščala belini-
ca med bombažnimi
spodnjicami ter ču-
dovitimi hcc trpežni-
mi blfg praktičnimi
nogavicami tonosa
hrrrch drugo pa je
poplesavalo okoli
njenege dekolteja
ter se zapičilo v
napeto bradavičko
pšshv ah sschgrfut-
revnh navajeno ga je
odfrcnila tkhg da mu
je odletel v kozarec
in se je rdeča marič-
ka razlila po mizi
čchflsss pizda je do-
bra pička hhd je kar
na glas zamomljaj in
že je videl kako v
njihovem haustorju
cinemaskopsko raz-
mika njena kolena
hahhaaac ona pa po-
tem zaskrbnjeno čisti
semenčice s svoje-
ga plašča za štiriin-
dvajset jurjev hihhh-
hidvsgf takrat pa je
mimo hušknil veliki
josip vidmar na par-
tijo taroka hhhhhart-
xs

niko goršič

PRAVLJICA O TULIPANOVCU

Zadnje čase je pričel
zahajati v park. Lep park
je bil to — poln mogoč-
nih dreves, ki so se ziba-
la v lahnem vetru. Zele-
nje ga je pomirjalo, med
deblji je vladala spokojna
tišina. Rad se je spreha-
jal po ozkih potkah, po-
sutih z belim gramozom,
ker so bile tako spretno
speljane, da jim ni bilo

dren, kaj so se vsi pripeljali s tem vlakom, je to? Preklete koliko ljudi —
DAVID! — Simo, ti baraba, lepo da si prišel! —

— Pojdiva pit, — pravi David. Zelo slabe volje je, rad bi bil boljše. Glas-
bila, Tromostovje, Prešeren z muzo, zeleno na levi, gresta čez — torej pojdiva
pit, — se strinja Simo, — ampak kam? O ZDRAVO — kriči nekemu na drugi
strani ceste, zdravo reče tisti, strela nebeška, kaj ne bo prišel čez, seveda,
hop hop, je že tukaj — zdravo pob, veseli me, da te vidim, — se navdušuje
Simo, naj ga koklja brčne — aja David — Janez, — se spomni, — me veseli
— tačko, priden priden — vraga prav nič. — Kam pa jo mahaš? — rekel bom,
da sem se premislil in grem obiskat Belo, naj gre Simo k vragu, se bom pa sam
napil — nikamor, — pravi Janez, kakšen butec, vsi delamo krog in jo mahne-
mo proti nespominu, ampak ta ubogi norec tega ne bo razumel. Oglesi se še kaj
David, žal mi je, da Pavla danes ni doma, morda si se želel kaj pogovoriti
z njim. Vraga sem si želel. Kaj ne smem kdaj obiskati nje, kadar je sama? Rekel
sem da študiram, kaj pa jo vse skupaj briga, kakšna mati pa mi je bila! Nekoč
so bili vsi prepričani, da bom slikar, tvezil sem nekaj o snovnosti in nesnov-
nosti, Maja mi je poskusila razložiti, ljubil sem jo, to je edina resnica morala
je zaničevati moške, da je lahko ljubila Jordana in mene, ker sem bil še otrok.
Leva desna leva desna, kakšna gneča, ti ljubi bog, o čem pa čenčata? Janez
— me veseli — Simo — o, nič nič — Janez — pa res hočeta? — Simo — jasno,
da res hočeva. Kajne David? — David pravi jasno in se šele kasneje zave, da
sta se pričkala ali naj gre Janez z njima pit ali ne. Kar je pa je se z dejstvom
filozofsko sprijazni David, če bo semafor najprej zelen, gremo v Evropco, če
bo rdeč v Rio. — Kam gremo? — sprašuje Simo, David pravi pit, semafor je
rumen — V Rio. — Hu kakšne srčkane nogice, hej punčka, si nocoj prosta,
pojdi z mano, krasno se bova zabavala! — — Simo ti opica, obnašaj se spo-
dobno, sicer te bom na gobec. — Janez se reži, dekle se malce posmehljivo
obrne, naj jo vrag vzame babnico, vse so enake. Opice. Razen Maje. Rio —
gremo noter — — prav, — se strinjata, dva pijanca, parček v kotu, natarar,
točilni pult, mizice, kozarci, na steni nekakšen pajek iz žice, zadaj stranišče,
David ve, kje. — Kaj bomo pili? — — viski, — — jaz tudi viski, — — torej
viski, počita se na stole. — David gre k točilnemu pultu, — steklenico viskija
in steklenico sifona, koliko prosim? — sedem tisoč. — David izvleče iz žepa
rdeč bankovec in natarar mu vrne tri rjavkaste bankovce. Tale lokal je sicer
prava luknja, ampak vsaj ven te ne zabrišejo takoj, ko se prižgejo luči, — ja,
nesite k tistile mizi prosim, tri kozarce strela, kaj sem pa jaz?! —

torej nocoj se bomo zapili, če ta tip natararski ne razbije steklenice, ki
je morda zadnja.

Stemnilo se je. Čuti lepljivo tekočino, še malce toplo pod seboj, upa, da
ne bo pričelo kapljati skozi jogi, lahko bi kdo prišel in spet bi ga ukanili. Ali
bo vzdržal? Sluti zvonec, ki visi nekje v temi nad njim. Ne, ne na zvonec.
Prične opazovati rahlo rdečkasto slutnjo zamreženega okna, slutnjo mesta, ki ga
odseva ta rdečkasti sij neonskih reklam in zabrisanih mehkih odmevov večer-
nega ropota. Nekoč si je zamišljal, da bo vzel s seboj gramofon in Bolero,
potem bo šel nekam, kjer bo lahko opazoval mesto, vzel bo beležnico in za-
njimce poskusil opisati. Umiral bo v soncu, ker ljubi sonce, dvignil se bo v
sonce. Zdaj pa ne bo nič opisal, vse bodo morali sami spoznati. Umiral je s pre-
rezanim zapestjem kakor umira glasba.

Bila je ljubosumna na Majo. Trapa. Kakor da bi lahko ljubil še katero
drugo žensko, potem ko je ljubil Majo. Seveda pa je rada spala z njim. Zato
ga takrat ni prijavila. Poglavar plemena Nokaio ima belo ženo, sužnjo, ki je ni
hotel pojesti, ker jo je ljubil. Vrač pleše obredni ples, pobarval si je telo in
zdi se belo in rdeče, okrasil se je s pisanim perjem ubite rajske ptice. NAPAD.
Beli osvajalci so prišli osvoboditi sužnjo plemena Nokaio, s seboj so pripeljali
stroje s katerimi ni znala ravnati. Ni znala ravnati. Divjake so polovili in jih
odpeljali v civilizacijo.

— Torej prišel si samo zaradi malega? —

No, pa smo tam. Ja mamica draga prišel sem zaradi malega. Hotel sem ga
videti. Hotel sem ljubiti. Zdaj pa ni več resnica. Zdaj hočem ljubiti tudi tebe
rekli so mi, da si moja mati. Hočem ljubiti svojo mater.

Slutnja mesta. Mesto je tudi v njem. S Simom sta naredila odlično lepljen-
ko. Ideja je bila seveda njegova, Davidova. Simo je narisal spečega, zvitega
kot embrio, presneto dobro je opravil. In potem velikanska risba zaprtega
očesa v profilu in v možganskem centru vida ulico od Pošte do Tromostovja
gledano s precejšnje višine. Strašno ponosna sta bila na to lepljenko. Dneve
in dneve sta se ukvarjala samo s tem, potem ko sta dokončala sta bila čisto

izčrpana in hudo ponosna, potem pa David nekega dne stvari ni hotel več videti, obrnil jo je v zid in tako je ostalo in če je Simo kaj omenil, je bil David zelo jezen.

Ali si res moj veliki brat?

Da, ljubček, tvoj veliki brat sem. Je že tako, čeprav nama morda nekega dne to ne bo všeč. Ker je tvoja mama tudi moja.

— Pijmo bratci. Ljubim Majo. —

— Kdo je Maja? —

— Simon, ti osel, Maja je ... ona je Maja. Razumeš? —

— Ja. —

Figó razumeš. Nič ne veš o njej. Ampak ljubiš jo, ker ljubiš mene. Jaz sem Maja, odkar se je zaletela v tovornjak in si zlomila tilnik. In ljudožerci se vozijo v Civilizacijo. — Na zdravlje in srečno vožnjo. —

— Na zdravlje kapitan. Hudičevo natreskan sem. Bi bobnal David? —

— Bi. Ampak prej se ustavimo še v kakšnem pristanišču. Velja? Prvo jadro razpni! Drugo jadro razpni! Glavno jadro razpni! —

— Storjeno kapitan! —

— Vaša soba vas čaka, — je naznanila Gospodinjska pomočnica, Pridna. Moja soba. Navsezadnje imam sobo v norišnici z zamreženim oknom in tako dalje, ker sem poskusil zadaviti neko žensko, ker me je ogoljufala. Bomo videli. Ukanil jih bom.

— Bil sem pri Beli. —

— Kakšna pa je? — pravi oče.

— O kar nič spremenjena. Majhnega fantka imata. —

— Ja, — pravi oče, — kako pa sicer s tabo? —

Bela je moja mati in njen sin je moj polbrat, pa amen. Zato lahko rečem, da je kar nespremenjena, če hočem. ON pa nima pravice spraševati po njej.

— Boste jedli gospod? —

— Jedel? — Naj pojem Majo. Moral bi jo že, pa je noče in naj storijo z njegovim narodom kar hočejo. Na ladji mornarji kličejo poglavarja stric Tom. Ali je to v njihovem jeziku poglavar Ham-Ham? Počasi mu dopovedo, da je zdaj suženj, da bo živel v koči strica Toma in pazi, da te ne povozí avto.

A tako. No, bom pa pazil.

— David, molčeč si. —

Kakor očitek. No, zakaj pa ne bi smel biti molčeč? Kaj naj mu povem?

— Oprosti očka. Premišljeval sem. —

— Bi šel rad v sobo? —

Bi? Ne bi? Šel bo, rad ali nerad. Hišna pomočnica bo prišla za njim. Pa, saj je prav, da pride. Ne, naprej naj gre in naj ga počaka, gola v postelji. Zelo se mu ljubi, ampak če bo spet taka klada, jo bo naučil. Hudiča, da jo bo. O ti poleno! Poleno! David je sin Bele matere in slavnega pianista in skladatelja Šermana. Njegova starša sta se ločila in s tem je dobila Bela dovoljenje, da sme zapustiti sina in se poročiti s Pavlom, ki je oče Belinega drugega sina in Davidovega polbrata. David ljubi Majo, ki se je z motorjem zaletela v tovornjak, tresk, bum in si zlomila tilnik. Maja je bila Pavlova ljubica, potem pa se je zaljubila v Jordana, ki je bil pesnik in spolno nezmožen in se je ubil, ko si je Maja zlomila vrat. Maja je napisala Kristusa, ki je zmota, iskanje in David bo iskal naprej. Našel bo golo Hišno pomočnico v postelji, slekel bo srajco, sezul čevlje in nogavice, slekel hlače in spodnje hlače, potem bo oblečen v kožo in pečatni prstan, kar bo ravno prav za spolni akt. Sedel bo na leseno pripravo, ki se ji ponavadi pravi stol, včasih pa še kako drugače, vzel med kolena boben in pričel bobnati, tam, tam, tam, tam, tam, poželenje bo naraščalo v ritmu bobnanja, ženska bo planila s postelje, cepetala v ritmu, kričala, še zvijala, David bo zadrževal, še malo, še malo, podrl jo bo na tla — meso v meso.

Ženska diši po razkuhanih makaronih.

Ladja se ziblje mimo neonskih reklam, pozor križišče na morju, počakaj, da se prižge zeleno, nič ne bom čakal na zeleno, oprosti pajdaš, ladja ne čaka, plujemo po vetru, o hudiča, zeleno, temu se pravi naključje, razumeš?

— Pozor pristanišče, krmar na levo! —

— Na levo! Razumem kapitan! Izvršeno kapitan! —

Sidro. Bum, Simo se pogrne pod mizo. — Opa, pajdaš, ne crkni no še premalu. — Simo godrnja nekaj nerazumljivega — ne nese ga veliko, — reče Janez, — Tako je se strinja David, — naj se naspančka, bog z njim. Bova pa sama nadaljevala. Velja pajdaš? —

— Bela sto hudičev, kako čedna si. Napravil ti bom luštkanega fantka in ga imenoval brata. Nič, saj brata že imam. Torej — sin. A? — — David, pijan

nikoli konca. Kadar se je utrudil, je sedel na eno izmed številnih klopi, napravljenih iz upognjenih cevi, ki so ga spominjale na hrustljive slane preste.

Med tednom je bil park navadno prazen. Le tu in tam je bilo mogoče videti samotnega sprehalca, zatopljenega v lastne misli.

Že nekaj dni je opazal, da ga hoja iz dneva v dan bolj utruja. V začetku je lahko hodil ure in ure. Opazoval je številne ptice, zavidal je raznobarnim cvetličnim nasadom, ali pa je postajal ob majhnem jezercu sredi parka. Osupnilo ga je, kako dolgo lahko opazuje belega laboda, ki je nízal pentlje na mirni vodni gladini.

»Sedaj pa je iz dneva v dan slabše. Le kaj se z mano dogaja?« se je s strahom vprašal, med tem ko je metal labodu koščke kruha. Zavzdihnil je: »Moral bom k zdravniku.«

Že po krajšem sprehodu so ga začele boleti noge. Tako starega in izsušenega se je počutil zadnje čase. Pa vendar je imel komaj štiriindvajset let.

Sedel je na klop. Sezul si je desni čevljev in si pričel mencati otrplo stopalo. To je pomagalo. Čutil je, kako se mu kri oklevaje vrača v otrpli gleženj, v stopalo — vse tja do prstov.

Ni si znal pojasniti sprememb, ki so prihajale nadenj. Nekoč se je tako rad zadrževal v mestu. Ljubil je vrvež, ki je vladal med ozkimi, senčnimi ulicami, rad je opazoval ljudi. Že res, da je imel vedno občutek, da ne sodi mednje — a vendar ... bilo jih je prijetno opazovati.

Včasih so se smejali, včasih jokali. Bili so kdaj srečni, kdaj nesrečni. Živel so, on pa je živel z

Stala je slutnja mesa. Tako dobro ga je videl. V sebi. V njem. Bolero. Navsezadnje je vendarle glasba. In slutnja. Spomin. In upanje, da bo morda spoznal, če zdrži dovolj dolgo. Če ne pritisne nia zvonečski mu kakor skušnjavec visi nad glavo. Dvigni se, greva na zabavo. — je prutilil. Janez skozi vrata. Ne moreš reči ne, ne bom sprejel. Krasno neumno zabavo. Greva. —

Gresta. Na krasno neumno zabavo. In jutri bo spet želodec kozlal, vrag naj ga vzame. Same nujnosti. Nekdo je vdihnil vonj tleče tanke rjave paličice (zdaj so v modi indijske dišave) — droga je — je rekel. Tudi to je v modi. Toliko govorijo o mamilih, da res ne gre priznati, kako še nisi poskusil. O ne, seveda sem, kaj pa mislite, jaz sem moderen človek, jaz sem upornik, igram se z ognjem, govorim vam kakor izvedenec. Zabava je silno prima dolgočasna, edino kar lahko storiš je, da se napiješ. Potem pozabiš na dolgčas, pogovarjaš se sam s seboj. Jaz sem Jimova zmeta. Sem uvoženil sin Afrike, stric Tom, ki se strašno boji avtomobilov, potem me je srečal Jim, ki se avtomobilov ni bal, kaj še, vse to lahko premagam, zadela me je kap. Jim se je stvari lotil s kijem, pa ga je polomil in skočil v reko. —

— David, kje pa si? —

— V materinem telesu, prijatelj. Kaj hudiča te briga, kje sem! — David, — o, Simo, tudi ti si tu in ti tudi ljubica, kakotiježeime? Vedno pozabljam. Človek mora imeti ime, da je mogoče z besedo označiti vse, kar že je. Vsi želijo moje sodelovanje, David, ne pusti nas zunaj, ti želva hinavska, spusti nas pod svoj oklep, tako osamljeni smo. Jim zleze v strica Toma in — torej, gospodična želi zvedeti, kako mi je — hvala, kar dobro, res, kar dobro. Tole je presneto smešna zabava. —

— Se ti zdi? —

— Vedno hočejo sodelovanje. —

— Ja. Se tebi ne? —

Lado Planko

IGRA-NJE FREE JAZZA

Rien n'est à l'abri du jeu.

(K. Axelos, Jeu du monde)

Govoriti o igri in igranju v free jazzu kot o nečem ločenem, drugačnem od »igre« (seveda nam tu ne gre za igro) igranje v smislu poustvarjanja, reprodukcije) v katerikoli avtentični, ne-kulturnoindustrijski itd. glasbeni zvrsti ali slogu, je videti morda lažna,

Atkanini je ostala zelena sled, ki je tako čudno dišala. Čisto drugače kot znoj. Sprva se ni mogel spomniti, tedaj pa spomnil se je otroštva, ko je z vrstniki tekal po širnih gozdovih domačega kraja. —

Se isti hip mu je šinilo v glavo, od kod mu je znan vonj iz njegovega robca... Rezali so mlada stebela, da bi napravili piščali iz prožnega lubja. Ko so lupili skorjo, je tako dišalo in zeleni sok se jim je cedil med prsti. — natanko tako. —

»Pa to je neumno,« si je rekel in zamahnil z roko, kot da odganja vročične privede. — »Vse to so samo živci — samo živci.« —

Hotel je vstati, da bi šel domov, pa ga noge niso hotele držati. Nemočno je omahnil na klop.

Tedaj je zaslišal korake, ki so pridrsali po gramozu in utihnili pred njegovo klopjo. Dvignil je glavo — pred njim je stal starec. Opiral se je na grčavo palico in ga gledal. Imel je snežnobele lase, iz modrih oči je prihajal prodoren pogled. Spregovoril je z blagim glasom, ki je prihajal iz globine grla: »Vedel sem, da boš tudi danes prišel. Žalosten si, zato prihajaš... Jaz sem vrtnar tega parka. Ta drevesa so moja, sam sem jih posadil. Niso lepa? To so nenavadna drevesa, nikjer drugod jih ne najdeš. Bodi dobrodošel v mojem parku.« —

Mladenič je postal pozoren na starčeve besede. —

»Ne poznam vas — kaj želite od mene?« je rekel in nezaupljivo motril starca. —

On pa se ni dal motiti. — »Dosti takšnih je že prišlo v moj park,« je nadaljeval. »Ko ne znajo več dalje, pridejo sem.« —

Vsem pomagam. Ta park je javna ustanova — vse je zastoj.

»Pustite me pri miru!« se je obregnil mladenič.

»Šest let si hodil s čudovitim dekletom; imam prav?«

»Od kod me poznate?« je kriknil mladenič.

»Sedaj si sam. Tako zelo sam si — nikogar nimaš.«

Mladenič je zaihtel kot majhen deček.

»Dekle te ni namenoma zapustilo, le zaostalo je za tabo. Nikoli več te ne more dohiteti. Zakaj si jo tako hitro ubiral po svoji življenjski poti? Zakaj? ... Vse si hotel takoj. Zakaj se nisi ozrl, kadar te je klicala, da ne more več dalje? Tako rada te je imela.

»Vem, vse vem,« je zalhpal mladenič. »Popravil bom.«

Starec je molčal.

Fant ga je gledal, poln pričakovanja, in kot da bi slutil, kaj pomeni starčev molk, je zavpil:

»Saj menda še ni prepozno!« Pograbil je starca za rokav.

»Recite, da ni prepozno!«

»Sedi, ne utrujaj se po nepotrebem!« mu je velel stari.

Nalahno ga je potisnil na klop.

»Nikamor več ne moreš. Tvoji udje te več ne ubogajo. Preveč si se gnal na tvoji poti, vse si hotel takoj. Mislil si, da boš srečen, če boš napisal knjigo. Letos so ti jo natisnili, mar ne?«

»Da,« mu je polglasno odvrnil mladenič.

»Knjigo imaš, sedaj si sam.«

»Nisem vedel, nisem vedel,« je odsotno ponavljal mladenič.

Njegov pogled je postal vse bolj steklen.

Starec mu je položil svojo koščeno roko na ramo:

»Dobrodošel v mojem

cijo ter smoter, smisel, cilj, in to ne glede na zvrst ali slog: delovne pesmi, ljubezenske pesmi, religiozna dela ali simfoničnokonzertne skladbe; vsa tradicionalna estetika je glasbo in sebe naravnavala na nekaj »nad« njo, kar s samo glasbeno igro ni imelo neposredne zveze. Od boga in ljubezni do (doživetja) lepega in resnice, vse je (lahko) uteleševalo tisto, k čemur je »težil«. Spor v prejšnjem stoletju med zagovorniki programske in absolutne glasbe se je izkazal za formalnega, nebitvenega: šlo je za totalnost in medsebojno (nelzamenljivost v istosti (utelešenosti kot smotru) različnih smotrov. Noben od njih ni (bil) totalen, gotovo pa ostajajo parcialni — ter tako nezadostni — v prej omenjeni funkciji, osmišljevati nekaj, kar jim je po svojem bistvu tuje. Še Adorno, na primer, ki je heglovsko in sociološko-historično določeval in opravičeval dodekafonijo in dodekafoniste, je nastopal v imenu resnice. (Do absurda je ta ideološki kriterij prignan v ZSSR, kjer o delu odloča »ideološka«, t. j. politična ustreznost, ali v ZDA, kjer odloča ekonomski faktor).

(Samo)nezadostnost in neustreznost teo/teleo/ideološkega (logocentričnega) principa glasbene estetike se je eksplicitno pokazala ob fenomenu free jazz. Temu ni bilo mogoče nadgraditi nobene smotra, nobene funkcije, po kateri bi ga bilo mogoče s pomočjo vse-mogočnega logosa razvrstiti in ga vrednotiti v imenu (»raz«) tega ali onega smisla, vrednote. Free jazz je pritisnil ob zid tradicionalne estetike, kajti free jazz je (teleološko) brezsmiseln (in ne nesmiseln), je brezvrednoten (ne pa ne vrednoten), je odprto/zaprta (glasbena) struktura, je igra.²

»Princip igre je ateleološki princip« (A. Medved, Eseg o slikani plastiki, Problemi 78*79). Ni samo slučaj, da se je igra kot simbol (glasbenega) dogajanja eksplicirala prav v (free) jazzu, in da pojava igre kot misli ter free jazz časovno nekje sovpadata in sopripadata. Bistvena kvaliteta jazza že od njegovega nastanka sèm je improvizacija: princip odprtih možnosti, nepredvidljivih perpetuirajočih se situacij. Tudi današnja razvojna stopnja resne (klasične) glasbe je na praktično istem nivoju, kar dokazujejo improvizacije, ki jih uvajata npr. Stockhausen in Globokar. Igra kot opisani način dogajanja (glasbenega) sveta, kot modaliteta njegove biti, je brezkončna (ne neskončna), ni naperjena proti ničemur zunaj sebe, njena pravila so pravila dogajanja, (glasbeni) svet in (glasbena)

igra sta sodoločena in sodoločujoča, kot pravi Axelos: »Igra (sveta) je ,tisto', kar nima sebi zunanega pomenjenja, vsebuje vsa. Vsak smisel in vsak cilj, vsaka resnica in vsako pravilo je v njej.« (Jeu du monde.)

Tradicionalni jazz je v dobršni meri zavezan totalnosti, t. j. konvenciji po merilih in z merili tradicionalne estetike, free jazz pa se ne samo osvobodi totalnosti (in zapade pod drug, po Adornu v imenu resnice nastopajoč zakon: dodekafonijo), temveč se v njem totalizira aleatoričnost improvizacije (igre); aleatoričnost je z možnostjo konsonantnih — in po njih disonantnih — intervalov in harmonij sodoločena in sopripadajoča nujnost: free jazz se razkriva kot igra, kot odprto/zaprta struktura. Vprašanje organizacije tonskega materiala se torej ne pojavi več na nivoju nasprotja totalnost/atonalnost, ampak »nad« njim, čeprav ga vsebuje; zavezani smo pač pojmom in terminom tradicionalnega vedenja o glasbi. Total(izira)na aleatorika seveda ni in ne more biti omejena na eno samo razsežnost, takšna dvojna strukturiranost je prisotna v vseh: kontrapunkt oziroma harmonija sta podobno osvobojena (od zunaj položnih, osmišljenih) zakonov: princip igre je princip razsrediščenja. Instrumentarij in predvsem modeli stare estetike in znanosti o glasbi odpovejo³: akordi in harmonski sklopi ne podlegajo modulacijam (v starem smislu besede), ne delujejo več z zvočno barvo itd. Vsako sozvočje (sozvenenje) je »smiselno«, ko/ker je igrano, igrajoče ali izigrano. Orkestracija (prav tako v tradicionalnem smislu besede) je radikalno problematizirana, spreobrnjena. Princip totalne improvizacije omogoča svobodno (pre)oblikovanje materiala; v zvezi s tem jemlje free jazz znova v premislek še druge, celo osnovne formalne gradbene elemente, npr. temo, ki je integralna samo v zasnovi, v zasnutku, nato pa jo vsak od sodelujočih (soigrajočih) znotraj kompleksnega glasbenega dogajanja razvija, modifikira, razgrajuje, nadgrajuje po svoje. Free jazz radikalno izprašuje (kar je v manjši meri prisotno že v klasičnem jazzu) tudi sam glasbeni jezik.⁴

»Neulovljivost«, »odsotnost« pravil, alogična (ateleološka) strukturiranost free jazz so, poleg nerazumljivosti, najbolj pogosti očitki, ki letijo nanj. Ireverzibilnost teh estetskih misli, ne-reflektiranost lastnih postavk in zmožnosti ter sterilnost njihovih modelov nas samo še potrjuje v premišljevanju značaja free jazz in/kot igre

¹ O fenomenu igre so pisali, omenil jih bom samo nekaj: Huisinga, Caillois, Borges, Fink, Axelos, pri nas A. Medved.

² Ob strani puščam tu problematiko igre kot simbola (glasbenega) dogajanja sveta. V tem fragmentarnem zapisu skušam nakazati pot k estetiki free jazza in/ kot igre. Prav tako nisem načeljal odnosov med človekom/igralcem (igrajočim) in (glasbeno) igro.

³ O problematičnosti znanstvenega izračunavanja in izpraševanja umetnosti je pisal A. Medved v 97. številki Problemov (Vprašljivost znanstvenega raziskovanja umetnosti).

⁴ Problematiko semantičnih razsežnosti v jazzu je načel M. Dekleva v Glasbeni mladini.

KAJ JE POVEDAL PREDSEDNIK POPIT?

(na 23. seji CK ZKS)

dimitrij rupel

Kaj nam prinaša najnovejša seja centralnega komiteja slovenske partije? Kaj prinašajo politične izjave tega sestanka, kaj sploh politična beseda te jeseni? Zdi se, da oživljajo razmišljanja, ki smo jih nekako pozabili — ali je bila doba poletja tako dolga, smo se mar bolj zanimali za valutne težave po svetu, za lastne gospodarske težave, za gospodarske težave na svojem delovnem mestu? Smo se preprosto uspavali v razkošju poletja? Ali pa je jezik, ki ga ta hip posnemamo z najrazličnejših tribun, res ostrejši, kot smo bili vajeni? Je na to vplival nedavni obisk Brežnjeva, je to skrb za notranjepolitično konsolidacijo, za varnost dežele?

Tu je akcija petindvajsetih poslancev, o kateri smo že pisali, ki pa je za in veselje nad njo nekako ne potihneta, in skušata povesti politična razmišljanja v globine, ki se jih sicer morda ne bi dotikali. Je ta globinska operacija nujna, pogojena z resnimi političnimi interesi?

S kratko analizo teksta uvodne besede predsednika CK ZKS k peti točki dnevnega reda (poročila sekretariata CK ZKS; o delu sekretariata CK ZKS med 20. in 23. sejo CK ZKS; o stališčih, ki jih je sekretariat CK ZKS sprejel o akciji nekaterih poslancev — komunistov pri kandidiranju članov predsedstva SFRJ iz Slovenije in o izvajanju sklepa 21. seje CK ZKS o ustanovitvi občinskih organizacij ZK v Ljubljani) 23. seje CK ZKS — bomo po-

skušali izluščiti jedro predsednikove politične ocene in napovedi, predvsem pa določiti strukturo političnega pogovarjanja na Slovenskem ta čas.

Predsednikovo razpravo smo opazovali predvsem s treh vidikov, ki so ponujeni sami od sebe, prav tako smo ta komentar razdelili v tri točke:

1. vprašanje ideološko-zgodovinskega **konteksta**, v katerem se je obravnavala imenovana akcija poslancev;

2. vprašanje avtentičnih političnih interesov različnih političnih dejavnikov na Slovenskem — s posebnim ozirom na termin **»igra«**;

3. vprašanje političnih mitologij in **popularnih oznak-etiket**.

Ad 1:

V prvem odstavku svoje razprave predsednik Popit govori o posebni pozornosti, ki jo je pritegnilo poročilo sekretariata CK ZKS o »poslanski zadevi«. V drugem odstavku je govor o ustavnih amandmajih. Govornik je prešel s posebnega in konkretnega na splošni in širši problem. To je storil, da bi pokazal **kontekst**, v katerem se je godila akcija poslancev, oz. da bi temu konkretnemu dejanju dal pravi položaj in težo. Ta širši kontekst je vprašanje *po-revolucionarnega* obdobja v socialistični revoluciji. Položaj je takle: ko so se po svetu socialistične revolucije nehale, so se kot njihovi dediči v večini primerov ustalile, oz. razvile **restavracije** pa **birokratsko-tehnokratski absolutizmi**. Posebno usodo in vlogo pripisuje govornik naši revoluciji in našemu porevolucionarnemu razvoju, ki je šel po srednji (neskrajni, ne-ekstremni) poti, po poti **demokracije in samoupravljanja**. Nov vrh (če ne sklenjena, nemotena linija razvoja) revolucije (revolucionarne kontinuitete) predstavljajo ustavni amandmaji: »... z ustavnimi dopolnili ... razvijamo in krepimo temelje slovenske državnosti s socialističnim samoupravnim sistemom. To so dalekosežne spremembe, ki po vsebini pomenijo revolucionarno spremembo in nadaljevanje naše revolucije...«

Vzpostavljeno je naslednje razmerje: na eni strani akcija poslancev, na drugi **edina neekstremna revolucionarna pot na**

parku.«

»Ne! Spustite me v mesto ... lepo prosim ... samo še enkrat ... vse bom popravil.

»Pojdi, če zmoreš,« mu je odvrnil starec. »Po treh prehojenih korakih se boš zgrudil. Zamudil si.«

Mladenič ga ni več slišal, samo svoje srce je še čutil. Utripalo je v enakomernih zaporedjih, kot če bi nekje, daleč v gozdu, drvarji podirali drevo.

»Tok ... tok ... tok,« je pela sekira.

Zvok sekire pa se je mešal s starčevimi besedami:

»Ostani tukaj; ozri se na vsa ta nenavadna drevesa, ki sem jih posadil. Vsako ima svojo preteklost ... pridi! Pripovedoval ti bom o njih. Poslušaj, kako stokajo, kadar se veter zaganja v njihove krošnje ... Ti je všeč tulipanovec? ... Poznaš to drevo? ... Pridi!«

Starčev božajoči glas je fanta predramil. Kot začaran se je dvignil s klopi — utrujenost je prešla. V nekakšnem polsnu je sledil starcu.

»Je še daleč?« je spotoma vprašal.

Starec se je obrnil in dejal:

»Vidiš tisto jaso med drevesi? ... Samo še nekaj korakov je do tja. Opri se na moj komolec ... samo še nekaj korakov ...

Nedelja. Med drevesi je vel prijeten hlad, med gostimi zelenimi krošnjami so se lovili sončni žarki.

Lahna sapa je nosila s seboj opojni vonj po smrekovih iglicah. V parku je bilo polno sprehalcev.

Po beli potki je prišla starejša ženska — spremeljal jo je plavolas fant. Nosila je temno, dolgo

obleko. Na glavi ji je počival klobuk, izpod širokih krajev pa so kukali rjavi, kratko pristrženi lasje. Kljub letom je bil njen korak lahkoten. V pasu je bila še zmeraj vitka. Nosila je očala z okvirom iz biserne matice, ki ni mogel skriti njenih, še vedno lepih, velikih oči. Polne, nekoliko blede ustnice, so dajale slutiti, da je bila nekoč zelo lepa.

Na licih ji je počival spokojen nasmešek. Sprehod s sinom ji je dobro del. V parku misli ne hitijo z brezglavo naglico. Ujamejo se v korak z nogami, ki zložno korakajo od drevesa do drevesa.

Ko sta prispela do majhne jase, je njen korak zastal. Pogled ji je splaval k drevesu, ki je samevalo sredi trate. Obstala je; na obrazu se ji je videlo, da razmišlja.

»Nenavadno,« je dejala.

»Kaj je nenavadno, mama?«

»Ljudje hodimo po svetu kot slepi. Tolikokrat sem se sprehajala po tem parku, pa se mi zdi, da sedaj prvič vidim to drevo... Mar ni čudovito?... Kako lepe cvetove ima — žalostno lepoto izžareva. Verjetno zaradi barve cvetov. Lila barva je tako otožna... Kaj meniš?«

»Da, mama,« ji je odsojno odvrnil sin.

Ona pa je dalje strmelela v drevo, ki je obračalo velike čašaste cvetove proti oblakom.

Sin se je nemirno prestopal.

»Le zakaj so cvetovi obrnjeni navzgor?« se je polglasno vprašala, kot da sluti, da je sin ne poslušal.

»Razprti so kot proseče dlani... Zakaj?«

»To je zato, da ulovijo več svetlobe.« ji je hladno pojasnil sin.

svetu — ki se je izognila restavraciji in absolutizmu. Da je predsednik Popit menil razpravljati o poslanski aferi ravno v smislu teh osnovnih koordinat, potrjuje še podčrtani stavek: »Mislim, da je na mestu občutljivost za vse tisto, kar ne utrjuje državne in samoupravne pozicije Slovenije...«.

Poskusimo si nekoliko podrobneje ogledati, kaj je s temi stavki napovedal predsednik ZKS. Samo po sebi umevalno je, da je kontinuiteta revolucije bistveno politično-ideološko vodilo — nekakšen pogoj sine qua non. V današnjih razmerah revolucionarna kontinuiteta pomeni ustavne amandmaje, spreminjanje ustavnih določil. Revolucionarna kontinuiteta bi bila ogrožena, če ne bi utrjevali teh določil in sprememb, kar pa nadalje pomeni, če ne bi utrjevali državne in samoupravne pozicije Slovenije. Če ne bi utrjevali državne in samoupravne pozicije slovenske družbe, ki se oglašuje v ustavnih amandmajih, pa ne bi ogrožali samo revolucionarne kontinuitete Slovenije in Jugoslavije, ampak bi avtomatično padli v skrajni, ekstremni tir socialističnih revolucij, v restavracijo buržoaznih ali petrifikacijo totalitarnih birokratsko-tehnokratskih odnosov. Torej smo pred naslednjo dilemo: ali utrjevanje državne in samoupravne pozicije Slovenije, ali propad revolucije, zdrknjenje na nivo zavoženih revolucij sveta — kar je dejansko svetovna in zgodovinska dilema, saj so vanjo zapletene vse mogoče revolucije in smo menda na takšni točki, ko stabilnost pogoj/e/na, oz. vprašljiva — kar spet pomeni, da imamo Slovenci po eni strani edinstveno priložnost, da postanemo primer, zgled, zgodovinska avantgarda, na drugi strani pa obstajajo najrazličnejše nevarnosti, ki lahko popolnoma preobrnejo zgodovino v mračno smer (reakcija, konservacija...).

Tretji in četrti odstavek predsednikovega teksta spet omenjata poslance — in sicer skušata zmanjšati pomen zadevne akcije, ugotavljata, da gre za vse skupaj tri poslance, ne za petindvajset, saj so se marsikateri od njih slučajno znašli na spisku; ob tem pa »akcije« ni potrebno ponovno ocenjevati — saj »obstajajo težnje, ki namenoma razpihujejo polemiko in s tem skušajo odvrti pozornost od bistva stvari«. Polemika o akciji, prav tako pa tudi akcija — v njej je vse polno nebitvenih, naključnih prvin, tako pravi predsednik Popit — ni bistvena, ni pomembna. Akcija bistvo skriva, prikriva.

Bistveni in odločilni so vsekakor ustavni amandmaji — to pa na ta način, da poleg svoje konkretne vsebine — utrjevanja državne in samoupravne pozicije Slovenije — vežejo nase zgodovinske dileme socializma na razpotju med buržoazno reakcijo in totalitarizmom. In tu zdaj nastopijo naši poslanci s predlogom dodatnega kandidata za predsedstvo SFRJ, ki ni uspel niti v prvi inštanci svoje nesamoupravne, nedemokratske poti do kandidatne liste. Mala peščica poslancev, ki je celo po besedah predsednika Popita zagrešila nepomembno dejanje, se nenadoma znajde v kontekstu svetovne zgodovine — nekako v spopadu z vrhuncem svetovnih socialističnih revolucij! In jasno je, da — če bi se odločali med svetovnim prvenstvom in nepomembno, osamljeno akcijo poslancev (ki so bili povrh samo trije?) — ne bi mogli imeti posebnih pomislekov.

Toda konflikt, dilema je zastavljena z vso resnobo: čeprav imamo v mislih in

dejanjih pomembne reči, kot je vprašanje političnega sistema v najširšem pomenu besede, moramo razmišljati o protinapadu v obliki »neodgovornega koraka« posameznikov! Premislimo — kako naj bi trojica zbeganih poslancev ukrivila našo socialistično pot! Kako naj bi akcija, ki ni imela niti sreče, niti uspeha, niti podpore, niti ni bila bogve kako spretno zasnovana, niti ni posegla po begvevsko prevratnih kadrovskih zamislih (E. Kardelj, E. Petrič) — zavrla samoupravljanje v naši deželi in nas pahnila bodisi v kapitalizem, bodisi v stalinizem?

Toda — kakor da nekaj v našem računu ne drži? Ali je samoupravljanje v Sloveniji, tako rekoč revolucija pri nas v tako slabotnem položaju, da bi jo bilo mogoče zlahka omajati? Saj takšna bojazen ne more biti resna politična hipoteza? Če pa tako mislimo, si moramo zastaviti spet drugačno vprašanje: ali ni morda predsednik Popit sam nekoliko »razpihnil« nedolžne aferice? Če pa še na to vprašanje ne moremo dati pritrdilnega odgovora, se moramo problema lotiti še z nove plati in poiskati v tekstu drugačne interpretacije. Poiskati moramo neko bistvenejše ozadje »poslanske akcije« oziroma predsednikove kritike, saj da bi bilo v nevarnosti bistvo naše in svetovne revolucije, oz. ustavne preureditve naše države in republike — bi ga moralo prekiniti, zatemniti kaj usodno in strašno orodje in orožje. Da bi predsednik slovenske partije brez potrebe razpihoval nepomembne, obrobne, nebitvene škandalčke — komaj verjamemo.

Ad 2:

Predsednik CK ZKS je v četrtem odstavku svoje razprave spregovoril o dezorientaciji in slabljenju akcijske sposobnosti Zveze komunistov. Nadalje je precej prostora posvetil vprašanju partijske discipline in enotnosti delovanja članov ZK. O teh problemih je resda govoril shematično, nekoliko tudi v jeziku, ki smo ga nekako pozabili, zelo načelno, kategorično in seveda — kot je za takšen jezik pravilo — ne da bi načeljal problematična mesta — v glavnem pripovedujoč odgovore, ne da bi se temeljito porazgovorili o vprašanih. Ta jezik je gotovo jezik politične akcije, direktni vzvod pragmatične politike — in o teoretični preciznosti najbrž niti ni ustrezno razpravljati (seveda ne mislim, da ne bi bilo potrebno na mestu, kot je zbor centralnega komiteja, ostro — tudi teoretično določiti domet posameznih kategorij). Kljub našim pripombam o jeziku pa je treba zgornjim problemom (dezorientacija, disciplina...) posvetiti vso pozornost in predsednikove besede v celoti resno obravnavati.

Kritiko akcijske slabosti partije je Popit kasneje povezal z obžalovanjem porasta tehnokracije in tehnokratske miselnosti, oz. porasta delovanja »centrov ekonomske moči, ki se oblikujejo in delujejo zunaj vpliva samoupravljavcev«. Z drugimi besedami, ZKS se ni dokopala do pravih instrumentov, da bi bila kos novim gibanjem, predvsem v gospodarstvu. Ta gibanja partija ugotavlja, vendar je proti njim nekako brez moči. Še drugače povedano: pojavljajo se moči, nič več v soglasju (morda verbalno v soglasju) s politiko partije.

O temelju in rešitvah tega konflikta, ki se v različnih formulacijah sicer že nekaj časa pojavlja v naši politiki, na tem mestu težko razpravljamo, bržkone pa gre za dovolj bistvena vprašanja, da se za hip

vrnemo k našim dvomom glede hipotetičnega konflikta na relaciji: poslanci — zgodovina socializmov, še posebej, ker se nam je prav tam zastavilo vprašanje borbe moči in vprašanje sposobnosti kljubovanja temeljni orientaciji naše družbe. Nekako zmajevali smo nad možnostjo realnega spopada na imenovani relaciji (poslanci — socialistične revolucije). Toda — predsednik Popit je v toku svojega teksta nekoliko dopolnil definicijo poslanske akcije, saj je večkrat omenil dozdevne sile za poslanci — in jih končno tudi identificiral kot nasprotnike konkretnih političnih dogovorov v naši republiki, oz. kot »centre ekonomske moči«, ki se izmikajo kontroli partije. Vprašanje je, ali je dobro identificiral poslanske namene (naše mnenje je, da se mu to ni posrečilo in da je uprizoril nepotreben show — sicer v nekem smislu dovolj zgovoren, o tem pozneje) — vendar smo se vsaj v »drugi stopnji« dokopali do resničnega konflikta. Konflikt je na relaciji: nekontrolirani centri ekonomske moči/tehnokracija — partija/čuvvar revolucionarne kontinuitete. V tem primeru se nam vprašanje moči »prevesi« na drugo stran: dejansko je sklop »revolucionarne kontinuitete« šibka moč in premoč je na strani ekonomskih gibanj. Pravzaprav ne gre preprosto za nekakšne revolucionarne lovotrike, ampak za ideologijo pripadnosti revolucijam — in ta ideologija se kaže v našem konfliktu, takšnem, kot ga je narisal predsednik ZKS — šibka stran, nemara tako šibka kot »poslanska akcija« in je bil Popit v svojih začetnih besedah vendarle pravičen sodnik, ko je določil za soigralca poslance in svetovne revolucije.

Z drugimi besedami — sam predsednik ZKS je implicite pokazal na nezadostno moč socialistične ideologije, oz. na nezadostno moč koncepta državne in samoupravne pozicije Slovenije — seveda vis-a-vis ekonomskim gibanjem, ki nekontrolirano rasto zunaj vizirja ZKS. Še drugače — ustavna dopolnila, spremljana z ostro akcijo ZKS in njeno notranjo disciplino, učinkovito organizacijo in enotnostjo — naj bi zaustavila nekontrolirano rast ekonomskih centrov moči, ki so seveda tudi politični centri moči. Edino na ta način bo še mogoče ohraniti revolucionarno kontinuiteto! **ZKS se tedaj mora ponovno konstituirati kot moč.** Ker pa vidimo, kakšna je moč ideologije in verbalne pripadnosti revolucijam (na primeru poslanske akcije), najbrž istovrstna moč ne bo zadostna, da bi »ukrotila« nekontrolirano drvenje tehnokratsko-ekonomskih struktur. Moč ZKS se bo morala povečati, konkretizirati — materializirati. Partija ni debatni klub, je bilo rečeno z govorniškega odra, temveč organizirana sila. Tu ni kaj prida razprave, ampak akcija. Seveda nimam namena izdelati politološke študije aktivizma in izvora akcije (Mojca Drčar je na primer problematizirala vprašanje enotnosti, ki naj bi nastala po dolgotrajni notranji razpravi — kar najbrž res nekoliko diši po diskusijskem klubu — kot alternativo pa je nakazala tako rekoč diktatorsko-oblastveno pot), vendar se s pravico vprašam, kdo daje signal za akcijo, če ne volja ljudstva — ta pa najbrž mora biti večkrat preverjena, konzultirana ... ali pa je volja ljudstva spet mitologija, razredna solidarnost mitologija, delavski razred mitologija, demokracija ... lepa beseda?

Da ne bi prišlo do razkroja ZK — tako sklepamo iz govora predsednika Popita — se moramo držati »pravil igre, oziroma

obnašanja v našem demokratičnem sistemu«. Gre tedaj za igro, za pravila in obnašanje. Tu je predsednikov jezik nekoliko konkretnješi, bolj realen in bolj razumljiv. Gre za igro, v kateri bo zmagal spretnješi in močnejši — ideologija, lepe besede so postranska stvar. Predsednik ZKS bodri »igralce«, naj se usmerijo k bistvu, naj se držijo pravil, discipline. Bodrenje glede prvenstva v socialističnih revolucijah najbrž ni potrebno, saj smo vsi »za«. Cilj je nesporen, vloga nasprotnikov zanemarljiva. Če igramo za svetovno prvenstvo v revolucijah, je zmaga vnaprej dobljena, ker se je bati, da merila, ki bi rangirala tovrstne igralce in nasprotnike, še niso dovolj precizna — saj je znano, da se na takšno prvenstvo sklicujejo tudi Sovjeti v primeru okupacije Češkoslovaške.

No, tudi na vprašanje, če kontinuiteta revolucij pomeni direktno slovensko državo, bi bilo mogoče najti več različnih odgovorov. Ali je res mogoče obsoditi (ali »biti občutljiv« za) vse, kar ni natanko utrjevanje državne in samoupravne pozicije Slovenije (recimo umetnost ali pa znanost sta redkokdaj uglasena direktno na tovrstne politične projekte)? Upam tudi, da ne bo oglašen za razrednega sovražnika vsak, ki se bo vprašal o utemeljenosti deklaracij o revolucionarnem primatu — ali o definiciji delavskega razreda, demokracije, tehnokracije — z ozirom na Popitove opredelitve.

Na videz je Popitova ost uperjena zoper one, ki se po svoje »igrajo« v težkih revolucionarnih časih. Argument je zgodovinska odgovornost, cilj in način — enotnost partije na platformi slovenske samoupravnosti in državnosti v okviru novih amandmajev. V tem trenutku se igra konča. In najbrž ne namenoma se je govorniku »posrečila« nevarna besedna domislica: najprej je zatrdil, da gre za **igro** in dogovorjena pravila — kmalu nato — v šestem odstavku pa je preklkal: **»Igrali** bi se z usodo lastnega naroda... če bi dopustili, da nam... spodkopujejo...«. Igre ne bo (ali pa je govorniku žal, da se je izdal?), stvari so preresne, da bi se igrali. Ali z drugimi besedami, tako kot je bilo najbrž mišljeno: — nihče (razen nas) se ne bo igral! Kdor bi se kakorkoli prekršil zoper enotno (najbrž gre predvsem za enotnost vodstva) politiko, bo obsojen igranja, hazardiranja, podcenjevanja — in tu krhko čakajo vse svetinje: **narod, delavski razred, revolucija!** Mimo pasti, ki so opazne na prvi pogled — gre namreč za očitne grožnje — čaka še subtilnejša diskvalifikacija za vsak primer. Nekonzformnemu političnemu glasu je namreč obljubljen izobčenje iz najvišjih mitologij, kar samo na sebi (še posebej za delavsko partijo) ne bi smelo biti problematično, postane pa problematično na nivoju množičnih komunikacij. V Popitovem govoru nahajamo dva različna, med seboj nasprotujoča si jezika: prvi je jezik ideologije, ki pristaja na vrsto **klišeev**, ki smo jih že nekoč poskušali odpravljati na primeru sovjetske terminološke poplave; drugi pa je jezik sodobne politike, ki je igra moči.

Ad 3:

Opraviti imamo z grožnjami. Čim dlje traja govor, tem besneje švigajo »reakcionarni modeli«. Poslanska akcija ni nastopila slučajno, ampak se je pojavila, ko je zadan smrtni udarec tehnokraciji — poslanci so kar tehnokratje ali njihovi zavzniki. Še več — predsednik Popit »pri-

»Ne morem si odpustiti, da sem tolikokrat prezrla to drevo. Kako je čudovito! Spominja me na velik šopek tulipanov — le kako mu pravijo?«

»Mar ne veš?« jo je nestrpno prekinil sin.

To je tulipanovec. Edini je v tem parku. V vsem mestu je samo nekaj teh dreves.

Verjetno so prekrhka za naše podnebje.

Petri Rudolf

KOMUNISTE STRELJAJO,
MAR NE?

Pri petih letih se mi je zgodilo, da sem peljal mlajšo sestro v kino. Imela sva premalo denarja in v vrsti pred mano stoječi vojak je kupil eno samo vstopnico. Seveda sem sestro poslal domov; filma tako ne bi razumela, ker sta se en moški in ena ženska ves čas nekaj prijemala in objemala in še sam nisem vedel, za kaj gre. Sestra je prijokala domov, mene pa je mama krepko premlatila.

Sicer pa kaj je to v primerjavi s Kocko, ki se prostituira na Anteni, ko mu zmanjka denarja, pa še predlaga mi, naj mu za en teden posodim žensko; da gre na morje.

Delo od drugega avgusta in Tanjugova vest, da je bil Josip Džerdja na daljšem prijateljskem pogovoru pri predsedniku Nimeiriju.

Če dobro premislim, me najbolj jezi, da ne vem, pri čem sem. Berem, da so se nekateri poslanci neodgovorno vedli, ko so volili predstavnike v predsedstvo; radio pravi, da so v Domžalah enega izmed teh neodgovornih vrgli iz partije, pa še vedno ne vem, v čem je bila ta politično nevdružna poteza. Potem mi Marjan med branjem strukturalizma v postelji pove, da so ti neodgovorneži predlagali amandma, po katerem bi bil lahko še kdo drug izvoljen, pa da to ni bilo prav. Ampak Marjanu se to ne zdi fajn.

Ne, saj ni nič narobe. Ampak blazno me jezi, da ne vem, za kaj v resnici gre.

Brezmejno občudujem pse, ki mirno lulajo — od skupščine in policije pa do zadnjega grma v Tivoliju.

Najbolj pristrčen pijanec je še vedno tisti, ki je nekega toplega avgustovskega dne mirno polulal Daj-dam. Kdo bi ga motil.

Polulaj se študent na cesti. Pa ti bo lulanja enkrat za vedno dovolj.

O, Jaša, Jaša. Opsuj mi mater božjo in oba konja in poln voz kukuruza zrno po zrno pa ti bom opsoval boga in svetega duha in bova prišla na sodišče, kjer ti bom pred poravnalnim svetom opsoval še kakega zemeljskega svetnika in bova bot. Potem greva lahko skupaj v Sudan streljat komuniste — za arabsko stvar.

To res ni človeško. Kaj me briga metafizika in dialektika, zame so pomembni samo človeški odnosi, se razburja Aljoša, ker misli, da vsi ljubljanski študenti vidijo v njem ruskega vohuna.

Potem so ustrelili mojega sodelavca El Ato. Pred državnim udarom sva se srečala v Londonu. Pa je šlo vse k hudiču. Šele kasneje sem pomislil, da bi lahko ustrelil Nimeirija in še koga in bi se stvar morebiti v našo korist zasukala. Pa kaj; Nimèiri je pobil in še bo vse komuniste. Ker za arabske socialiste so trije največji sovražniki — komunisti, Izraelci in Amerikanci. Ostaneta še bog in alah in hvaljeno bodi njuno ime.

Stvar premisleka je, ali naj pošljem k vrugu vsakega pupilčka posebej, potem še vse, ki so komunisti, ker imajo zasluge po položaju, potem mlade neizobražene radikalce z nezrelimi novolevčarji vred, potem karieriste — ampak najprej vsakega posebej in osebno; nato bi začel z načrtnim uničenjem vseh in vsa. En velik boom.

Milanu se je razvezalo in ker je videl že skoraj ves svet (mož je že v letih in pravi, da vse skupaj en kure gleda) in še danes bere Sokrata (praviš, da je tako, jaz

čakuje» nov konflikt ob nadaljnjih ustavnih spremembah, ko bo šlo za »deprofesionalizacijo« politike — posebej v skupščinskem sistemu. Kdor bo kakorkoli želel razpravljati, spraševati, imeti svoje mnenje glede »bodočega« skupščinskega sistema (mimogrede — aktualni skupščinski sistem je malo manj kot buržoazna iznajdba — predsednik Popit je nanj tako rekoč prilepil pečat buržoaznega **parlamentarizma**), o katerem neposvečena javnost sicer še zelo malo ve (šlo naj bi za ukinitve stalnih poslanskih mest?), bo že od Popitovega govora naprej določen, determiniran po reakcionarnem »modelu«. Lahko bi pa — uporabljajoč Popitov besednjak — rekli, da se celo bori za »oblast in položaj«, pa še celo »breznačelno«. (Kaj je bolj breznačelna od politične »igre«?)

Uporabljena so velika imena, bleščeča gesla. Ali smo si popolnoma na jasnem, kako razumemo tehnokracijo? Kaj pomeni center ekonomske moči? Kaj je danes delavski razred? Kaj revolucionarno? Zdi se, da ne moremo sprejeti govora predsednika ZKS brez strahu pred novimi mistifikacijami, novimi mitologijami, novimi transcendentalnimi zavezami. Dokler ne bomo v našem političnem jeziku definitivno dešifrirali — tj. znanstveno razložili (in ne nato razlag držali) — večpomenskosti različnih pojmov, tako dolgo se bomo vsi skupaj gibali na relativno zameglenih, pa (ne)varnih (za manipulacijo) tirih političnega intuitivizma, amaterizma in samovolje. V tem smislu se je tudi bati napovedanih skupščinskih sprememb — saj ima deprofesionalizacija lahko dvojno rezilo — še posebno če bo dejansko pomenila profesionalizacijo na nižjem nivoju, recimo na nivoju občinskih »etatizemčkov«, v kolikor bi bil republiški v resnici presežen, da ne govorimo o državi.

PREDNOSTI IZDAJAVSTVA

taras
kermauner

Rad bi spregovoril o avantgardi, o kulturni, literarni avantgardi — a ne nasploh, ne programatsko, ne emfatično ali odklonilno, se pravi ne apriorno glede na to, kaj naj bi bila ali kaj ne more biti; povedal bi nekaj besed o lastnem — povsem konkretnem — odnosu do konkretne, to je današnje slovenske literarne avantgarde; moje razpravljanje pa se seveda ne bo tikalo samo pojasnjevanja empiričnih razmerij med tem gibanjem in mano, pač pa bo impliciralo tudi teoretske in eksistencialne probleme. To bom storil tem lažje, ker je moj odnos z najnovejšo slovensko avantgardo, s tisto, ki se je formirala tam okrog leta 1964, pa še zmerom ostaja avantgarda, saj dobiva vsako leto nove sokove in živo kri, dvoumen, dvoizen, kar se da dvojen. Konservativci mi očitajo, da sem več in najbolj pristen avantgardist, torej nekdo, ki tako rekoč

poklicno koketira z vsem novim, pravi avantgardisti pa me pošiljajo tja, kamor po svojih letih in generacijski pripadnosti sodim, to je že med stare, zastarele. Pozicija torej, ki je po svoje zelo ugodna, saj dopušča kritičen in samostojen odnos tako do enih kot do drugih, ne utesnjuje ga namreč nobena zavezujoča vez — ne do absolutnih Vrednot, na katere prisegajo stari, ne do programatskega kritizma, ki se mu ljubezenjsko vdajajo mladi. Najbrž je to klasična pozicija pravega intelektualca, ki hoče biti absolutno svoboden, zmerom znova izbirajoč, avtodeterminirajoč, in se zato ne more izogniti usodi, da bo ostal absoluten izdajavec — ta pozicija pa, kot dobro vemo, nobeni sekti, gibanju, stranki, generaciji, zavezai, skupnosti ne more biti po godu, saj pomeni temeljno subverzijo vsega monolitnega, monoteističnega, monističnega, enotnega, celovitega, totalitarnega in totalizirajočega, ob kratkem vsega tistega, čemur se s svojim praktičnim življenjem in teoretsko mislijo na vse kriplje upiram.

S tem »privatnim« uvodom sem svojo tezo že precej jasno nakazal. Spoštujem avantgardo, še več, ljubim jo, hvalim jo, srečen sem, da obstaja, in kjer je ni, vem, da je svet gnil, zakrnel, statičen, brezperspektiven, morast. A vendar: ta avantgarda je zmerom negacija prejšnjega, torej po prejšnjem določena. Je anti-svet, anti-literatura, anti-vedenje in anti-vedenje, ki nastopa en bloc; čim močnejša, čim bolj enotna in brutalna je tradicija, tem bolj brutalna, zanikujoča je avantgarda, čim bolj prisegajo stari na sveto, na vrednoto, tembolj so mladi pišmevritarski in se skušajo podelati na vse, med sabo pa so, o ta paradoks in zvesta kopija svojih starejših vzornikov-sovražnikov, kar se da enotni, držijo se čisto določenih pravil; ta pravila so po vsebini ravno obratna od pravil etabliranega sveta, po formi pa s temi identična; so strašna opresija do vseh deviantnih, vezi svobodnih posameznikov. Analiza dogodkov na ljubljanski filozofski fakulteti spomladi 1971 mi je pokazala, da so morali uporni študenti, ki so zasedli fakulteto, vpeljati sistem, zelo podoben tistemu, zoper katerega so se uprli. Da jim neodgovorni, beri svobodni, avtodeterminirajoči se posamezniki ne bi delali politične škode, so ustanovili najprej informacijski center, ki je imel edini pravico dajati izjave, te izjave pa so morale biti prej preverjene od uporniškega vodstva, nakar so ustanovili celo nekakšno civilno zaščito, zasnovano notranje policije, ki je vzdrževala red itn. Vse to niso delali iz svoje želje, pač pa iz objektivne nujnosti, saj živijo v povsem določenem svetu, ki jim diktira ravnanje in jih — kot nas vse — strukturira glede na svoje pomensko polje.

Najbrž mi boste, vsaj tisti, ki se imate za avantgardiste, ugovarjali: ne, brate, bistvo današnje avantgarde — in res je, da ves čas govorim o tej konkretni današnji slovenski avantgardi, o njeni strukturi ter praksi — je ravno v tem, da sanja, zamišlja, proizvaja nov svet, temeljno različen od prejšnjega, od dozdašnjega. Dovolj sem kritičen, da ne bom zapadel v znanj postopek vseh konservativcev; ti namreč pravijo: ker vemo, da so dozda v zgodovini propadli vsi podobni načrti o zares temeljno novi družbi, smemo sklepati, da bo doživel enako usodo tudi ta in vsak naslednji; nove družbe ni in biti ne more. Tega sklepanja ne delim. Revolucija, ki se je dogodila v teoretskem

mišljenju zadnjih sto let, od Marxa in Freuda pa do Derridaja in Lacana, najbrž ni povsem izsesana iz duhovnega prsta in na nek način gotovo ustreza neki zgodovinski, materialni, praktični možnosti drugega sveta. Vendar — govorim o možnostih, o nastavkih, o trendih in postopnih preoblikovanjih, ki že trajajo in bojo še bogvekoliko. Bistvo naše avantgarde pa je v tem, da pripoveduje in dela absolutni rez tale hip, zdajle, da locira mejo med starim in novim svetom v hipnost, v revolucijo, morda celo v puč, v odločilno zemeljsko-zgodovinsko kataklizmo. Avtorji, ki sem jih naštel, Marx, Freud, Lacan, Derrida niso bili in niso prav nič avantgardni; to so misleci, ki postopoma in v dolgem procesu obravnavajo določena vprašanja, formulirajo nova vprašanja, delajo na izdelavi teh vprašanj, nanja deloma tudi odgovarjajo, odpirajoč s tem nek svet, ki dotedaj, do njih še ni bil viden. Naši avantgardisti pa so mnogo bolj podobni Brétonu ali Daliju kot Cézannu, bolj Marinettiju kot Mallarméju, bolj političnim prerokom kot tistim dolgotrajnim subverzijam, ki dejansko in na dolg rok najbolj učinkovito razžirajo danost, odkrivajoč drugačne možnosti prebivanja. Naša avantgarda je ekskluziven kulturno-političen boj, spopad, opredeljuje fronte med tem in onim za vsako ceno, ne spraševanje, temveč odgovarjanje, pritisk na tiste, ki ne ravnavo enako hitro, odločno, silovito, nasilno in védečno kot ravna najbolj izpostavljeni, najdlje v negaciji prišli, najstrastnejši del avantgardne elite.

In vendar — kljub vsem tem in še drugim kritičnim pomislekom, ki jih imam do tradicionalnega ravnanja avantgarde, do njenega prečestokrat tako slepega ekskluzivizma, ki najprej reče ne in šele naknadno skuša ta ne utemeljiti, ki najprej napade in udari, a šele potem analizira, kaj je pravzaprav pomenil ta njegov napad, kaj je hotel z njim doseči, ki goji vsesplošno spontanost, pa se je sam ne more držati, saj jo propagira in prakticira do kraja metodično, brez napake, včasih celo sterilno — kljub vsem tem izkušnjam, ki nekому nekoliko bolj avtokritičnemu preprečujejo spontan vpis v stranko sistematične negacije ter rožnatih socialnih obetov, avantgardizma ne le da ne morem zanikati, temveč se mu ne morem niti odreči. Kam pa bi prišli, če bi nam vladali nenehoma oni samozadovoljni, ponavljajoči se, nasilni čurvarji Večnih idej, ki niso seveda nič drugega kot mitomanska utemeljitev njihove prakse, sakralizacija nečesa čisto konkretnega, kar je treba z analizo in akcijo načeti, da bi se zaprte stene golo reproducirajočega se sveta razmaknile, pokazale svoje pore in omogočile našo — mojo — svobodo; najbrž je takšna akcija in analiza, ki se ne ozirata na sakralne insignije in policijske kordone vsakterega establishmenta, celo sama na sebi že svoboda, odpiranje oken, intenzifikacija zraka, omogočanje gibanja. Ali ni avantgarda že vnaprej strukturiran, pripravljen, zaželen protipol samega establishmenta, da se ne bi sesiril, zamrl, posušil, vendar ne protipol v pomenu podrejenosti, tak, ki samó ne vede in nehoté igra igro konservativizma, ohranitve danosti, temveč protipol (proti-akcija), ki svet odpira, establishment ruši, omogoča drugačno. Če ne verjamemo več v osnovni model sveta, ki naj bi bil monolitna, vase zaprta, uravnotežena, avtonomna, totalna, totalitarna in totalizirajoča (se) struktura, temveč izhajamo iz

sveta kot heterogenosti produkcij, razlik kot akcij-praks, iz sveta torej, ki ne dopušta strukturalne zaprtosti, temveč je prepričan, da so strukture samó začasne, samo teoretski in praktični modeli ravnarja ter mišljenja, ne ustrezajo pa materialni ter zgodovinski dejanskosti našega sveta, potem nam avantgarda mora pomeniti neogibno sredstvo avtodestrukcije sleherne strukture in establishmenta, slehernega dokončnega in celovitega sistema, torej eno najuspešnejših sredstev človeškega osvobajanja in zgodovinskega pa osebnega predrugačevanja (da ne uporabljam besede razvoj). Avantgarda postane s tem ideološka negacija ideološkega sveta, vendar se v konfliktu dveh ideologij omogoča, da se misel avtoreflektira, da zavzame kritičen odnos do obeh ideološkosti, ekskluzivnosti, samoumevnosti, do obeh terorizmov in opresij; da se v tem konfliktu pokaže razpoka sveta, v kateri se lahko naselimo, saj nam ravno kratak stik absolutne funkcionalnosti, raztrganje idealnega kroga, ki ga uveljavljata tako establishment kot avantgarda, čeprav vsak svojega in konkurenčnega, omogoča zamisel in izkušnjo odprtega, ekstatičnega, nezaključnega, ne na odgovorih, temveč na vprašanjih utemeljenega, naključnega, približnega, izmikajočega se, na nobenem predhodnem Logosu in Idejah in Védenju postavljenega, sproti se porajajočega, čeprav zmerom znova sklepajočega se, zapirajočega se, končujočega, a spet znova počenega, proizvajajočega in izginjajočega sveta.

Avantgarda torej ni svoboda, temveč že realnost ne-svobode; vse avantgarde se, ko se udejanijo, spremenijo v zaprte sisteme nasilij in pedagoških Očetov, s čimer pa ni rečeno, da so zato že vnaprej konservativne, ne, nikakor, šele ko se strdijo, se njim nasproti že porode njihovi grobokopi. Zato avantgarde niso zanimive kot programi in sistemi, pa čeprav quasi-sponatani, temveč velja odprta zgodovinska praksa, ki se je udeležujejo, igriva in ne-programirana proizvodnja sveta, v kateri sodelujejo. Množični nekonformizem današnje mladine, ki se upira svetu starejših in se zato programsko drugače česé, oblači, govori, obnaša, je glede na svoj sistem strahovit, usoden konformizem, ki zahteva enako popolno prilagoditev revoltniškim pravilom (pravimo jim moda, pa niso samo to, v slabem pomenu besede, temveč realen socialen sistem), kot jo terja od prebivalcev današnjega sveta industrijski tip produkcije in totalitarne države. Udejanjanje svobode kot temeljne človeške potrebe odpravlja dilemo med konformizmom in nonkonformizmom; namesto gesla zoper (kontra) skuša izdelati prakso drugače. Drugače ni niti zoper niti za. Je preprosto drugače. Je naseljevanje v tisti razpočenosti danih sistemov, o čemer sem govoril prej. Je neprogramiran svet. Je mutacija, ki je ni mogoče prognozirati, saj se zmerom loči od zaželjene. Je vsak čudežni hip mojega življenja — od mojih socialnih reakcij do čustvenih vzgibov — ko se mi posreči biti nečemu nezvest: Ideji, Sebi, Tradiciji, Kontinuiteti, Revoluciji, Morali, vsemu stabilnemu in samoumevnemu in trdnemu in večnemu; ko izneverim pričakovanja mojih somišljenikov in nasprotnikov, ko me vrže po tirnici, ki je ni mogoče opisati ne kot krog in ne kot elipso, temveč kot nekaj zmedenega — seveda zmedenega glede na našo dozdajšnjo vednost o geometričnih likih, o pravilnosti čustvovanja in socialne-

pa trdim, da ni tako — premisli, kdo ima prav), je v dolgem razgovoru, kjer je bil sogovornik samemu sebi, zaključil, da vse hudič jemlje. En ameriški znanstvenik, ampak ne tak kot ti jugoslovanski buzdovani, je zbral ogromno podatkov o ameriškem načinu življenja; o onesnaženju zraka (ljudje množično crkavajo za srčnim infarktom); o tem, da so znanstveniki omejili eksplozijo atomske bombe od ene milijoninke na eno desetinko sekunde (skoraj ni, da bi verjel); o divjem pohlepu po tistem trapastem kosu pločevine; o filanju možgan in dokazovanju ljudem, da potrebujejo prav to in ne kaj drugega. Morje podatkov je ta znanstvenik zbral in jih dal v kompjuter. Rezultat je bil — dizastr.

Ti naši buzdovani pa nimajo veze.

Zaradi dobrih družinskih odnosov sem bil tiho, mislil sem si pa, da bi bilo lepo videti, ko bi komu padla na glavo atomska bomba, pa četudi je ne bi razneslo.

Sem pa odločno proti, da bi tako krvoločnost zagrešili nad kakšno institucijo ali ustanovo, pa četudi je to Delo. V pasjih dneh so že spet pisali nekaj o demokraciji. Delo pravi, da študentje niso demokratični. Šetinc pravi (v našem imenu, seveda), da to velja za Delo. Menda bo bistvena razlika v tem, da je demokracija za tiste trezna politična igra z jasnimi pravili; naša demokracija pa je lahko samo dogovor za izpeljavo akcije in akcija sama v okviru strategije, ki ni in ne sme biti jasna in dokončna.

Kar se pa socializma tiče, je vprašanje za vse v principu že rešeno.

O demokratičnosti Dela naj velja, da so pravila toliko časa nekaj vredna, dokler je igra fair. In seveda ima že spet najbolj prav tisti, ki lahko svojo pravico dokaže z argumentom moči, česar mu pa navadno niti ni treba dokazovati, ker je že tako deležen velike mere spoštovanja

in strahu; če že ne iz nevednosti, pa zaradi ugleda in mrzlično potrošniško kariernističnih aspiracij. — 30^a C.

Pa ne da bi bili študentje kaj boljši. Tam se tistih deset aktivistov nekaj sili, potem enega krepko mahnejo po gobcu, ker preprosto ni vedel, za kaj gre. Zdaž mu je vse jasno; doma imajo po očetu — rudarju 200 din pokojnine; več kot pol štipendije je pošiljal domov; končno je čisto suh. Akademsko smrkljad.

Nekje pri Vrhnikih je en lep bungalov. V gozdu, mir ob vodi, mlinček in ribice. Mož je s trebuškom in rahlim smislom za humor precej prijeten. In pravi, da ne ve, kaj bi. Ima 3500 din pokojnine, zraven pa zasluži še 2500. Kakorkoli — proti njemu nimam nič in tisti bungalov mi je nad vse všeč.

Mislím, da je to, čemur pri nas v bifeju pravimo svinjarija, manipulacija, izigravanje (itd.) nekje drugje. V bifeju vemo, kje. In če bi kdo mene poslušal, bi za dobro socializma ukinitel vse bifeje, prepovedal bi točenje alkoholnih pijač; da pa mi ne bi kdo očital omejevanja osebne svobode in razkroja trgovine, industrije in sploh, bi predlagal neomejeno kajenje cigaret F 57 in omejeno ter kontrolirano količino marihuane, da bi vsi samo rožce gledali in na lepe stvari mislili. V imenu demokracije pa bi najostreje prepovedal vsako obliko monopola in izkoriščanja sploh. Topogledno bi bilo verjetno zaželeno ukiniti Tanjug kot tak. Dodaten predlog bi bil študij kitajske revolucije. Tako bi lahko vsakdo razumel, zakaj je dobro ukiniti korupcijo in poslati direktorje enkrat na leto za kak mesec obdelovati zemljo ali pa v mladinske delovne brigade; zanesljivo bi se zmanjšalo število srčnih infarktov, ki nastajajo zaradi prevelikega števila službenih potovanj na konvertibilna področja in reprezentančnih večerij ob Astorju in vodki; pa še možgani bi se ji mprečistili in razvetrili.

ga reagiranja. Fantastična šansa in usoda: izdajati tradicijo z avantgardo in avantgardo s tradicijo, biti ob obeh, a ves čas tiščati figo v žepu in to figo hip zatem tudi moleti obema odrešeniškima gibanjima pod nos. Prebivati v svetu, ki ni v ničemer odrešeniški, se torej ne angažirati glede na ta ali oni eshatološko-soterični cilj, tega pa imata zmerom tako Avantgarda kot Tradicija, biti glede na zahteve takšnih obvezujočih Gibanj neangažiran, pa se vendar kar naprej »angažirati« v previranjih trenutka in časa, prakse in zgodovine, teorije in misli. Torej: ne se angažirati, ker angažma pomeni zavezo, zaveza pa je hlapčevanje zaprtemu sistemu: strukturi. Živeti onkraj in brez neprimerne dileme: angažma — neangažma. Sodelovati v svetu, za vsako ceno in čim več proizvajati, se boriti, pretepati, negirati in priznavati, celo moliti, biti ponižen do čudežev tega sveta, do veličine žrtev in herojskih dejanj in odličnih okusov in prelestnih barv in človeške radikalnosti, pa biti hkrati vendarle kolikor se da nesramen, nespoštljiv, sumnjičav, problematizirajoč, oster, jedek, torej biti plastičen in morivski, razmeččan in grenek, da bi v norem »duzlu« sproti izkušane, nepredvidljivega, pogoltno-asketskega, podaniško-osvajalskega, brizgajočega in razbrizganega, heterogenega, razlikujočega, iščočega, begajočega in lovečega se pobožnega orgazma naletel na mutacijo, ki je velezdaja vsega danega, bivšega in prihodnjega.

Zanikati svet? Priznavati ga? Ne eno ne drugo, ali pa oboje. Saj ga vendar z zanikanjem najbolj priznavamo: če se zoper njega borimo, najbolj tehtno priznamo, da je vreden (tega našega boja in vsakterega tveganja). Če ga priznavamo, ga kajpak zanikamo; bodi kot danost, ki jo s priznavalno akcijo negacije podiramo, ali pa kot danost, ki jo uničujemo, s tem da jo samó branimo (najhujši konservativci so najuspešnejši grobarji). Včasih je konformizem kontraakcije, avantgarde tolikšen, da je najbolj svobodno biti očiten, načelen konservativec — kadar se vsi pristni konservativci šemijo v revolucionarje, je razglašati svoj konservativizem najprisrčnejše pohujšanje; pred nedavnim je to veljalo za položaj na Slovenskem. Potem pa je spet treba paziti, da se res ne ujameš na dejavni konservativizem, da se v boju zoper laži-revolucionarje, zoper gestikulirajoče avantgardiste, ki prisegajo na Ideje in Resnico in Pravico in Novo in Ustvarjalnost in Programe in pravo Prihodnost, ne pustiš zalepiti na drugo plat istega; na funkcionalizem in strukturalizem. Ta dva je treba pogumno izigravati zoper zastarele forme družbovanja, zoper nacionalistična in quasiosocialistična obujanja nekkih zavezujočih občestev ter nestrukturiranih populističnih gibanj, ki ne morejo nadomestiti sodobne institucionalizirane in strukturirane, čeprav tudi stratificirane in nivelizirajoče družbe-države, obenem pa jih je treba vse skupaj izdati, ker temeljno ruinjajo potrebo po svobodi, to je svobodo (osvobojanje) sámó. Potreben je transavantgardizem in transstrukturalizem, vendar ne v pomenu, da sem »naprej«, »višje« od obojega (oboje je »večno«, večno se obnavlja), temveč da sem drugje: v njihovih razpokah, tam, kjer logocentrični, teleološki, totalitaristični svet ne more več sestaviti konca s koncem, kjer simetrična struktura Logosa kaže svo-

je zvite korenine, deviantni vir in prakso, svojo nevrozo in psihozo: avtodestrukcijo homogenizirajočega Smisla.

KAJ JE REVOLUCIJA? niko grafenauer

Film Žike Pavlovića Zaseda (scenarij in režija Žika Pavlović; kamera: Milorad Jakšić; igralci: Milena Dravić, Ivica Vidović, Slobodan Aligrudić, Severin Bijelić; proizvodnja: Avala-film), ki je bil posnet že leta 1969 in smo ga v Ljubljani, zaradi znanih dogodkov okrog njega, lahko gledali šele pretekli mesec od devetih zvečer, se s svojo revolucijsko tematiko uvršča med tiste Pavlovićeve filmske stvaritve, v katerih avtor problematizira ideološko podstat zgodovinskega prevratništva, akcije, socialnega gibanja. V območju Pavlovićeve problematizacije se ideologija kot sistem idealnih vrednot, v imenu katerih je zgodovinska akcija sploh započeta, prikazuje kot vprašljiva zadeva, ki je brez pravega integrativnega učinka, zato imajo tudi vse akcije v filmu bolj ali manj »privatno«, ideološko malo pomembno, a vražje realno obeležje. To velja tako rekoč za početje domala vseh glavnih akcijev v filmu, ki zastopajo predvsem svoje konkretne interese, nikakor pa niso glasniki in uresničevalci kakih višjih Načel, Idej in Vrednot.

Nemara ne bo odveč, če skušamo v nekaj potezah označiti pglavitne konstitutivne sestavine filmskega dogajanja, ki smo mu priča v Zasedi.

1. Pozitura sveta: »selo« Siokovo nekje v osrčju Srbije, kjer je čutiti odmev sremske fronte zgolj kot nekakšno abstraktno, ta svet prav malo prizadevajočo Zgodovinsko Akcijo.

2. Struktura sveta: štadij prevrednotenja starih vrednot, nasilja, anomičnosti, ki šele na koncu filma — s parado — stopi v območje legitimne, oblastveno zagotovljene nomičnosti.

3. Akcija: skupina oznovcev zasleduje in preganja grupo kontrarevolucionarjev, ki se bori za obstanek; plenijo. Padajo oznovci, civilisti in četniki.

Ljudsko sodišče nacionalizira imetje siokovskega advokata, ki ga proglasijo za »zelenišča« in vojnega okoriščevalca.

Gimnazijci rekvirirajo pri kmetih živila za »sremsko fronto«. Sestankujejo in nastopajo na mitingih.

4. Interesi: pglavitni interes oznovskega kapetana Jotića je ta, da likvidira Markovo kontrarevolucionarno bando, a ne zato, ker ta skupina ogroža Revolucijo — to je potisnjeno v ozadje — marveč zato, da si s tem svojim podvigom utrdi položaj znotraj vzpostavljačo se revolucionarne politične moči in organizacije, kateri pripada. Pri tem se seveda ne ozira na moralo, pravičnost, resnico in kar je še takih donečih besed, marveč skuša v vsa-

kem položaju izvleči kar največjo korist zase. Tako med drugim docela mirno in premišljeno dopusti, da ga ljudska domišljija okranclja z legendarno slavo premagavca banditov, medtem ko pravi »junak« tega podviga od vseh pozabljen in zapuščen umira v neki kmečki hiši. A tudi »junaku«, oznovskemu zastavniku Zeki, ni dopuščeno, da bi bil »junak« iz prepričanja v svojo stvar, da bi se torej boril in dal ubiti v imenu revolucionarne morale in nekakšnih višjih ciljev, marveč je predvsem borec v imenu svoje lastne vitalitete, saj je njegov poglavitni interes ta, da se lahko sredi prevratnih dogodkov čim bolj spontano odziva svetu, da se torej eksistencialno realizira v akciji predvsem kot privatnik, za katerega je v bistvu prav vseeno, na čigavi strani je. Jasno je, da mora takšen eksistencialistični zubljev vitalizma v polarizirani, mejni situaciji slej ko prej izgoreti v pepel. Prav dejstvo, da zastavnik Zeko ne nastopa kot glasnik revolucionarnih idealov in vrednot, marveč predvsem kot glasnik samega sebe in svojih lastnih potreb, onemogoča, da bi se konstituiral kot heroj in zgled, marveč je le to, na kar sam tudi edino pristaja, namreč človek v akciji, v dogajanju, v svetu, v breztemeljnosti, a le zato, da je, saj njegovega delovanja ne osmišlja nobena moralna vrednota, nobena ideologija, noben nič. Zato je seveda tudi razumljivo, da ga eksistencialno konstituira ne volja do moči kot njegovega predstojnika kapetana Jotića, marveč izrazito senzualističen appetitus in nenehna potreba po izkušanjih sveta, zato je tudi njegovo smrt mogoče razumeti zgolj kot posledico in izraz te eksistencialne potrebe.

Edini protagonist v filmu, ki nastopa v imenu načel morale in pravičnosti, je gimnazijec Ive. Njegova mladeniško naivna, idealna predstava o pravičnem svetu se na vsakem koraku srečuje s stvarno, banalno, vrvečo realiteto, ki ga čedalje globlje požira v svoj vrtinec. Zaradi svoje moralne občutljivosti in zavzemanja za abstraktne humanistične vrednote postane problematičen, saj vnaša v skojevsko organizacijo vsiljivo dilematičnost. Še več: s svojo idealno ljubeznijo do advokatove hčere in sošolke Miće si prisluži celo etiketo »zeleniškega« simpatizerja. Nasprotno pa dekle, ki na začetku še govori o morali in pravičnosti, kaj kmalu »dorzori« in zavrne svoje mladostniške ideale, z njimi vred pa tudi ljubezen do Iveta, saj se pred njegovimi očmi vda telovadnemu učitelju. Tako seveda tudi ni nič presenetljivega v dejstvu, da jo na koncu filma vidimo v vlogi zastavonoše na paradi. Njen interes je torej docela adekvaten zahtevam, ki jih postavlja realiteta, tok časa, ne pa svet idealnih kategorij.

Ive in tem smislu nikoli ne dozori. Po udeležbi v oznovski akciji zoper bandite, v kateri je smrtno ranjen Zeko, skuša v svoji naivni resnicoljubnosti kapetanu Jotiću skaziti slavo zmagovalca nad Markovo skupino. Ker ga ogroža, ga kapetan naze. Sledi seveda nezbežni finale: osnovcu ni potrebno storiti drugega, kot da Iveta prepusti njegovim lastni usodi, saj je že od vsega začetka obsojen na polom, z njim vred pa tudi ves sistem vrednot, v imenu katerih stopa pred obličje sveta. Ive je namreč že od prvega trenutka pahnjen v zasedo, ki mu jo je pripravila realiteta. Njen obroč se samo zmerom bolj stiska, dokler se kot eksekutorji ne pojavijo na prizorišču trije razcapani pripad-

niki vaše straže, abotne figure, a hkrati živo, realno utelešenje tiste revolucije, o kateri ima Ive ves čas idealno predstavo. Prav zato ga to njeno abruptno razodetje na eni strani osupne in zgrozi, na drugi strani pa navda z nejevero in občutkom skrajne smešnosti. Njegovo zaprepačenje nad dejstvom, da je revolucija v svoji realnosti lahko zares takšna, kakršna se kaže njegovim očem, se naposled strne v njegovem vzkliku: »To ste mi neki revolucionari — majku vam seljačku!« V istem hipu padejo strelji.

5. Tematizacija: kaj je torej revolucija?

Naivno in hudo poenostavljeno bi bilo misliti, da Pavlovičev film predstavlja nekakšen popis realnega dogajanja in ga je torej mogoče obravnavati kot mimesis, saj bi to pomenilo, da je mogoče njegovo resnico do kraja preveriti in izmeriti, če film primerjamo z zgodovinskimi fakti, se pravi na isti način, kot lahko verificiramo kroniko, reportažo, poročilo itd., pri čemer pa seveda se zmerom gre v bistvu za ugotavljanje resnice na način adaequatia zavesti in predmeta, to je za ugotavljanje skladnosti med našo vednostjo o zgodovini in tistim, kar nam o tej zgodovini pripoveduje film. Do tega je tudi zares prišlo, saj je dveletna prepoved predvajanja Zasede najbolj zgovoren dokaz tovrstnega načina verifikacije in identifikacije s filmom. Seveda gre v opisanem primeru za identifikacijo per negationem.

Ni mogoče zanikati, da Pavlovič v svojem filmu uporablja in evocira določeno zgodovinsko fakticiteto, vendar pa je ta od vsega začetka prilagojena njegovemu posebnemu eksistencialnemu izkustvu revolucije, ki je v film prenešeno na reflektiran način. Ali z drugimi besedami povedano: svet, ki ga upodablja Zaseda, je utemeljen v spoznanju, da se revolucija sicer dogaja v imenu določene ideologije, vrednot idealov, vendar pa nam hkrati skuša tudi dopovedati, da so vsi ti ideali in eshatološke vizije čista fikcija, praznina, nič, saj jih realiteta neprestano demantira. Pripoveduje nam torej o popolni nemoči: jalovosti in ničnosti idealitete, kar pomeni, da ga ne zanima toliko sam potek revolucije, kolikor njen realni rezultat. Prav zato se moramo vprašati, kje so vzroki, da je ta rezultat ravno takšen, kakršnega nam prikazuje Pavlovič, in ne drugačen.

Rekli smo že, da Zaseda ne reproducira konkretne zgodovinske resničnosti, marveč jo eksplicira na način filmske refleksije. Brž ko pa je tako, je jasno, da mora razmišljati o zgodovinskem, to je realnem pomenu tistih kategorij, ki so revolucijo spodbudile. Te kategorije pa so, kot je znano, enakost, svoboda, bratstvo, brezrazrednost, družbena pravičnost, boljša prihodnost itd. Tisto, v čemer se revolucionarno gibanje utemeljuje, je tedaj zunaj tega, kar je, se pravi zunaj realitete, ki je glede na opisane vrednote insuficientna, zato jo je treba v revolucionarno akcijo tako spremeniti, da bo tisto, česar v njej ni, torej vrednote, ideali, pozitiviteta, postalo neposredno pričujoče, resnično. Če pa gre v revolucionarni akciji za realizacijo nečesa, česar v realiteti ni in je v njej navzoča samo ideja o tem, česar ni, če gre tedaj za udejanjenje ideje tistega, kar naj bi bilo, pomeni, da se mora to udejanjenje perpetualizirati v neskončnost.

Pavlovič se je apriori odpovedal tej humanistični fikciji, izbrisal je prihodnost,

S. V. Tempo pravi, da ti oblast prej ali slej stopi v glavo — in da je včasih dobro živetiti tudi med ljudmi.

Eno lepo kulturno revolucijo bi se hotelo imeti, pa čeprav tako, ki bi bila čisto naša, revizionistična. Potem bi bil dizast manjši.

Boris Mužević

Dušan Pavlica
ILEGALEC

Ponosno nam stoji
bronasti junak davnine,
le s srebrnim vencem ob
nogah
se nanj spominja
domovina.

Vidiš to in ...
... Zalost te objame.
... poglej!

kaj ni ti veter las razmršil?
trdna vera hrepenenja sije
ti v očeh,
roka ti trdneje stisne
puško —
— skrita je pod plaščem —
— ko se oziraš po
sovragu ...

toda ne, le za trenutek
zame vdahnil sem življenje
vate,
prevzel me veličasten je
spomin,
pogled mi nate vliil je vero.

BALET IN KONKRETNA GLASBA STA POGNALA V TEK IFIP 71

Četrti kongres IFIP, ki se odvija v Ljubljani v Jugoslaviji, so odprli v ponedeljek s prireditvijo, ki je bila kombinacija govorov, korakajočih deklet, baleta brez glasbe, kančka slovenskega patriotizma in zagona socialistične ideologije.

Slovesnost je bila v veliki športni dvorani, ki jo vsaj televizijski gledalci v Veliki Britaniji bolje poznajo po prvenstvih v umetnostnem drsanju in hokejskih tekmah, ki se tam odigravajo. Hručenju konkretne glasbe je sledil izbruh vojaške muzike in 48 deklet v belih kombinezonih je prineslo na oder zastave z znakom IFIP. Ljubko dekle je recitalo neko pesem in stvar je stekla.

Govori, ki so sledili, so bili v splošnem nepomembni. Gospod Stane Kavčič, predsednik Izvršnega sveta Slovenije, je izrazil dobrodošlico delegatom in poudaril temo kongresa, »Razvijati nerazvito«, z mislijo, da lahko znatnost pomaga pri zatiranju rev-

COMPUTER WEEKLY

Number 253

Thursday, August 26, 1971

Price 74p

ščine, ki tare velik del sveta.

Precej isto misel je nadaljeval gospod K. Crvenkovski, predstavnik predsednika Tita na kongresu, ki je menil da bodo procesi informacij prispevali k hitrejšemu ustvarjanju socialistične in humane družbe.

Akademik A. A. Dorodnicyn in dr. H. Zemanek, predsednik in podpredsednik IFIP, sta govorila o napredku, ki je bil dosežen od ustanovnega srečanja leta 1959, ko je bil formiran IFIP.

Dr. Zemanek je dejal, da je poleg samega kongresa najpomembnejša stvar pri IFIP sre-

s tem pa je seveda ukinil tudi smisel revolucionarne akcije in razgalil njen nihilistični pomen, ki se je najbolj razvidno izrazil v prizoru Ivetove smrti. Brž ko pa se je uveljavila ta ontološka redukcija dogajanja, se je realiteta prikazala v vsej svoji brez-smiselnosti, brez-vrednosti in brez-temeljnosti, pri čemer pa te besede ne smemo razumeti v pejorativnem humanističnem smislu, marveč eksistencialno, kar z drugimi besedami povedano pomeni, da resnica in možnost biti ni v transcendenci, marveč v realiteti.

Re-volucija, kakršno nam prikazuje Pavlovič, v svojem socialnem rezultatu potemtakem ni povrnitev k nekakšnemu od narave apriori danemu in večno veljavnemu, a nerealiziranemu dobremu človekovemu bistvu, ki se do kraja uresniči šele v identiteti z bitjo, marveč povrnitev k resnici realitete. Človek kot realiteta pa ni nič drugega kot neprestana potreba in možnost biti, ki se v svetu, kakršnega srečujemo v Zasedi, torej v mejni situaciji, uveljavlja na kar najbolj drastičen način.

Re-evolucija v Pavlovičevem filmu nam tedaj kaže dvojce obrazov: na eni strani nastopa neadekvatna, indolentna participacija na transcendentni resnici biti, v kateri se izraža njeno nihilistično bistvo, na drugi strani pa predstavlja povrnitev človeka od njegove eshatološke, v prihodnosti se utemeljujoče projekcije, nazaj k njegovi konkretni, neidealizirani naravnosti, torej k tisti resnici o njem, ki je položena vanj že z njegovim rojstvom. Ta resnica pa nam pripoveduje v prvi vrsti o tem, da človek je, in da hoče biti predvsem to, kar je. Če pa želi biti to, kar je, se mora predvsem ohraniti, na tak ali drugačen način mora vztrajati v breztemeljnosti sveta, zato ga seveda ne morejo zavezovati nobene idealne vrednote in višji smisli, marveč samo tisto, kar ga eksistenčno in socialno omogoča. Resnica re-evolucije, kakršno nam prikazuje Zaseda, zato ni le resnica nihilizma, ampak v enaki meri, če ne še bolj, resnica možnosti biti.

V KAJ JE UDARILA POLITIČNA INTERVENCIJA? primož žagar

Pričujoči pogovor z Jožetom Javorškom bi moral biti najprej natisnjen v ljubljanskem občinskem časopisu Naša komuna. Vendar pa je v zadnjem hipu, ko je bil prispevek že v tiskarni, in to ulit v spincu, nastopila politična intervencija. Intervju je moralo uredništvo umakniti. Kdo je predstavljal (v osebi, mislim) to politično intervencijo, ki naj bi prišla, po nedoločenih besedah samega Jožeta Javorška, z zelo visokega političnega vrha, tega ni bilo mogoče natanko zvedeti. Sicer pa podatek niti ni pomemben. Pomembno je morda zgolj javno spoznanje o še zmeraj obstojnih političnih oblakih, iz katerih gr-

mi tudi zaradi takšnih, po našem mnenju nedolžnih stvari, kot je izpoved Jožeta Javorška. No, pogovor je zavrnilo tudi Delo.

— Ste kaj pomislili, da bi šli še kaj v tujino?

»V kakšnem smislu? Saj sem stalno zunaj.«

— Mislim tako, da bi se malo preselili?

»A, ne. Jaz sem to mislil pred leti, ko nisem imel od česa živeti. In še takrat sem šel k predsedniku vlade in sem mu povedal, da se bom izselil iz teh in teh razlogov, in nato sem dobil stanovanje. Samo ni treba tega napisati.«

— Ne?

»Nima smisla, drugače bo na predsedstvu vlade nastala kača, ali pa vse skupaj napišite.«

— Ali bi se midva preselila zdaj ...

»V Velike Lašče ...«

— Tja do! v tisto stanje?

»Jaz sem mislil, da me boste spraševali v zvezi z nagrado, vsaj tako je Sitar rekel, če sploh veste, da sem dobil kakšno nagrado?«

— Seveda vem, na festivalu televizije na Bledu, za scenarij Devetega kroga nekega raja.

»Jaz sem mislil namreč povedati, da sem dobil nagrado za izredno slab scenarij, ne, ko sem že napisal nevemkoliko stvari na svetu, ha, ha, ha, in poleg tega, vse življenje se mučim za neke bistvene, zelo važne stvari, mislim za slovensko kulturo, tako sem pa naredil nekaj takega, čisto tako, s tretjo nogo, mimogrede, dajo pa 200 milijonov za realizacijo.«

— To je pa res čudno?

»Pošastno, zame je to nekaj naravnost ... dobro, jaz mislim, da s tem seveda ne bomo naredili ljubljanski televiziji nobene usluge tudi, če bomo o tem pisali, ampak mislim, da bi bilo zmeraj boljše govoriti resnico.«

— Govoriti resnico, zakaj ste pa potem sploh delali scenarij?

»Jaz sem se zoper ta scenarij boril. Oni so meni predlagali, da naj napišem scenarij po »Vodniku«, po knjigi »Vodnik po Ljubljani«. To je čisti nonsens, zlasti ker so hoteli iz tega narediti musical.«

— Da, vem, ker mi je o tem pravil režiser Jože Pogačnik.

»Dobro. Iz tega narediti musical je ravno tako, kot če bi jaz, recimo, kakšno primero bi vam dal, hotel narediti iz Martina Krpana popevke, ne, skratka nekaj, kar ne gre skupaj. Nato me je Pavček zelo intenzivno prosil, naj to le naredim, potem sem se pa spomnil, da bi se dalo narediti, ker je v tej knjigi Ljubljana pekel. In musical pa pekel, to ne gre čisto skupaj, jaz sem naredil pa nebesa, češ da so Ljubljana nebesa, to je pa nekako šlo; ta ideja me je začela zanimati, zato sem se spravil k pisanju. Ta ideja, da namreč Dante neprestano išče raj v Ljubljani, in da pri tem išče neprestano tudi Beatrice, ki se stalno menja, je stalno druga, medtem ko on stalno misli, da je prava, et cetera. To me je pa pritegnilo, ta ideja, nima pa nobene zveze z mojo knjigo Vodnik po Ljubljani.«

— Nima nobene?

»Nobene, razen razdelitev v devet krogov, drugače pa niti ene same ne.«

— Kaj pa se tam doli dogaja, v Velikih Laščah?

»Ja, vprašanje dogajanja v Velikih Laščah, saj ne gre za to. Jaz sem hotel, oziroma bi želel načeti ta primer Velikih Lašč, ne samo zaradi Velikih Lašč, ali pa zaradi tega, ker sem jaz tam doma, ali pa zaradi tega, ker sem izrazil zaljubljen v ta kraj, čisto zaljubljen v ta kraj. Nekajkrat sem že poudaril, da sta dva kraja na svetu moja rojstna kraja, to sta Velike Lašče in Pariz. In zdi se mi grozljivo, da ravno ta kraj v socializmu ni napravil nobenega koraka naprej, mogoče nazaj, vsekakor ne naprej, in da je zanemarjen do skrajnosti, in da ne vem razlogov, zakaj je tako. Zanimivo je, da je bil ta kraj, recimo, sredi 19. stoletja, to se pravi takrat, ko sta še Levstik pa Stritar hodila v Velike Lašče, se tam družila z domačini po tamkajšnjih gostilnicah, da je bil ta kraj eden velikih slovenskih krajev sploh, da so zidali velikanske hiše, da so sezidali po požaru, ki je takrat izbruhnil, velikansko cerkev, da je kraj gospodarsko, politično, kulturno prosperiral, da so imeli tam doli že gledališko družino, da je Levstik tam doli nastopal z Juntezom. V socializmu pa je ta kraj zgubil vse svoj pomen, ne samo kot administrativni center, kar je bil prej. Prej je bilo namreč tam sodišče, davkarija, et cetera, et cetera, zdaj je postal čisto navadna provincialna, zanemarjena vasica. Nobene industrije niso naredili, imajo le Igo, malo gozdno gospodarstvo, ko bi lahko tu bil center gozdnega gospodarstva na Dolenjskem. Živinoreja, ki je bila pred vojsko v Velikih Laščah znana po vsej Jugoslaviji, da ne rečem še kje drugje, saj so bili najboljši biki iz Velikih Lašč, je popolnoma propadla, kmetijstvo popolnoma propadlo. Vzemimo tak, komični podatek. Pred vojsko je bilo 13 gostiln, zdaj so tri gostilne, v katerih človek premišljuje, ali naj sede ali ne, tako so slabe, tako so kočljive na najrazličnejše načine.«

— *Kaj pa je vzrok, po vaše, vsemu temu propadu?*

»Saj o tem ravno razmišljam. Jaz si ta propad zelo poetično razlagam, in sicer iščem paralelo med različnimi mesti, trgi in tudi državami. Tam, kjer so gojili parke, gozdove, drevje, tam je bil zmeraj strašno velik napredek. V Laščah so, recimo, vse drevje, ki je bilo v trgu, po vojski takoj požagali. To je zame mitičen problem, tipičen problem, če hočete, nekega mesta, nekega razvoja, neke kulture; to je tisto mesto, ki ima poroko z zelenim, zvezo z zelenjem. Sredi Velikih Lašč je bila veličastna stavba, ki so ji prav zaradi neke lažne veličastnosti rekli Vatikan. Tista stavba je za časa partizanskega napada pogorela, ker je bil notri italijanski štab. In na tistem prostoru, ki je bil spraznjen, so zgradili popolnoma nemogočo stavbo in požagali ne vem koliko kostanjev, lip, in po čistem naključju in z borbo raznih kulturnih ljudi, ki so bili slučajno takrat zraven, so en sam hrast pustili sredi Lašč.«

— *Kdo pa je vse to delal?*

»Saj pravim, da ne vem kdo. Zdaj, če se tisti ljudje skrivajo za partijo, bi jih dal jaz zaradi tega pred sodišče.«

— *Ali mislite, da se za partijo skrivajo? Vi poznate te stvari.*

»Jaz poznam te stvari; namreč stvari so včasih strašno misteriozne. Na primer: KUD Primož Trubar. Kulturno življenje v Velikih Laščah je bilo zmeraj dokaj interesantno, že pred vojsko, saj so imeli pred vojsko celo dve gledališki grupi, ki

sta med seboj tekmovali. Jasno, da je bila ena sokolska, druga pa taka in taka, druga pa klerikalna. Ampak dejstvo je, da sta ti dve grupi eksistirali, in je bila med njima strašna borba, ampak dajali sta, recimo, stvari od Maeterlincka, Otona Župančiča, strašen repertoar, ki je bil izredno visoko kulturne na eni in drugi strani. Dobro, zdaj po vojski seveda ni nič. Končno so le napravili KUD Primoža Trubarja in, za 500-letnico slovenske knjige je to bilo, so napravili tudi dom in takrat so igrali Tugomerja, in nato je ta klub začel spet živeti. Jaz sem napisal za ta klub Manevre, komedijo Manevre, in jo tudi sam prišel, leta 60, mislim, režirat v Velike Lašče. To sem delal malo na koketen način, mislim sem si, če se je Levstik s tem ukvarjal doli pri nas, je to tudi moja dolžnost; skratka, to je bilo zelo normalno vzeto, neka tradicija. Takoj po Manevrih so prepovedali vsako sodelovanje z mano.«

— *Zakaj so prepovedali, kdo je to prepovedal?*

»Mistične osebnosti.«

— *Čakajte, pa res ne veste?*

»Ne, ne vem, resno ne vem.«

— *Kako pa potem veste, da so prepovedali?*

»Povedali so, ker KUD Primož Trubar po treh predstavah Manevrov ni več deloval, KUD ni več deloval, društvo ni več delovalo; rekli so jim, naj z mano nikar nič več ne delajo.«

— *Kdo je to bil?*

»Kdo je to bil, se ne ve. Dejstvo je, da sem hotel napisati novo dramo samo za ženske, in sicer o znamenitih črnih rutah tam gori, o ženskih v tisti vasi, kjer so ostale samo ženske, ker so vse moške poklali. Hotel sem narediti tragedijo in jo spet uprizoriti v klubu Primoža Trubarja oziroma v dvorani, a so mi tisti, ki so takrat klub vodili, rekli, ne moremo več, so rekli, da je bolje, če ne.«

— *Pa ste vi vprašali, kdo je to rekel?*

»Ne.«

— *Kdo pa je klub odpravil, to društvo?*

»Živ krst ne ve, kajti potem so ti ljudje naredili tako imenovani klub, svoj klub. In v tistem klubu so imeli najrazličnejša predavanja, literarna, muzikalna. Kdo se je pravzaprav v tistem klubu zbiral? Jaz ne vem. Jasno, da so bili tudi klerikalci, ki so hodili na ta predavanja, ne, mislim, da je bilo to ob četrtkih.«

— *Katerega leta?*

»Mislim, da je bilo to 61., 62., 63., tam nekje. Dobro, in tudi jaz sem enkrat prišel predavat tja, in sicer sem predaval o Bachu, da, o muziki in o Bachu. Prišel sem z magnetofonom, s krasnimi posnetki Bacha, in smo en večer preživeli ob muziki, in jaz kot človek, ki ni muzikalno izobražen, sem vendarle govoril o Bachu, ker vseno precej o njem vem. No, zatrli so tudi ta klub.«

— *Vedno se vi pojavite in zatrejo?*

»Ne bi rekel, da sem tega jaz kriv. Jaz nimam nobene preganjave v zvezi s tem. Ampak dejstvo je tu. Nov primer, drug primer. Zdaj ko so praznovali 500-letnico Velikih Lašč, je nastal cel vik in krik, hudič in pol je bil. Tam doli se je nekdo spomnil, učiteljica ali kdo je že bil, da je 500-letnica Velikih Lašč; kljub temu da datuma ustanovitve nobeden ne ve, Dejstvo je, da so leta takrat in takrat,

čanje s tovariši iz svetovne računalniške bratovščine. Zatrtil je, da je bila odločitev da bodo vsi dokumenti kongresa objavljeni v angleščini, premišljena in sprejeta šele, ko so bile pretehtane vse možnosti, kar je bilo verjetno odgovor tujim kritikom o vlogi angleškega jezika.

Po govoru gospoda V. M. Gluškovca, v katerem je odkril, da so prvič sprejeli referate z vseh kontinentov razen z Antarktike, se je začel kulturni del kongresa.

Baletu, ki je imel pretežno obliko pas de deux brez glabe, je sledil orkester Slovenske filharmonije, ki je zaigral skladbo nekega slovenskega komponista. IFIP 68 v Edinburghu še zdaleč ni bil podoben temu.

Za predsednika BCS določeni profesor A. S. Douglas je bil na sestanku generalne skupščine, združenja, ki je bil med kongresom) izvoljen za podpredsednika IFIP. Drugi podpredsednik je gospod S. Sen-Sandberg iz Švedske, medtem ko je prejšnji podpredsednik dr. Zemanek nasledil akademika Dorodnicyna iz SSSR na predsedniškem mestu. Prof. Douglas, pooblaščen predsednik BCS, je bil predstavnik Velike Britanije zadnjih 18 mesecev.

Op. uredništva: V vednost ljudem ponatiskujemo ta članek iz vodilnega angleškega strokovnega časopisa za vprašanja računalniške tehnike »COMPUTER WEEKLY«, ki je pričujoči analizi kongresa uvrstil na ugledno prvo stran v četrtek 26. avgusta 1971.

Po natečaju za spomenik Ivana Cankarja VAŽNI SO CANKARJEVI BRKI

Da na Prešerna nismo pozabili, nam kaže strasten lov na »zajca«, ki bi naj nam postavil Cankarja v središče Ljubljane, kajti narod se mora zahvaliti velikemu vsaj stoji v slovenskem svetem pismu (farizejstva pa pri nas, po ustavi, ni).

Ta naš čudoviti, stanovitni narod se je po vseh teh desetletjih toliko prekalil ter opomogel od nesreč in gorja, da ga

je lahko zapekla vest, začutil se je grešnega. Zdaj narodno razburjen, s kurjimi škofijami v vampu, z gobcem potisnjenim v mcsenetovo smetano ter s svobodo pod pazduho priznava, jasno in glasno, svojo krivdo, da je zatajil umetnika.

In nič lepšega (in preprostejšega!) ni, da umetniku postavi kipec nekje pod platanami sredi Ljubljane, ki ga bodo varovale sonca in deževnih kapelj — kajti revež bi lahko dobil še nahod — in mirna Bosna! Da bi zgradili novo gledališče, kulturni ali univerzitetni center, rešili problem na Kozjanskem — v Cankarjev spomin, seveda, ali pa kar zaradi kulture na splošno — narodu še na misel ne pride. Kipec, pa slavnostne solze, stoenainpetdeset povabljenih, učiteljice z malčki, ki se učijo deset minus enajst, kakšna krizantema med belim peskom na potki ob bronastem umetniku, nekaj tovarišev, ki bodo kritizirali strokovno brezveznost tov. »zajca« ... in bo stvar opravljena. Videz, pa čim manj denarja.

Toda tudi s samim kipom danes ni tako lahko. Še včasih, ko si lahko naredil »realističnega« umetnika

ko so Turki Velike Lašče že čisto požgali, na tem kraju, na tem griču, te Velike Lašče pozidali nanovo. To je zgodovinsko dokazano. Kdaj so pa bile Velike Lašče prej postavljene, pa živ krst ne ve. Resnica je, da so stale verjetno že pred 1000 leti; vendar iz dokumentov vemo samo to, da so bile že pred 500 leti. Dobro, ampak oni so pametni in so rekli, dajmo praznovati 500-letnico Velikih Lašč, zato bomo dobili, recimo, malo asfalta, malo tega, malo onega, in v teh razmerah je vsaka taka reč zelo ugodna in dobra. Mene so v zvezi s tem povabili, naj bi organiziral literarni večer. Organiziral sem literarni večer, za katerega sodim, da je bil eden najboljših zadnjih časov na Slovenskem. To je bila resnično visoka kvaliteta, in sicer smo imeli pomešano velikolaške avtorje od Trubarja, Levstika in Stritarja, vmes pa moderne klasike, vsaj tiste, za katere jaz mislim, da so klasiki, sodobni, živeči, to se pravi Josip Vidmar, Ciril Kosmač, Potrč, celo mladi Kozak. Slo je namreč za povezavo, če hočete, med tradicijo in modernim. Jaz sem imel vezni tekst. Nato mi nenadoma nekdo telefonira, neka ženska, in pride k meni in vpije nad menoj, dobesedno vpije nad menoj, kaj počnemo, kakšne belogardistične akcije, da so to, in ne vem kaj še vse. Tista ženska je tudi telefonirala predsedniku občine, dvakrat, anonimno, ker je bil ta predsednik pokrovitelj proslave.

— *Kdaj je bila ta proslava?*

»Lani je bila, jeseni enkrat, 19. septembra lani. Ženska je vpila nanj, zakaj podpira vse to, skratka, ožigosala je vse tiste, ki so se spet nekako kulturno zavzeli, da bi Velike Lašče povzdignili na noge, da bi spet začele dihati, zato so jih vse te akcije, deloma konkretne, deloma anonimne spet potisnile ob tla. In človek se res sprašuje, s kakšno pravico, kako je mogoče, da v samoupravni, socialistični družbi neka imaginarna sila vlada nad krajem in ga stalno tišči k tlom in mu ne pusti do izraza.«

— *Po tistem literarnem večeru je prišel ta klic?*

»Po tistem večeru je prišel ta klic.«

— *Kdo pa je ta ženska?*

»Ta ženska pa je konkretno Anica Hočevar.«

— *Kaj pa je ona, kakšne pristojnosti ima?*

»Anica Hočevar je iz Velikih Lašč, prvoborka, zelo zanimiva gospa in vsega spoštovanja vredna, ampak ker je niso povabili od začetka k sodelovanju, verjetno so res naredili kako napako, ker njene slike in slike njenega brata, pa ne vem kaj še vse, niso visele na neki razstavi, se je po mojem mnenju razjezila. Ker ni sodelovala zraven od vsega začetka in ker so sodelovali ljudje, ki ji verjetno niso všeč, je naredila iz tega problem političnega značaja. Po mojem mnenju je pa stvar taka, in zdaj bom povedal tisto glavno reč vsega tega. Mislim, da je v teh slovenskih krajih, ne samo v Velikih Laščah, ampak nasploh, da je še zmeraj v njih mentaliteta sektaštva, strašna. Velike Lašče pred vojsko. Jaz se spomnim kot otrok, da se nisem upal iti po nekaterih cestah, ker so bile okoli tistih cest hiše Sokolov, liberalcev. Jaz sem lahko šel samo po tako imenovanih klerikalnih ulicah. Jaz sem iz klerikalne družine doma, to je bilo tako sovraštvo med liberalci in klerikalci, da je bilo to groza in strah.«

— *Kot na Irskem?*

»Kot na Irskem, dobesedno. Recimo, jaz sem že zdavnaj obračunal s klerikalizmom, že kot 16-letni fant, in bil absolutno marksistično izobražen. Mene v Velikih Laščah niso sprejeli v SKOJ, ker so rekli, da je iz take družine čisto nemogoče, da bi lahko bil človek v SKOJ-u in mi zato niso dajali v roke brati niti marksistične literature, niti VKPB-eja, to je bilo zame vse tabu zato ker sem bil pač preklet, ker sem bil iz take družine in sem se moral izseliti iz Velikih Lašč oziroma bežat pred Italijani, ker sem imel razne akcije tam doli in so me Italijani začeli preganjati. Šel sem ilegalno v Ljubljano in zato je bila moja usoda popolnoma drugačna, samo zaradi tega strašnega sovraštva. In ta razdelitev med klerikalce in liberalce! Nekateri liberalci so šli v partijo oziroma prevzeli zelo važne in zelo pomembne funkcije oziroma so naredili res hudiča in pol, ampak ohranili so svoje sektaštvo.«

— *Obe strani, za obe strani to velja?*

»Obe strani. Obstajajo klerikalci in liberalci v novih oblikah, v raznih novih variantah, ampak to sektaštvo in ta srd enega na drugega v kamuflirani obliki, namreč, ne v izraziti, če bi bilo to izrazito, bi bilo to zdravo, bi se to izčistilo, ampak to obstaja v neizraziti obliki in to je skrivnostni vzrok gospodarskega, moralnega in kulturnega nazadovanja oziroma stagnacije Velikih Lašč. To vidite, se mi zdi pravzaprav velika stvar.«

— *Ali je kraj zdaj razdeljen, kako bi rekel, med komunistično in klerikalno ločeno, ali kako?*

»Zelo težko je to reči. Kakor sem že rekel, je to vse skupaj zelo zakamuflirano in za moje pojme bi bilo veliko boljše, da bi tu izbruhnili odprti konflikti, in da bi se to enkrat za vselej razčistilo in postalo jasno.«

— *Potem so še vedno kot nekoč klerikalci in liberalci?*

»Ja, zakamuflirani v te in druge oblike in se med seboj žrejo, namesto da bi bila to odprta socialistična družba z dogovarjanjem med seboj, da namreč vsak, ki mu ni kaj prav, to odkrito pove, ampak vse to delajo zahrbtno, na nemogoče načine, tako da ti ljudje zelo težko živijo v Velikih Laščah, to je moreče, kaskajansko vzdušje.«

— *Zakaj je tista Anica Hočevar rekla, da gre za belogardistično proslavo?*

»Zaradi tega, ker je videla in brala v nekaterih časopisih, da bodo med Velikolaščani, ki so kaj pisali, in šolarji so recitirali Velikolaščane od Trubarja pa, recimo, do mene, da so med temi recitirali tudi zloglasnega politika Janeza Pucelja, to jo je v glavnem razjezilo.«

— *Kdo je bil ta Pucelj, ne spominjam se natančno?*

»Janez Pucelj je bil zanimiv Velikolaščan, mearski vajenec, in je leta 1900 ukradel dvornega svetnika hčerko, ker takrat so bili v Velikih Laščah celo dvorni svetniki, leta 1900, in jo je ukradel in je z njo zbežal v Ameriko. V Ameriki je postal žurnalista, ustanovil je Slovensko Edinost, pesmice pisal, se vrnil nazaj, se začel s politiko ukvarjati, in potem je postal zelo kmalu minister, v Jugoslaviji večkrat. Imel je tudi svojo stranko, Slovensko kmečko stranko, bil je eden izmed prvakov tega liberalnega gibanja et cetera, a je klavrno

končal s tem, ko je šel za časa Italijanov v tisti svet skupaj z Natlačenom. Ampak, ob pravem času se je zavedel, kaj je storil. Nato so ga pa Nemci pograbil, ga v Dachau strpali, kjer je tudi umrl. Jaz mislim, da danes nima Pucelj ne kot politični človek ne kot spomin nobenega vpliva na ta kraj, kvečjemu dober. Jaz mislim, da ni nobene nevarnosti, če berejo od tega človeka razne feljtone pa pesnice, ne za mladi rod, kaj pa šele za stari. To je sovražstvo, golo sektaštvo in sovražstvo, ki ga je polno v teh krajih.

— *Kako, da so se vse te mračnjaške stvari dogajale vedno ob vaši osebi? Ali imate tam kakšnega sovražnika, ali kaj?*

»Ne vem, tega vam pa ne morem razložiti. Verjetno stvar sodi še v obdobje moje mladosti. Nekateri ljudje, ki so bili takrat Sokoli, jaz pa Orel, še zmeraj mislijo, da sem jaz zdaj Orel, da so oni še Sokoli in da me morajo preganjati, dober tek!«

— *Kako bi se pa dalo to mračnjaštvo prerezati? Rekli ste, da kraj propada, kaj bi vi napravili, da bi to odstranili? Vaša zgodba se mi namreč zdi zelo poučna, ker prav gotovo ne velja samo za en slovenski kraj?*

»Saj ravno zaradi tega sem jaz hotel, da bi jo zelo odprto povedal, ker dobro. Velike Lašče so en kraj, bodo živele ali ne bodo živele dobro, ampak vtis imam, kakor da je to po vsej Dolenski, nekaj podobnega, verjetno pa še v drugih pokrajinah. Jaz vem za zdravilo tega, odkritosrčno dogovarjanje, medsebojno, enih in drugih. Naj bo to oblika sestankov ali kakorkoli, jaz ne vem, to bi bilo normalno.«

— *Drugače se vam pa zdi ta dialektika zdrava, če je odkrita?*

»Seveda, nujna, ne samo zdrava, nujna. In če imajo vsi pred seboj za cilj interese kraja, gospodarske, kulturne, politične, če imajo te cilje pred seboj, morajo priti nekje skupaj, pa tudi, če eden hodi v cerkev, pa magari, če zaradi mene mošejo postavijo v Velikih Laščah, malo čudno bi se mi zdelo, ampak, pa naj drugi spet postavijo boljši kulturni dom, kakor sedanj, ki je čisto navadna štala.«

— *To vas nič ne moti, če so eni partijci, drugi pa klerikalci?*

»Meni je žal, da so nekateri klerikalci, ker nima nobenega smisla, da se konec 20. stoletja s klerikalizmom ukvarjajo, še bolj mi je pa hudo, da so nekateri partijci, pa so zraven ždanovci, pa stalinisti.«

— *Ne morete koga neposredno omeniti, od ždanovcev, stalinistov, ali bi bilo prehudu?*

»Ne vem, ker meni se zdi, da se niti sam tega ne zaveda, da je ždanovec, ker če bi mu jaz zdaj rekel, da je ždanovec ali pa stalinist, ali pa, da je sektaš, ne, bi mi stopil na glavo kot kači, rekoč, da ni res, dela pa tako.«

— *Mračnjaki, torej?*

»Jaz jim niti ne bi rekel mračnjaki, kje pa, oni so v Ljubljani zelo razsvetljeni. Takoj, ko pridejo v Velike Lašče, jim pa delujejo neki drugi inštinkti, to so ti, kako bi rekel, patriarhalno slovenski sektaški inštinkti. In mislim, da je to tudi v drugih vaseh. Človek, ki je v Ljubljani na zelo pomembnem mestu, družbenem, političnem, pa je doma v neki vasi, in se takoj spremeni, ko pride domov, kajti mislil bo in deloval za 100 let nazaj. Cel rod njegov bo šel zraven in bo kričal: tako! moroš

delati, tako moraš delati!, in to je včasih zelo napak.«

— *To je dobra zgodba.*

»Saj jaz natančno vem, da v kakršnikoli obliki bova tole publicirala, bo hudič in pol. Mislim pa, da je to treba. Zelo zavestno sem se odločil in zelo zavestno se zavedam posledic vsega tega. Ampak, mislim, da je to treba nujno povedati, ker drugi se ne upajo, ni enega Velikolaščana, ki bi se upal to povedati, kar sem jaz zdajle povedal, drugič pa mislim, da se tudi v drugih slovenskih krajih tega ne upajo povedati, zato jaz to povem.«

O NEKI SLOVENSKE ARHINACIONALNI IN HIPERAKTUALNI SKUŠNJI taras kermauner

Z narodom nikakor (še) nisem obračunal; ali sploh kdaj bom? Slovenec to sploh more?

Tokrat naj povekam nad še eno svojo grenko narodno izkušnjo: nad tako, ki se je na noben način ne morem znebiti, saj rezultira iz mojega najbolj priljubljenega dela — ukvarjanja z literaturo.

Ko je izšla pred dvema letoma moja knjiga *Na poti k reči in niču*, je doživela kritiko tudi na straneh ljubega časnika *Prosvetni delavec* (žena je profesorica, pa nas časnik redno obiskuje brez naše volje). Sifrirani pisec mi je, kot je bilo to v navadi nekdanj, pri prosvetnikih pa je, kot se zdi, še danes, očital vrsto naglavnih grehov, predvsem seveda to, da prinašam k nam tujega zahodnega velemestnega nihilističnega duha, ki je, kot bi se izrazil nek drug glas iz ljudstva, zapet v *Pismih bradcev* ob priliki prepovedi filma *Maškarada*, »tuj značaju našega naroda«. Na te vzdevek sem se že navadil, saj jih poslušam že petindvajset let; nazadnje sem jim začel verjeti. Torej priznam: importer sem, ki uvažam trup na drobno in debelo, v stekleničkah in vrečah, prelepljenih z lažnimi napismi. In, roko na srce, rad bi bil odkritosrčen: kako drugače pa naj bi ravnal? Svet me zanima, »resnica« še bolj, a če primerjam Koblarja in Thibaudeta, Vidmarja in Lukacsa, Levca in Brunetièra, Stritarja in Schopenhauerja, Mejaka in Rolanda Barthesa, se bom pač zmerom, brez izjeme, odločil za svetovne kolege. Ne le da so naši misleci, prav tako vsi brez izjeme, epigoni tujih, temveč so takšni epigoni, ki so pobrali od svojih vzor-

s sanjavimi očmi, jasnim čelom, močno desnico ter golo muzo nad njim, so se razlivali žolči, danes pa je stvar še bolj komplicirana. Vseeno mora kipar znati nekaj več kot pa le narediti Cankarjeve brke, da bi vsem nam bilo jasno, da gre za Cankarja.

In razpisali so natečaj, dva natečaja, žirije je bilo za pol drugega Martina, naših umetnikov-tralalnetnikov prav toliko in izbrali so — BRKE. Kajti tudi prvošolček mora RAZUMETI to enkratno umetnino. V zgodovini pa bodo lahko stale zlate črke o tem veličastnem dejanju slovenskega naroda.

Spet smo tam, kjer smo bili — tam, kjer je sam slavljeneč bil že daleč naprej.

Da pa bi bilo prav zares vse tako kot je bilo nekoč, bodo spet s klobuki in puščicami pobirali samoprispevek. Umetnik je narodov in ta narod naj da tudi denar! Živio

Dajmo narodu dva deci — in narod bo napojen, dajmo narodu pol kranjske klobase — in narod bo nasiten, pokažimo narodu brke — in narod bo videl Cankarja.

Vidim, vidiš, vidi, vidiva, vidita, vidita,

vidimo, vidite, vidijo
— VIDEZ.

Niko Goršič

nikov samo majhen del, ta del napravili kar se da preprost in nam ponudili ideologijo galerije. A bodi pravičen! So tako ravnali, se jim je tako pristojilo, ker bi bili manj nadarjeni od svetovnih velikánov? Kje pa! Nadarjenost, umnost, to vemo že od krščanstva in Descartesa, je enakomerno porazdeljena po vseh kontinentih, pri vseh barvah in rasah. Kriva je naša prekleta zgodovina, naša majhnost (brezkonkurenčnost), zaostalost, primitivnost, sploh vsakršna socialna ubožnost. Vidmar in Vodnik in Koblar in Zihlrl in Mejak so priredili svetovno modrost za naše domače razmere, te pa jo, to skušnjo imamo vsi, le stežka goltajo, požiralnik je še nerazvit in potreba po nji komaj zaznavna. Sicer pa, dragi moj, poglej se v zrcalo svoje samorefleksije in povej: je-li s tabo kaj drugače? Za koliko sežnjev te presegajo evropski avtorji tvojih in še mlajših let? Ali ne občuduješ Sollersa, Kristeve, Eca, Faucaulta, dobro vedoč, da jim ne sežeš do kolen in da boš zmerom ostal v njihovi senci (lepo pritlikavi bodo ostali tudi vsi tisti mladi ambiciozneži, ki bi radi »uspeli« v velikem svetu, a se ta zanje ne zmeni, razen da postanejo izvrstni domači prijatelji te ali one materialno ali duhovno aristokratske figure)? Zakaj torej tvoje zaničevanje do svojih, enako usodo prenašajočih prednikov?

Ne, tu ne gre za zaničevanje; bog obvaruj. Reči hočem nekaj čisto drugega: orisati žalostno usodo sebe in teh prednikov. Sicer priznam, da me pri tem ali onem predniku marsikaj moti — v bistvu pravzaprav dvoje: njihova nereflektivnost, se pravi njihova nevednost o lastnem položaju, pa njihova nadutost, izvirajoča iz te nevednosti. Če prebiraš Vidmarjeve zapiske (do pravih spisov razen v dveh treh primerih ta pisatelj ni prišel), se ne moreš izogniti vtisu, ki silovito seva skoz njihovo sleherno vrstico: občinstvo, poglej me, svet in njegovo modrost sem požrl z veliko žlico, medtem ko ste vi vsi skupaj, bodimo poštene, navadni butci. Vidmar je res izjemen primer; drugi so skromnejši, razumnejši, z več občutka za mero in z več okusa, zato precej bolj simpatični (Koblar...). Vendar — se sprašujem naprej: ali pa je sploh mogoče vztrajati v vlogi nacionalnega modreca, če nimaš takšnega pretiranega in zmedenega prepričanja o sebi? Ali ni tragika velike večine naših mislecev, da so se, ko so nekoliko odrastli, zavedeli samih sebe, svoje bridke relativnosti, majhnosti, brezpomembnosti (sredi svetovne Književne republike, sredi carstva »duha« — in duh, kot vemo, ne pozna meja; ne da se biti lokalni mislec, ki bo dokazal, da v območju Zgornje Radgone Spinoza ne velja), ter da jim je ta zavest naenkrat iztrgala pero iz rok, jih napolnila z obupom, jih sunila v banalno životarjenje? Kdor tega ni storil, kdor se je obdržal na višini športne tekme, je to zmožgal, o tem sem globoko prepričan, le s pomočjo tistega trika, o katerem danes govorim in ki se ga začnemo polagoma tako dobro zavedati (a se ga je zavedel, čeprav kritično, že Dežman): pripisal je narodu, v katerem živi, v katerem je bil rojen (narodu, katerega temeljna funkcija je navsezadnje v tem, da nadarjenega posameznika ovira, da mu ne dopušča duhovnega razvoja, ki bi bil usoglašen s svetovnim — in o tem imamo žal več kot preveč grozljivih skušenj — ga tlačiti v poprečje, ga dela enakega okolju,

izjemne lastnosti. Naenkrat ne vidi realnega naroda v njegovi revni ter omejenosti, temveč spozna njegovo posebno poklicanost (da je večji od drugih, ker bolj trpi — Gregorčičeva misel, ki jo nadaljuje Kocbek, ali pa da svetu prinaša povsem nove socialno-politične modele in rešitve — na to samoveličje je nasedel Vidmar), ob tej narodovi pa še svojo.

Zavest o edinstvenosti nas je vseh sto in petdeset let reševala; vendar — pod to ne le ideološko, temveč hipermitološko zavestjo se skriva realiteta: dokazljiva, vsakdanja. Prešeren ni nadaljeval Vodnika, temveč se je učil pri svetovnih avtorjih, vključil se je v njihovega duha. Enako Cankar. Slovenska tradicija mu je pomenila tisto, kar je moral zanikati, čemur se je moral — hote, vede — odreči, da je lahko postal Ivan Cankar. Brez Nietzscheja, Schopenhauerja, Emersona itn. itn. (tudi prek manjših literatov-mislecev posrednikov, a ne slovenskih) ne bi bilo Ivana Cankarja; iz slovenske konstelacije (Aškerc, Funtek, Gregorčič, Levce, Ušeničnik, Lampe, Opeka, Kalan, Murnik, Tavčar, Alešvec in Lipe Haderlap) ni bilo mogoče izpeljati niti Govekarja; tudi ta je potreboval Zolaja et comp. Cankar je vse to povzel, priredil in vzklilnil: zaničujem te, dolina šentflorjanska, ti si moj grob in moja ječa, a hkrati te blagrujem, ti si moje vse, samo v tebi sem lahko velik, pomemben, voditelj, luč, resnica. Naredila si me majhnega (realiteta) in velikega (ideologija); navsezadnje pa je še zares postal velik — velik v krščanskem pomenu besede: kot človek, kot žrtev, kot vztrajanje, kot predanost, kot značaj (nikakor pa ne kot svetovni duh — kajti temu je krščanska človečnost figo mar in tedaj, ko izbira svoje velike kandidate, prav nič ne gleda na njihov moralni značaj).

Tudi naši znanstveniki ravnajo v Cankarjevem duhu (slovenska zgodovina je polna njihovih tragičnih — penatskih — usod: alkoholikov in lingvistomanov). Tedaj se srečamo s pristrčnimi rabotami, vsemi prepereženimi s samoodrekanjem, vero, pridnostjo, moralnim fanatizmom, a v bistvu pravzaprav smešnimi in neboljenimi. V njih se avtorji obnašajo tako, kot da smo Slovenci — v sferi literature, »duha« — enaki Francozom, Nemcem, Angležem. Slovenske pisatelje obravnavajo na isti epistemološki in aksiološki ravni. Pri Jenku vidijo recimo Prešernove in Heinejeve vplive, pri Jurčiču Scottove in Levstikove, pri Grumu Cankarjeve in Freudove itn. Konstruirajo literarno zgodovino, v kateri je vsak pisec odvisen od notranjega slovenskega toka zavesti pa od svetovnega. To je sicer povsem res, vendar z eno bistveno razliko: celotni slovenski tok je v nenehni popolni odvisnosti od svetovnega, pri vsakem avtorju gre le za aplikacijo svetovnega na slovenskega, zmerom, po pravilu, za zastarelo, delno in bolj ali manj amatersko aplikacijo. Slovenska literarna zgodovina dejansko ni avtonomna (popolnoma avtonomna ni — recimo — niti francoska, saj je preveč prevzela in prevzema od angleške, nemške, a ji hkrati tudi enakovredno daje, slovenska pa ni do zdaj dala še nič) in je ne bi smeli obravnavati kot avtonomno; to je smrtni greh zoper dejstva (se pravi zoper tradicionalno pojmovano znanost).

Tu pa se moj bojeviti, besni, vsevedni spis prelomi. Vanj vdre moja skušnja. Prisiljen sem reflektirati lastno početje. In

kaj spoznam? Kako ravnam sam?

V želji po znanstveni metodološki čistosti sem se odrekel slavističnega tuttifrutija, kjer je ljubiteljsko nametano vse na en kup: domače avtorjeve razmere, njegov značaj in vzgoja, politične ter socialne razmere slovenstva, avtorjeva nardarjenost, analiza tekstov, njihove vsebine, morale, ideologije, analiza sloga, ritma, svetovni in domači vplivi na avtorje in tekste, socialni učinki tekstov na občinstvo, življenjske usode avtorjev ter knjig, z eno besedo vse, kar si je mogoče izmisliti in kar sodi k ukvarjanju z literaturo (a od česar bi moral sleherni element — estetska sodba, slog, avtorjevo življenje, usoda knjig itn. — tvoriti avtonomno, z lastno metodologijo prakticirano, notranje koherentno, strukturno čisto področje — obravnavo). Čeprav bi me zanimalo marsikaj, sem se hote omejil, odločil sem se za analizo pomenskih struktur tekstov (kar je, če sem do sebe maliciozen, nekakšna diahrona in sinhrona strukturalna zgodovina idej, se pravi v strog sistem formalizirane ideje ter prikaz njihovih medsebojnih odnosov, fiksiranje razmerij). Zavedajoč se tega, o čemer sem malo prej pisal, pa mi je ostalo samo eno: napisati zgodovino slovenske odvisnosti od sveta, pokazati, da je vsa naša literarna originalnost šestostopenjska, folklorna, amaterska, dokazati, da nihče od Slovencev-pisateljev ni odkril nič svetovno zgodovinsko pomembnega, novega, temveč da spada samo na rep posameznih obdobij in šol, ki so se začele drugod. S tem bi storil nekaj, kar je sledilo že ves čas iz Ocvirkovih predavanj in kar rezultira hkrati tudi iz našega najbolj slovenskega — mazohističnega, samouničevalnega — odnosa, ki ga ravno najtradicionalnejši, najbolj slovenski kritiki zavzemajo do vsega, kar prihaja: za vse prihajajoče namreč (od Prešerna naprej prek Stritarja in Cankarja in Kocbeka in Kozaka do Salamuna) trdijo ter dokazujejo, da je prišlo iz velikega, grdega, zahodnega, nepravega sveta, tistega, ki ne ustreza »značaju našega ljudstva«. Če bi imeli naši domorodci in domobranci prav, potem zares ne bi bilo nič slovenskega (kajti že Valentin Vodnik in oča Pohlina sta vnesla na Kranjsko tujega duha — da o Linhartu, tem začetku slovenstva, niti ne govorimo). Njihova obramba slovenstva je dejansko najbolj nihilistična obramba ničesar (gole preteklosti, ki pa nima moči, da bi duhovno oplodila, kajti Prešeren ni smel nadaljevati Vodnika, če je hotel postati Prešeren, Cop ni smel prebirati samo Svetokriškega pridrig, če je hotel doseči Čopa, Salamun ne more ostati pri Zajcu in Zajc ne pri Minattiju in Kocbek ne pri Golarju, če hočejo biti, kar so — Kocbek je moral h Claudelu in Mounieru in Chardinu in Kierkegaardu in Salamun k surrealizmu, dadaizmu in Prešeren k Petrarci in nemški romantiki itn.) pred tem, kar dejansko je edina slovenska realiteta in zgodovina (ponaševanje sveta). Realiteta slovenstva, ki ga branijo in zahtevajo oni, je realiteta odpora zoper novo, sveže, ideje, duha, produkcijo, potrebe, zoper zavest, s katero se sploh lahko razumemo in opredeljujemo; je nenehno ponavljanje ene same besede: ne; je negacija živega sveta, paranoična obramba ničesa, se pravi mitološke zavesti o možni ter nujni arhivatomnosti slovenske nacije; je tisto, kar je zares najbolj — tragično — slovensko: sanomori-

na težnja po absolutni negaciji življenja (kajti življenje je samo to, kar živi). Ali torej tisti, ki trdijo, da Slovencev sploh ni, da so popolni odvisniki, ne sovpadajo na paradoksen in posmehljiv način s temi, ki trdijo, da so Slovenci ne-svet, negacija velikega sveta in šele zato pravi svet oziroma enakopravni akterji v velikem zgodovinskem svetu? Ali ne gre samo za dve obliki nihilizma in samouničevanja? A kaj trditi, da bi sploh prišli iz tega nihilizma? Se to sploh da? (Ni samouničevanje najbolj pristna resnica slovenske »biti«?)

Kaj delam sam? Ali si nisem izmislil, v nameri, da bi bil znanstveno koherenten, metodološko čist, a v bojzani, da ne bi postopal s slovenskim narodom, s slovensko literaturo nihilistično (ta bojazen je globoko vsajena vame, je moja intimna zapoved), takšno konstrukcijo slovenske literature, ki je najbolj noro avtonomistična od vseh, kar jih poznamo? Ki je sicer epistemološko čista, a glede na realiteto, ki je njen predmet, naravnost absurdna? Ali ne konstruiram zgodovine slovenskih tekstov, v kateri do podrobnosti raziskujem razmerja med pomenskimi strukturami — in njihovimi deli — znotraj zgolj slovenskega prostora, znotraj slovenske literarne strukture, ne da bi enkrat samkrat poskušal opredeliti razmerje katerega koli teksta do neslovenskih tekstov, za katere pa sam, iz izkušnje, na osnovi osebnih poznanstev z literati, vem, da so neprimerno močnejše vplivali na slovenske tekste kot kateri koli domači tekst? Ali mi ni bilo že pred desetimi leti dobro znano, da je vpliv Kalevale, črnske poezije in Vaska Pope na Zajčevo poezijo neprimerno močnejši od katerega koli slovenskega vpliva? Saj vendar vem, kako je na Strnišo vplivala škotska balada, na Tauferja Eliot in Auden in Majakovski, na Pavčka Koljcov in Jesenin in Macha, na Koviča Trakl in Rilke itn., pa vendar ne raziskujem razmerij med zbirko *Sanje živijo dalje* in *Majem*, med *Vajami in nalogami* in *Puščo* ali *Cantos*, temveč zgolj razmerja med *Vajami in nalogami*, *Sanjami, ki živijo dalje*, *Prvo jesenjo*, *Odčaranim svetom*, *Pojočo krvjo* ipd.

Izoginiti se skušam domobranskemu nihilizmu, zato novega ne odklanjam, narobe, z vso odprtostjo ga sprejemam in pri priči vključujem v slovensko literaturo, se pravi, da ga zvežem s tradicijo, postavim v isto raven, na kateri so že prejšnje slovenske literarne strukture; to mi mladi avantgardisti — in sploh literatje — zelo zamerijo, saj menijo, da jih niveliziram, vsak od njih pa bi rad bil to, kar je od drugega absolutno različno, kar je edino edinstveno in zato ne spada v zvezo z drugimi, v zvezo, ki edinstvenost, nepovljivost, enkratnost, genialnost te zbirke (ali one pesmi) navezadnje zmerom neogibno »civilizira«, jo naredi za del presegajoče jo celote, ki je struktura slovenske literature in v kateri so vsi deli bolj ali manj enakopravni; avantgardisti pa so še posebej nezadovoljni, ker postajajo s tem zgodovina, medtem ko sami zgodovino odklanjajo: ker se proti svoji volji pridružujejo tradiciji, to pa bi radi totalno zanicali in odpravili; s tradicijo ravnajo enako nihilistično (tipično slovensko) kot tradicionalisti z njimi; vodi jih sila čiste negacije (ki je seveda ideološka sila). Sam se trudim temu obojnemu ideološkemu in negativističnemu ekskluzivizmu izmuzniti,

V
C
E
E
7

1

novo takoj postaviti v odnos s prejšnjim, odkriti njuno medsebojno razmerje, ki je sicer na eni strani zmerom negacija, na drugi pa, naj to tradicija in avantgarda hočeta ali ne, zmerom pozitivno razmerje; če primerjamo več etap — v zgodovini nastalih struktur, torej diahronijo struktur — bomo zmerom odkrili, kako ene nastajajo iz drugih, kako zastavljajo pri danem problemu, ga poglobljajo, razvijajo, obračajo, diferencirajo. Med etapami je notranja zveza; se pravi, da jo je še več med posameznimi teksti.

Vendar — v začetku tega premišljevanja sem vehementno zatrjeval, da dejansko ni avtonomne slovenske literature, da so teksti odvisni — torej v zvezi — predvsem od tujih, da ni niti Prešernova romantika niti Levstikov realizem niti Cankarjeva nova romantika ali simbolizem ali kakor koli temu rečemo, niti Kosovelov konstruktivizem niti Kocbekov personalizem ali eksistencializem niti Šalamunov surrelizem slovenska iznajdba, in da so se vsi ti teksti porodili iz slovenske vključitve v Evropo, iz tega, da je Šalamun zanikal svoje slovenske prednike ter postal učenec francoskih ali italijanskih, da so isto napravili Prešeren in Levstik in Kocbek. Ali je torej moja literarna zgodovina čista in nesmiselna konstrukcija? Sicer pa — zakaj vzeti izraz konstrukcija v slabem pomenu besede? Za slabo je veljala, dokler je imela znanost še svoj zunaj nje obstoječi objekt in je bila njena naloga, da ta objekt čim bolj adekvatno preriše, odrazi (spozna); ko pa je v modernem času svoj objekt izgubila, ko je postala, začeniši z matematiko in fiziko čista konstrukcija sveta, ravnaajoča se po notranji koherenci na podlagi začetnih aksiomov in sprejete metodologije, ko se je spremenila v obravnavanje same sebe, je moje konstruiranje povsem dopustno, še več, celo edino normalno. Pragmatični kriterij te konstrukcije je očitno zunaj nje, zunaj sistema: v empiriji, v praksi. Torej: čemu služi takšna moja konstrukcija v praksi, znotraj slovenske socialne realitete? Dokaz za slovensko neeksistenco brez dvoma ni; narobe: si lahko zamišljamo bolj evforičen dokaz za predpostavko o slovenskem avtonomizmu, za ideologijo »slovenstva«? Počnem torej v svoji praksi — v svojem znanstvenem delu — ravno obratno od tega, kar zastopam v svoji publicistiki?

Kaj pa Slovincu, ki bi bil rad znanstvenik, hkrati pa ni pripravljen oditi v zdomstvo, drugega preostane? Pisati zgodovino po slavistično človeku, ki je vsaj povohal sodobno znanost, pač ni mogoče. Dokazovati, da literarno sploh ne obstajamo, ker je vse privzeto — ima ta sadomazohistični postopek sploh kak raison? Ali ni, če stojiš na tem stališču, bolje pospraviti kovčke pa ven? Če pa nočeš pospraviti kovčkov, če hočeš ostati, kjer si, ali potem nisi prisiljen v konstrukcijo, kakršno sem orisal? V konstrukcijo, ki je znanstveno neoporečna, hkrati pa služi samoslovenski ideologiji, torej tisti, ki jo mrziš iz vsega srca (kot mrziš sleherni nacionalizem in fašizem)?

Vprašanja, ki ni akademsko, temveč skoz in skoz eksistencialno, pa hkrati tudi ne zgolj posebno ali individualno, temveč se odpira vsakomur, vsakogar stisne v svoj precep, ni mogoče razrešiti s tolažbo; najprej konstruiraj avtonomen, avtohton svet slovenske literature, potem spet avtonomen svet odnosov med svetovno in

slovensko (kjer bo prišla na dan naša odvisnost oziroma, kjer se bo pokazalo, da je tista literatura, tista kritika, ki stoji na stališču slovenske tradicije, nihilistična in zoper življenje, zoper realiteto v imenu fikcije ter nič), na kraju pa oba svetova konfrontiraj. Vse to je mogoče — in vse to bo storjeno, se bo že kdo našel — dejanski rezultat pa je mogoče predvideti že vnaprej, danes. Takšna trojna operacija ne bi prinesla prav nič novega, ne bi nam dokazala, da smo več, kot smo, temveč bi le potrdila našo »neeksistenco« oziroma mazohistično samoizničevalno vztrajanje pri avtonomistični konstrukciji realitete, sezidane na tej ničnosti (temu, kar sem opisal, pa se z drugo besedo reče slovenski narod). Znanstveno je zelo zanimiva, empirično — socialno — pa prav nič. Torej delujem, kar je brutalen paradoks, tedaj, ko pišem publicistiko, znanstveno (ker se zavedam naše fiktivnosti), ko pa konstruiram znanstvene svetove, povsem ideološko (ker nudim Slovincem nov dokaz za njihovo avtonomnost)?

Je torej slovenskemu literarnemu znanstveniku, ki ostane doma, sploh mogoče konstruirati (svetovno) znanost? Ali ni skoraj nujno, da med različnimi možnimi znanstvenimi konstrukcijami izbere, se odloči za tisto, ki bo ideološko koristna slovenstvu? In ali ni takšna ideološka koristnost za slovenstvo hkrati eksistencialna? Če pa je eksistencialna, potem to pomeni, da ne ravnam fiktivno (mitološko), temveč da pričam svojo eksistenco, da skoz svojo kulturno prakso produciram realni svet. Če produciram realni svet, spet pomeni, da kot Slovenec nisem fiktiven, da živim realiteto tudi kot Slovenec. Konsekventno temu pa je lahko slavistična slovstvena zgodovina neizmerno realna, produktivna, čeprav je znanstveno povsem nevzdržna (mimogrede: ali ni v anketi *Naših razgledov* o današnji slovenski literarni zgodovini nek prvovrstni znanstvenik-akademik odgovoril, da je od znanosti veliko bolj pomembna ljubezen do slovenskega naroda?). In se bo moja zgodovina merila po njeni ideološki učinkovitosti, ne pa znanstveni koherentnosti, prodornosti, izčrpnosti? Vendar — ali lahko živim samo na nivoju te — slovenske — realitete? Ali me ne privlačuje enako realiteta znanosti, ki pa se za slovensko eksistenco ne meni?

Sam — kot tudi vsi drugi — obsojen na paradoksalno, celo izključujoče se nahajanje na dveh ravneh, v dveh vlogah? Še več: v dveh eksistencah? Je to sploh mogoče? Ali pa gre za notranje sprto, sadomazohistično, samouničevalno eksistenco slehernega Slovence, ki ne more biti niti Slovenec niti ne-Slovenec, temveč je to, kar je: nenehna vitalistična, a samo sebe požirajoča akcija? Oziroma: nenehna samo sebe požirajoča akcija, katere rezultat je vitalizem?

Kvadratni koren iz biti, prečrtane z ničem?

P. S. Spis je bil napisan že 1970. leta in za nek drug časopis, pa se mi ga tja — bravci naj ugankujejo, zakaj — ni posrečilo plasirati.

ozka linija
proti dnu širših
dolгих hlač
je navduševala
predvsem mlada
dekleta
a niti zrele žene
se niso odrekle
nevsiljivo krojenim
hlačam za hladnejše
dni in celo zanimivo
krojene iz čipke
ali svile smo lahko
srečali na romantičnih
terasah nekaterih
obmorskih hotelov
resnično po modnih
zapovedih za vroče
poletje pa so
bile sešite
vroče hlačke iz
bleščečih tkanin
primerne za vitka
dekleta ki so jih
nosila z okrasnimi
pasovi s katerimi
so dokazovala vso

NESTRPNOSTI:

KDO JEZDI V VISOKEM SEDLU

Jernej novak

Kaj je rumeno listje edino veselje jeseni, debele tepke poslednja radost ljudi? Kje so sumničenja, drobna podtikanja? Kdo bo podkuril kotel, kdo izpraznil sok iz telesa? Kdo napojil? Odpoved? Čaka-nje v omami?

Zime so dolge, noči ledene, pogovori samotni.

Kdo išče jezik pokolenj, kdo se izmika tavanju? Kdo laže lastnemu telesu?

Telo je razpuščeno, razpuščen jezik, razslojen v nešteto plasti.

So te plasti, ti tanki sloji, naša več-jezičnost? Skromni zametki meta jezikov posamičnih ved? Se mukoma dvigajo v razsulem telesu? Nova razsežnost jezika vzrašča trudoma.

Vede se oblikujejo, vzpostavljajo lastni pojmovni aparat. Iz mrtvega telesa črpajo lastni govor, ustvarjajo, dodajajo, zgrajajo nove pojmovne razsežnosti. Nenehno utemeljevanje; moči upadajo v neprestanem vračanju k šibkim temeljem tradicije. Nasledstvo, nasledstvo.

Kdo jezdi v visokem sedlu?

Kdo oblikuje jezik, kdo ga udejanja, kdo naseli model uporabe. V nepretrgani kontinuiteti razvijajoči se, nato intenzivirani govor ideologije-politike in pravem izbruhu uporabe dobesedno preplavi vsa območja človekovega socialnega uveljavljanja. Preplavlja sredstva javnega obveščanja, naseljuje se na vseh nivojih množičnih komunikacij ter se konstituira v prevladujoči in edini, obvezni komunikativni model. Konstituira se kot vrhovni razsodniški model, prevzame to funkcijo v zakup in skozi dokončno uveljavi ideologijo-politiko v realno družbeno in vrhovno politično moč. Kot v končnem cilju se jezik naseli in ustoliči v območju vseobvladujoče politične moči, h kateri je v svojem prevladujočem enosmernem razvoju tudi težil. V svojem razvoju se je ta jezik preko svoje vsakratne govorne uporabe venomer vzpostavljal v imenu nečesa, kar ni bilo lastno območju jezika — jezikovnega sistema samega. Pomen in smisel svojega izgrajevanja udejanja je jezik vedno črpal zunaj meja razsežnosti lastnega sistema. Preko konkretne govorne uporabe se je ta sistem utemeljeval, izgrajeval in uresničeval v poslanstvu formiranja socialno-nacionalnega prostora, ki bo hkrati tudi prostor njegovega razmaha. Kot »arhitekt nacionalizma« se je ta jezik utemeljeval v funkciji združevalnega, konstitutivnega in operativnega elementa človekove socialne razsežnosti. V svojem prodorno enosmernem razvoju se je, nabit z vso svojo ideološko-akcijsko, politično močjo, znašel v konceptu sodobno institucionalizirane družbe v dobršni meri neobglen, vsekakor pa nesposoben funkcionirati kot temeljna institucija sodobno organizirane družbe, v

kakršni pa se kot prodor družbeno-politične moči edinole lahko uveljavi (dovrši).

V osvojeni družbeno-politični prostor je jezik ideologije-politike vstopil zgrajen (saj je sam konstitutiral tak prostor) in edini sposoben operativnega delovanja. Prevladujoči, vodilni in odločujoči položaj jezika ideologije-politike ni rezultat kakega »udara« ali diverzije, temveč logičen rezultat poti, na kateri so se »meta-jeziki« posamičnih ved utemeljevali v skupnem temelju jezika-projekta socialno-nacionalnega konstituiranja.

V okviru nacionalno konstitutivnega projekta je jezik kot ena temeljnih komponent tega projekta izgrajeval pojmovni aparat, ki je v dobršni meri jezik tega projekta kot ideološko-politične akcije. (Zanimiva bi bila raziskava jezika politike-ideologije. Mnenje, ki tu nastopa kot teza, je, da je semantično območje tega jezika neprimerno bogatejše od jezika znanosti, filozofije.) Seveda je iluzorno pričakovati, da se bo ta »privilegirani« položaj jezika politike in novi institucionalizirani družbi sesul sam od sebe, se temu položaju odrekel. Tudi ko bi to hotel, bi tega ne mogel storiti sam in po lastni volji. V novem položaju bi se sicer lahko deklarativno odrekel arbitralni vlogi in odločujoči moči lastnega govora, dejansko pa bi ohranil vse razsežnosti vodilnega komunikativnega modela in bi prav zaradi tega svojega položaja po sili razmer tudi obdržal vodilno vlogo v družbenem življenju.

Edini »projekt«, s katerim je to vodilno vlogo jezika ideologije-politike mogoče (in nujno je, da to storimo) »uravnati« s položajem ostalih jezikov, je: intenzivirati razvoj teh jezikov, kar pomeni pospešiti pojmovno terminološki razmah preostalih panog človekove dejavnosti, oziroma razmahniti in poglobiti razvoj teh panog samih. Seveda je nujno, da v tem »projektu« posamezne panoge sestopijo z nivoja skupnega projekta v okvir, ki jim ga določajo zakonitosti njim lastnih sistemov in v okviru le-teh uresničujejo projekt osamosvojitve, samoutemeljitve in šele nato uveljavitev v širšem socialnem prostoru. Le taka pot uveljavitev lahko vzpostavi nivelizacijo posameznih meta-jezikov. Ta nivelizacija pa je, vsaj vse tako kaže, v sodobno urejeni družbi nujna. Nič več ni mogoče prepustiti apriorne razsojevalne vloge enemu jeziku. Demokratizacije ni, dokler ni demokratičnosti (enakovrednosti) posameznih meta-jezikov. Prevladujoča, razsojevalna vloga jezika politike-ideologije deluje v konceptu take družbene ureditve kot uničujoča, razdiralna sila, saj v taki vlogi jezik ideologije-politike ne more vzpostaviti enakovrednega dialoga s katerikoli meta-jezikom poljubne panoge. Kaj pomeni, da ni mogoče vzpostaviti enakovrednega dialoga z meta-jezikom ekonomske znanosti, je v celotni izpeljavi družbeno-gospodarske reforme menda dovolj opazno. Neenakovreden položaj jezikov v skrajni konsekvenci pomeni, da politična akcija v sistem lastnega delovanja ne more vključiti argumentiranih ugovorov npr. ekonomske znanosti. Teženje posameznih »podrejenih« panog, da se v okviru priznavanja obstoječega hierarhičnega razporeda posamičnih jezikov povzdignejo v sfero privilegirane ali naklonjenosti privilegirane uživajoče panoge, poraja stanje, ki ga v vsej tragičnosti razsežnosti dejstev ne gre imenovati drugače kot »teater himnične komedije«. Podrejanje politiki, še vedno trajajoča potreba po utemeljevanju znanosti

mladostno drznost svoje fantazije in včasih tudi odlično poznavanje rafinirane folklore

za hladnejše dni so si mnoge sešile zvončaste hlače saj se jim je zanje karirasto blago kar samo ponujalo nekatere so si jih na kolenih še ojačale z usnjem tako da res ni bilo problemov seveda pa ne smemo pozabiti na pisane in rožnate hlače ki so jih nosile z nežnimi prozornimi bluzami saj so se v Njegovi bližini v takem kompletu gibale mnogo bolj sramežljivo najbolj imenitne pa so nosile muslimanske hlače z zlatom izvezenim telovnikom pod katerega so oblekle srajčko s kratkimi rakavci vse to pa nikakor ni moglo preprečiti še nakupa pumparic iz tvida ki se spredaj zapenjajo z zadržo ali pa takih ki spominjajo na očetove lovske hlače odlično so bile oblečene tudi tiste v športnih hlačah iz močnejšega jerseyja da o damah v imitaciji kačje kože ki se je za las manj kot lascivno oprijemala njihovih vitkih stegen sploh ne govorimo saj so prav povsod vzbudile pozornost in bi jih bil vesel če bi dama imela še primeren bič sam markiz de Sade kot so zlobno pripominjali nekateri ki za modne domislice resnično ne kažejo preveč razumevanja žametaste kavbojke in take iz napa laka so pravzaprav novost

BUTTOLO FRANCA

POZOR, POZOR!

S polnim naslovom naj se javi človek, ki se je v 101. št. Problemov (Magazin) oglasil s pismom pod našo oznako No 10/101. Pisec se je bil podpisal s: T. Vrhovšek, profesor, Ljubljana. V pismu opisane javne garaže bi se s piscem rade pogledale v oči pred Sodiščem.

kot splošno človeško in družbeno zaželeno dejavnosti, priča o pri nas še vedno globokem razmaku med obema območjema človekove dejavnosti. Je dokazilo o medsebojnem nezaupanju, ki je očitno tako veliko, da potrebuje javne manifestacije, da izpriča medsebojno /ne/zbližanost. Prireditve tipa 50 let univerze, najnovejši IFIP so mojstrski zgledi omenjenega žanra.

Nezmožnost enakopravnega dialoga med posamičnimi panogami, nerazumevanje, osnovano na neenakopravnosti in prestižnem položaju posameznih panog sili te panoge, da se v medsebojnem komuniciranju poslužujejo jezika politike-ideologije kot možnosti za skupni in hkrati vrhovni govor. Dialog je prav tako neplođen, v bistvu odvečen trud, saj ne odločajo strokovni argumenti te ali one pa-

noge temveč argumenti kvazistrokovnega političnega žargona, te nepreverljivo amorfne, vsemu prilagodljive gmote.

Ko navajam drastične primere, se seveda ne odrekam njih tragikomični razsežnosti. Hkrati razglašam (skladno s strukturo obravnavanega predmeta) namen tega članka: da se naberejo potohodcev roji, da bo zašumelo v mrtvih pahnjih, da bodo trate tlakovane s troti. Da se nažre fiktivna monolitnost jezika, da se raztrosi zatohlo listje; to je namen. Brezmejen bo trud, plačilo nikako. Avantura, hoja, spanje v seniku, kopel Sava. Hoja, neskončna hoja...

Da se nažre Fiktivna monolitnost jezika, da se dohodi zarasla steza, da se došlata zadnje prase — imenovano publicistika.

ŠUND

ROMAN

VPRAŠANJE

O SUVERENOSTI NEKE BALKANSKE DRŽAVE

MARKO ŠVABIČ

na glasanja; spodaj je bil nekdo odprl vrata v jedilnico. Vmes se je zaslislalo še nekaj korakov po stopnicah, potem so se koraki ustavili in nekdo je zaklical:

»Benito, pusti, če ga ni, ga ni, gremo.«

Benito se je brez volje in brez moči zazrl v kuharico.

»Moram iti,« je rekel. »Gospa, če boste tako dobri, ali bi opazovali, kdaj se bo upravnica vrnila?«

Jezno je potrkal na vrata in zaklical:

»Če si slučajno notri; nič se ne boj, videli se bomo!«

In je vzel iz notranjega žepa pri plašču listnico, jo razgrnil in iz debelega šopa rdečih bankovcev vzel enega in ga stisnil glavni kuharici v roko. Potem pa je brez besede stekel po stopnicah.

Pri vratih v jedilnico ga je čakal čokot možki srednjih let s temnimi naočniki prek čela; oblečen je bil v moder dežni plašč, prek rame mu je visela usnjena fotrola fotoaparata, morda daljnogleda.

Benito je rekel:

»Sigurno je gori, si-gur-no! Čakaj, ali ti tole upravnik mogoče poznaš, ko si tukaj skoraj doma?«

Čokati je potihlo zažvižgal skozi zobe in rekel:

»Visoka ženska, poba. Zadnje dni nekaj žaluje.«

»Kaj: visoka ženska?« je rekel Benito.

»Tako; še kar mlada, ... pa nedosegljiva ...«

»Ti misliš samo na porivancijo,« se je razjezil Benito in stopil mimo čokatega v jedilnico.

Tu pa je bilo zelo vroče. Delavci so vsi opustili jedačo, kar stoje so stali

po vsem prostoru v večjih in manjših gručah in glasno vpili drug čez drugega in mahali in žugali s pestmi v strop in okoli.

Benito je dregnil čokatega pod rebra in zasikal:

»Zdaj!«

Čokati je stekel na sredo dvorane, v hipu je skočil na mizo in jako zvočno zaploskal.

Delavci so se v valovih umirjali, potem se je le še tu pa tam kateremu še enkrat po vsem razlitem jadu sprostil glasen krč čustvovanja.

Čokati je dvignil roke in zavpil:

»Tovariši! Tovariši! Ali ste videli, da nas hočejo danes krmiti z mrčesom!«

(Veliko odobravanje in vsesplošno povečanje zanimanja za govornika.)

»Tovariši delavci! Vprašam vas: Ali je to prav?«

(Kriki, žvižgi, lomljenje lesenega inventarja in drobljenje drobljivega posodja; enoglasen: neeeeet!)

»Ne! Ne bomo dovolili! Mi držimo državo, da ne propade — država pa nam da gnoj za jesti!«

(Odobravanje, pritrjevanje.)

»Koliko časa se bomo še pustili? Zamašimo gobce tistim, ki so rekli: SAMOUPRAVLJANJE, zato da so nas zamorili, da so nam vzeli orožje!«

(Hura.)

»Ampak danes, tovariši ...«

(Hura.)

»Danes, tovariši, je v nas ...«

(Hura.)

»Danes je v nas prekipelo!«

(Hura.)

»Danes je v nas prekipelo! Danes mi vsi vidimo, da mi nismo nobeni upravljavci. Da delajo z nami od zgoraj ...«

(Tako je.)

»Od zgoraj, kakor njim paše ...«

(Hkrati več tipičnih vzklikov in parol, med katerimi pa še nobena ni izrazito prevladala. Hura. Tako je.)

»Danes imamo mi spet naše orožje: V ŠTRAJK! NA ULICE! ...«

Čokati je skočil z mize in se prelinil do izhoda, da je nazorno pokazal pot na ulice.

Rešilni voz je pri 90 km/h zavil za 90° v Cankarjevo ulico, tam pa je bil gost promet in ni pomagala nobena sirena in nobena modra bliskavica, da se je moral kar lepo z 20—40 km/h prebijati skozi razne stranske in obrobne ulice in prehode do poliklinike v Njegoševi ulici.

Ekipa kirurgov je pričakala dr. Bačnika kar na pragu, da je osebno nadzirala prenos ranjenca v operacijsko sobo. Bili so veliki trenutki.

Bolničar je obležal v rešilnem vozu, zanj se zdaj ob hujšem primeru ni bilo časa meniti, da mu je najnujnejšo pomoč nudil kar šofer rešilnega avta in pa neki stari duhovnik v civilu, ki se je nekoliko zastopil na zdravniško vedo in je slučajno prišel mimo, saj drugače se je rad sprehajal okoli zdravstvenih poslopij, ker mu je pogled na bolnike in še zlasti ranjence, še posebej pa stik z njimi, nudil katarzo posebne vrste (menda je skozi te, ki jim je smrt že na tilniku sedela, začutil prisotnost Boga bolj neposredno).

Operacija intervencijskega miličnika dr. Bačnika je gladko uspela. Glavni kirurg je dvignil izrezano kroglo z dolgo pinceto in rekel z brezbarvnim in poslovnim glasom:

»Šatuljico.«

Instrumentarka je vzela z vozička z vsemi mnogimi pripravami za dlan veliko srebrno šatuljo in jo odprto položila na mizo. (Se ve, da trpite. A drugič naprej!)

V zbirki ZNAMENJA pri založbi OBZORJA so letos izšle
te knjige:

Franci Zagoričnik, FONDI ORYJA PÁLA

Tine Hribar, MOLK BESEDE BESEDA MOLKA

Rudi Šeligo, ALI NAJ TE Z LISTJEM POSUJEM
(z ilustracijami Janeza Bernika)

Veljko Rus, NAŠE VREDNOTE

kmalu pa izidejo še:

Ivo Urbančič, LENINOVA FILOZOFIJA

Matjaž Hanžek, IŠČEMO PESMI KJE SO

Andrej Inkret, JOVAN VESEL KOSESKI

Tomaž Kralj, PREPISOVANJE PTIC

Ivo Svetina, PLOVI NA JAGODI PUPA MAGNOLIJA
DO ZLATIH VLADNIH PALAČ